

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 811 8° copy 5

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 811 8° copy 5

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 811 8° copy 5

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 811 8° copy 5

1-307

DA Box

Old Latin Book.

I 566 & Cover 1569

WURTENBURG

1900.

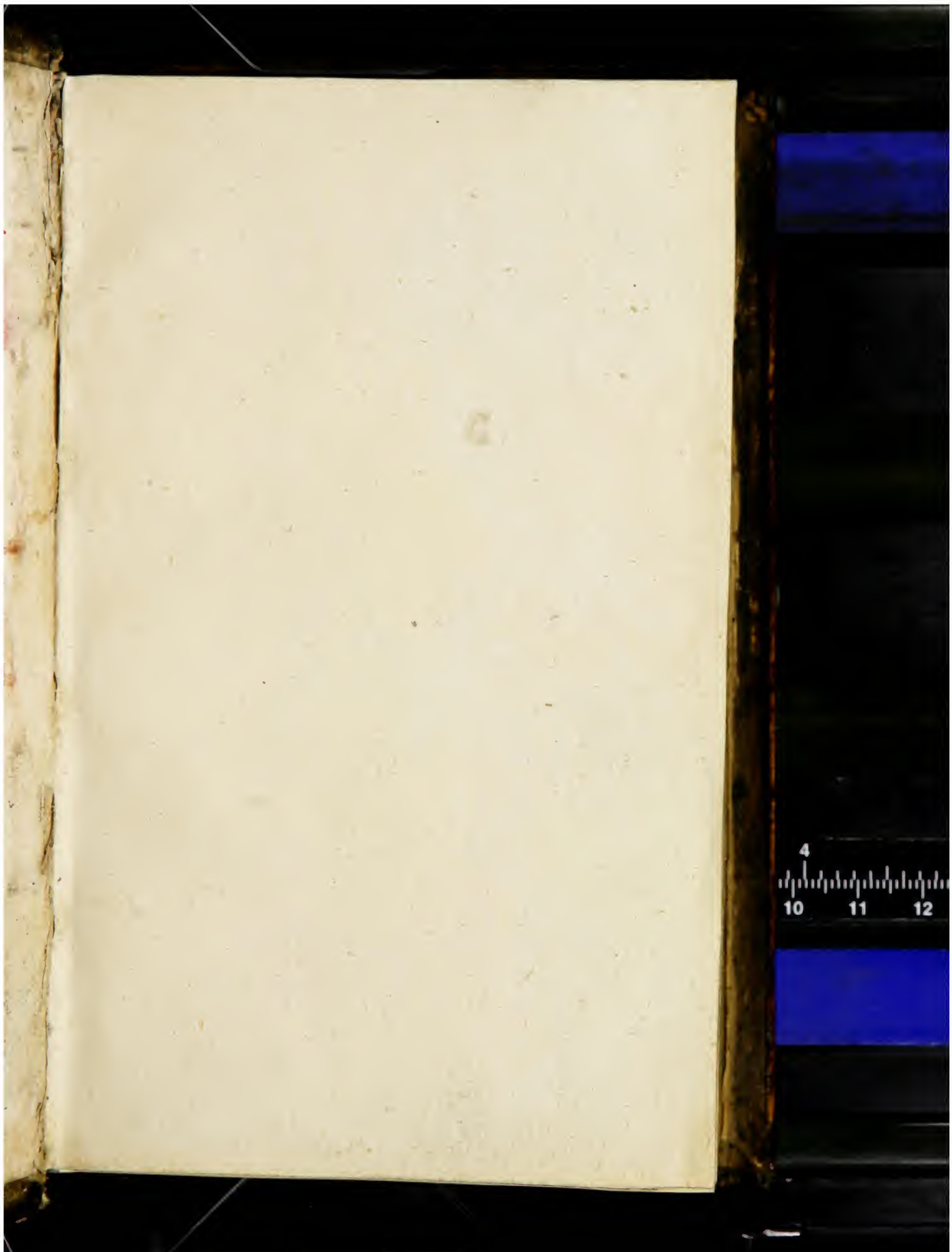

LN 811 ex. 5

LN 821 ex. 3

LN 804 ex. 3

IN
LAM

COL
S

NICOL

In Christo in
cognitionis

A N

LN 811
US

COMMENTARIVS
IN EPISTO
LAM PAVLI AD
COLOSSENSES,
SCRIPTVS

A
NICOLAO HEMMINGIO.

*Dante Katharina Bib
pos. deo.*

*Clauckius
Hafniae 1648.*

COLOSS. 2.
In Christo sunt omnes thesauri sapientiae &
cognitionis absconditi.

VITEBERGAE
ANNO M. D. LXVI.

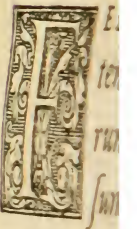
LN 811
ex 5

ORN
VIRO, P
ETATE E
stanti Canuto
Regiæ Maiestæ
Præfecto telon
Roschilde

Gratian
NICOLA

moꝝ morum n
videret puern
tis singularen
re, interroga
nẽ xadẽ x aꝝ
hoc est, Vbi
homines? C
derecundus

Kaiz Hoops Samling
1979

LN 811
ex 5

ORNATISSIMO

VIRO, PRVDENTIA, PL

ETATE ET VIRTUTE PRÆ

stanti Canuto Petri Suenburgio, primario

Regiæ Maiestatis scribæ in arce Hafnienli,

Præfecto telonij in Scania, ac Canonico

Roschildenli dignissimo, veteri

amico suo

Gratiam & Pacem precatur

NICOLAUS HEMMINGIVS.

ERVNT XENOPHON-
tem adhuc rudem litera-
rum occurriffe Socrati
summo Philosopho, opti-
moq; morum magistro. Hic cum
videret puerum ingenuum, virtu-
tis singularem indolem præ se fer-
re, interrogat ipsum hisce verbis:
Πῶς καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ γίνονται ἄνθρωποι;
hoc est, Vbi honesti & boni fiunt
homines? Cum autem Xenophon
verecundus puer dubitaret, dixit

A 2. Socra-

LN 811

ex 5

EPISTOLA

Socrates : Sequere igitur me & disce, & deinde factus est Xenophon discipulus Socratis. Hoc Socratis sapientissimi factum satis indicat, non sufficere naturam, ut quis bonus & honestus euadat, sed requiri prætereà doctrinam & assuefactionem. Id quod cum Lycurgus Lacedæmoniorum legislator suis Lacedæmonijs persuadere vellet, duos sibi catulos ex iisdem procreatos parentibus educandos sumsit, quorum alter quidem sibi videlicet relictus, gulæ & luxus studiosus : alter verò arte venatoria institutus, venationi aptus & idoneus effectus est. Congregatis igitur quodam tempore Lacedæmonijs, magnum, inquit Lycurgus, momentum ad virtutem obtinent, vitæ ratio, educatio, præcepta,

D.
pta & ass
co vobis p
xisset, ca
posuit, &
& leporem
cū soluis
sior discipli
leporem c
nus se ad
tem Laced
bant, quid
Lycurgus,
istos in p
ambo, respo
iisdem pare
diuersam n
hic quidem
ticus enasit.
Huc facit
qui, cū

DEDICATORIA.

pta & assuefactiones, quam rem illico vobis palam faciam. Cum hoc dixisset, catulos adductos in medio posuit, & in conspectu eorum ollam & leporem collocavit, catulos autem cum soluisset, alter quidem generosior disciplina factus, celeri cursu ad leporem contendit: alter verò ignavus se ad ollam proripit. Cum autem Lacedæmonij conijcere nequibant, quid sibi hoc spectaculo vellet Lycurgus, ac quam ob rem catulos istos in publico exhibuisset. Sunt ambo, respondit Lycurgus, isti ex iisdem parentibus orti, verum quia diuersam nacti sunt educationem, hic quidem gulosus, ille autem venaticus evasit, tantum potest educatio. Huc facit & responsum Aristippi, qui, cum interrogaretur à quodam,

A 3 quan-

EPISTOLA

quantam mercedem pro filij institutione postulare, illeq; respondisset, mille drachmas, cui ille, mille drachmis mancipium comparare possum, respondit, emito sanè, atq; ita duo habebis mancipia, filium, & quem emeris seruum. Hoc ipsum Cratetis sapientissimo testimonio comprobatur, qui concensa vrbis editissima parte exclamandum censuit: Quò quò ferimini ciues? Num conuenit in opibus parandis maximè occupari, ac de liberis, quorum causa queruntur opes, minimè esse sollicitos? Credite mihi, non potest melior hæreditas liberis à parentibus relinqui, quàm si bene educati, atq; ad virtutem rectè ab ineunte ætate sint instituti. Hoc enim eis perpetuum manet patrimonium, neq; à fortunæ procel-
lis

lis labefa-
entum d
manda a
mis velu
mniū t
experien
quàm ben
magnam
cum viri
contra, qu
suos, qui
arbitrio.
se misere
mandatu
tibus, ut
instituan
scelere qu
us? Dei
lem iniur
dictante,

DEDICATORIA.

lis labefactari potest. Hæc sapientum dicta & exempla de informanda ad virtutem iuuentute à primis veluti vnguiculis confirmat omnium temporum certissima testis experientia. Vnde manifestum est, quàm bene consulant suis liberis, qui magnam operam impendunt bene & cum virtute educandis liberis, & contrà, quàm crudeles sint in liberos suos, qui eos permittunt viuere pro arbitrio. Nam quadruplici malo se miserè inuoluunt. Primum enim mandatum Dei, qui mandat parentibus, vt piè & honestè suos liberos instituant, pro ludibrio habent, quo scelere quid quæso potest esse grauius? Deinde liberis ipsis intolerabilem iniuriam faciunt, quibus natura dictante, debent honestam & piam

A 4 educa-

EPISTOLA

educationem. Tūm sibi ipsis in senectute molestias grauissimas accersunt. Quid enim molestius esse potest? quā videre liberos suos malè educatos ferri præcipites in omnia flagitia, consumere parentum facultates in lupanaribus cum scortis, potatoribus & lusoribus? Postremo, sunt etiam in rempublicam iniqui. Nam reipublicæ debent parentes suos liberos, quos si malè educauerint, perniciosos ciues relinquent reipublicæ, in multorum hominum ruinam. Nam & exemplo euertunt multos, & ignauia sua nihil conferunt ad incolumitatem reipublicæ. Omitto pœnas & parentum, qui negligunt suos liberos, & liberorum temporaneas & æternas, quas nobis contemplandas exhibebit dies iudicij,

cij, in quibus
factorum

Iam
ctionis pe
stantur t
cuiusvis
cet quodam,
virtutis
rectè acco
est natura
tutum sen
na caligin
ruptione
tio, est di
qui præce
est i
præcepta
efficiunt.
gantur le

DEDICATORIA.

cij, in quo fiet examen rectè & malè
factorum.

Iam bonæ & legitimæ instru-
ctionis partes videamus. Docti te-
stantur tria oportere concurrere ad
cuiusvis artis absolutionem, videli-
cet φύσιν, λόγον & ἔθος, quæ tria ad
virtutis & pietatis consecutionem
rectè accommodari possunt. Φύσις
est natura ipsa, in qua quidem vir-
tutum semina delitescent, etsi mag-
na caligine inuoluuntur in hac cor-
ruptione naturæ. λόγος, hoc est, ra-
tio, est disciplina discendiq; modus,
qui præceptis & institutis constat.
ἔθος est ipsa assuefactio, sine qua
præcepta virtutum nihil aut parum
efficiunt. Hæc ergo tria vt coniun-
gantur laborandum est. Nam ex

A 5 istis

EPISTOLA

istis tribus consummatio virtutis
 perfectioq̃ constat, quorum si vnum
 abfuerit, virtus vt claudicet man-
 caq̃ sit, necessario sequitur. Est enim
 φύσις, si disciplina & studium non
 accedat, cæcum quiddam, quemad-
 modum & λόγος sine naturæ admi-
 niculo, per se minimè sufficit, atq̃
 εἶδος sine ambobus imperfectum
 quid. Perinde igitur se res habet,
 vt in agricoltatione, in qua omnium
 primum solum bonum expetitur,
 tum agricola peritus, postea semen
 idoneum & minimè fatuum. Solo
 persimilis est natura hominis seu
 ingenium. Agricola præceptor re-
 spondet. Præceptiones seminis ratio-
 nem habent. Sicut ergo solum per
 se bonum, neglectum corrumpitur
 & sterilefcit, & contrà plus æquo
 aspe-

asperum
 emendat
 natura b
 stitutio,
 fit deter
 nam cor
 ercitys m
 ræ præst
 ita stupi
 corrigit
 Hanc ob
 inculcat a
 mon ait: z
 tris tui, &
 tris tuæ,
 tuo, & te
 sciplinam,
 stode eam,
 Qui custod
 vitam.

DEDICATORIA.

asperum & horridum, si excolatur,
emendatur & fertile efficitur: Ita
natura bona, si non accedit bona in-
stitutio, corrumpitur & paulatim
fit deterior, mala verò per discipli-
nam corrigitur, & quotidianis ex-
ercitijs melior euadit. Vt ergo natu-
ræ præstantiam corrumpit socordia:
ita stupiditatem et vitia emendat &
corrigit institutio & disciplina.
Hanc ob causam verbum Dei toties
inculcat disciplinæ encomia. Salo-
mon ait: Audi fili mi disciplinam pa-
tris tui, & ne dimittas legem ma-
tris tuæ, vt addatur gratia capiti
tuo, & torques collo tuo. Tene di-
sciplinam, & ne dimittas eam, cu-
stode eam, quia ipsa est mater tua.
Qui custodierit disciplinam, inueniet
vitam.

Hæc

EPISTOLA

*Hæc disciplina in instructione
& correctione posita est. Instructio
præceptis & regulis continetur,
quarum mensura est recta ratio,
vox Dei aliâq; sapientum dicta,
quæ cum recta ratione & voce Dei
congruunt, qualia sunt dicta septem
Sapientum, & gnomæ multorum
Poëtarum latinorum & græcorum,
quorum lectio mirabiliter facit ad
rectam institutionem. Correctione
emendantur errata incidentia in mo-
ribus. Hæc fit vel verborum casti-
gatione vel pœna, vt prudens mo-
rum magister iudicauerit. Porro,
instructio hæc duplex est, vna in-
terna, altera externa, vtrâq; ab alte-
ra quodammodo dependet. Rectè
enim formatum animum mores ex-
terni honesti comitantur, & hone-
stis*

D
stis morib
tute excul
virtutum
format, affe
castigat, idq;
ne, inuocati
ercitijs. Ex
test, quod in
& mater
sterior cern
vestibus, f
conuersatio
præcepta
Vtrâq; hæc
coniuncta f
ἐν ἀποστολῇ
enim Paulu
ritas vestra
abundet in c
su, vt iudice

DEDICATORIA.

*stis moribus respondet animus vir-
tute excultus. Prior illa mentem
virtutum & pietatis præceptis in-
format, affectus frenat, cupiditates
castigat, idq̃ meditatione legis diui-
nae, inuocatione Dei & alijs pijs ex-
ercitijs. Ex quo facile intelligi po-
test, quòd interna hæc disciplina fons
& mater sit omnis felicitatis. Po-
sterior cernitur in verbis, gestibus
vestibus, factis, adeoq̃ in externa
conuersatione, quæ ad regulas &
præcepta virtutum componitur.
Vtraq̃ hæc disciplina & instructio
coniuncta facit, vt homo sit εὐλαβεινὸς
& ἀπεόσκητος in diem Christi. Ita
enim Paulus ait Philip:1. Oro vt ca-
ritas vestra adhuc magis magisq̃
abundet in cognitione & pleno, sen-
su, vt iudicetis ac probetis præstan-
tiora,*

EPISTOLA

tiora, ut sitis εὐλακρινεῖς καὶ ἀπεόσκοποι
ad diem usque Iesu Christi. Hic pul-
cre coniungit Apostolus cognitio-
nem, quæ præceptis paratur, & sen-
sum, hoc est, cognitionis effectum,
cum interiorum videlicet animi re-
ctitudinem, unde homines efficiun-
tur εὐλακρινεῖς, tum exteriorum, quo
homines euadunt ἀπεόσκοποι, ut in-
offensus sit cursus illorum in tota
vita, cum videlicet appareant, ut
idem Apostolus in eodem loco sub-
iungit, pleni fructibus iusticiæ, qui
fiunt per Iesum Christum, ad glori-
am & laudem Dei.

Hæc de educatione & discipli-
na iuuentutis ad te scribo, vir orna-
tissime ac collega carissime, ut cum
cogites seriò quanti momenti res sit,
pia

DE
pia & san-
quàm grate
fructus pro
proposito c

Neg te
Etissimo pr
la tua dule
plus minus
tam erum
rit. Debe
latium esse,
Etè institui
euocata ad
simarum vi
conspetu sp
tur. Tu igni
cæpisti, ad p
assuefacere
stites libero

DEDICATORIA.

*pia & sancta educatio puerorum,
quàm grata sit Deo, quàmq̃ dulces
fructus proferat, in tuo sanctissimo
proposito confirmeris magis.*

*Neg te abstertere debet à san-
ctissimo proposito, quòd nuper filio-
la tua dulcissima Margareta, annos
plus minus quatuordecim, hanc vi-
tam ærumnosam meliori commuta-
rit. Debet enim tibi maximum so-
latium esse, quòd piè educata & re-
ctè instituta, sit ab hisce ærumnis
euocata ad cætum multarum castis-
simarum virginum, quæ dulcissimo
conspectu sponsi Christi lætæ fruun-
tur. Tu igitur perge præclare, ut
cœpisti, ad pietatem & honestatem
assuefacere quos habes adhuc super-
stites liberos. Laudandum est pro-
fectò*

EPISTOLA

fectò consilium tuum, qui nullis
sumtibus parcis in rectores morum
& studiorum tuorum liberorum,
quos non solū domi piè, verū etiam
foris apud homines pios & probos
curas ad virtutem & pietatem in-
stitui, rectè perpendens illud Pla-
tonis, quòd parentes ideo generent
& instituunt liberos, vt in suum lo-
cum Deo relinquunt in hac vita cul-
tores, vbi ipsi morte vitam commu-
tauerint. Quod sanè fieri non potest,
nisi diligens & pia fuerit liberorum
educatio, in admonitione & corre-
ptione Domini, vt Paulus loquitur.
Quæ admonitio optimè petitur à
thesauris sapientiæ & cognitionis,
quos affirmat Paulus in Christo
absconditos esse, in hac Epistola ad
Colossenses scripta. In quam ideo
sub

di
sub tuo ne
lucem edo,
mei erga t
apostata
rum magis
moderatore
delissimo,
amissum.
lemcunq
erga te bon
nestissima
liberis, quo
pergito ad
educare.
gust

DEDICATORIA.

sub tuo nomine has annotationes in
lucem edo, vt aliquod testimonium
mei erga te amoris extet, qui olim
συμφοιτητα eramus, sub optimo mo-
rum magistro M. Nicolao Blach,
moderatore scholæ Roschildensis fi-
delissimo, quem nunc multi dolent
amissum. Rogo autem vt hanc qua-
lemcunq; testificationem animi mei
erga te boni consulas. Vale cum ho-
nestissima vxore tua Anna, & cum
liberis, quos sicut cœpisti piè, ita
pergito ad virtutem & pietatem
educare. Hafnia primo Au-
gusti, anno Domini

1565.

B ARGV=

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM PAVLI AD COLOS- SENSES.

OCASIO HVIVS EPI-
stolæ ad Colossenses scriptæ
duplex fuisse Paulo videtur.
Prior, Epaphras minister Eu-
angelij apud Colossenses,
postquam Euangelium Christi sincerè do-
cuisset Colossis, profectus est Romam, gra-
tia colloquendi cum Paulo iam carcera-
to, qui cùm cognouisset statum Ecclesiæ
Colossensis ab Epaphra, uidelicet, quòd in
vera Christi doctrina esset instituta, vt do-
ctor, ac debitor gentium, eis, et si antea à se
non visis aut à se doctis, scribit tamen apo-
stolico affectu, vt doctrinam, quam ex
Epaphra didicerant, firmam, veram ac mi-
nimè adukerinam esse ipsis persuadeat.
Posterior, cùm Epaphras in sana doctrina
fundasset vtcunq; Ecclesiam Colossensi-
um, subintrarunt (vt fit) pseudoapostoli,
qui in agrum Domini, iuxta parabolam
Euangelicam, iacere zizania tentabant, in-
ani Philosophia, ritibus Mosaicis, supersti-
tione hominum, cultu angelorum &c. tur-
bantes

A
bantes Eccle
pua causa, cu
lerit ad Pauli
Colossenses,
stolos disput
monias Mosai
istatoponeia
um itaq; Pau
le, vt confirm
quam accepe
diat pseudoa
rum Evang
Mosaicis ac h
runt. Sed par
techem, poma
lollenses, declar
nis, non multo
Paulus scripsit
Alie. Colossia
ramotu (vt u
bus) concide
rendum sanè
monium. Qu
deberet, equi
Dei lux verbi
dine & Euan
nobis & aliq
enim, quòd cl

VM

AM

S-

VS EPI:

les scrip

lo videtur,

minister Eu-

colossenses,

sincere do-

mam, gra-

in carcera-

n Ecclesie

et, quod in

uta, vt do-

cti antea à se

tamen apo-

a, quam ex

eram ac mi-

persuadeat,

ana doctrina

Colossensi-

doapostoli,

parabolam

entabant, in-

icis, supersti-

um &c. tur-

bantes

AD COLOSS.

bantes Ecclesiam. (& hæc videtur præci-
pua causa, cur Epaphras se Romam contu-
lerit ad Paulum) His igitur ne locum dent
Colossenses, grauitè contra pseudoapo-
stolos disputat Paulus, ac conuincit cere-
monias Mosaicæ abolitas esse, ac omnem
ἐθελοθρησκείαν vanam ostendit. Consili-
um itaq; Pauli in hac Epistola apparet es-
se, vt confirmet Euangelicam doctrinam,
quam acceperant per Epaphram, ac impe-
diat pseudoapostolorum conatus, qui ve-
rum Euangelium Christi, traditionibus
Mosaicis ac humanis corrumpere studue-
runt. Sed parum profuisse hanc Pauli ca-
techesin, pœna, quam postea luerunt Co-
lossenses, declarat. Nam tempore Nero-
nis, non multò postquam hanc Epistolam
Paulus scripsisset, tres vicinæ ciuitates
Asiæ, Colossæ, Laodissea & Hierapolis, ter-
ramotu (vt testes sunt Horolius & Euse-
bius) conciderunt & absorptæ sunt. Hor-
rendum sanè iudicij Dei in ingratos testi-
monium. Quæ res meritò nos admonere
deberet, quibus hodie affulsit ex gratia
Dei lux verbi cœlestis, ne nostra ingratitu-
dine & Euangelij contemptu accersamus &
nobis & alijs luctuosum exitium. Deus
enim, quò clariorem suæ lucis splendorem

B 2 præ-

4

10

11

12

EPIST. PAULI

præbet mortalibus; eò atrocioribus supplicijs in contumaces animaduertit, iuxta Domini nostri dictum: Seruus sciens voluntatem domini & non faciens, vapulabit plagis multis.

Expurgiscamur igitur admoniti hoc horrendo iudicij Dei exemplo, ac Deo pro accensa sua luce gratias agamus, honestè, piè ac iustè viuendo, cauentes ne rursus imposturis Papisticis, aut alijs phanaticis opinionibus inuoluamur.

Porro, præter inscriptionem & valedictionem, quatuor huius Epistolæ partes statui possunt. Harum prima est exordium ipsum. Altera, exegesis continens descriptionem Christi Domini, ac commemorationem beneficiorum ipsius. Tertia, est disputatio contra ritus Mosaicos, traditiones humanas. Breuiter, contra omnia somnia humana, & excogitados præter & contra verbum Dei cultus. Postrema pars est parænetica, quæ ad mores hortatur Evangelio dignos.

Tractationis ordo in hac Epistola hic est. Orditur suo more ab Epigrapha & facta imprecatione. Deinde subiungit primam Epistolæ partem, nimirum exordium gratulatorium, in quo, vt gratias agit
Deo

A
Deo pro fructu
les: ita orat
tura. Ab ex
secundam pa
nem omnium
summam Eua
nescijs, poten
sti, in quo se
collocandam
ctinam Cole
net, modo i
bitur in cor
& dignitas
tinere Euan
datur perfectu
damento iact
Epaphra apol
commodè ad
quod ex dictu
dum esse ab
lorum, & hon
& apus ad p
nant se a veri
in solo Christi
ri sapientia
rantes in exo
tiones Iuda
tiones. Hu

A D C O L O S S.

Deo pro fructu Euangelij apud Colossenses : ita orat ut ista felicitas sit diuturna futura. Ab exordio dilabitur mollissimè in secundam partem, hoc est, in expositionem omnium longè pulcerrimam, in qua summam Euangelij repetens, docet de beneficijs, potentia, natura & victima Christi, in quo solo omnem salutis fiduciam collocandam esse demonstrat. Hanc doctrinam Colossensibus salutarem fore monet, modo in fide perstiterint. Hinc dilabitur in commendationem sui ministerij & dignitatis Euangelij, admonens eò pertinere Euangelium, ut omnis homo reddatur perfectus in Christo Iesu. Hoc fundamento iacto, ac ita confirmata doctrina Epaphræ apostoli Colossensium, accedit commodè ad tertiam partem, additq; quod ex dictis necessario sequitur, cauendum esse ab omni fallacia pseudoapostolorum, & hortatur, ne fallaci Philosophia & aptis ad persuadendum orationibus sinant se à veritate abduci. Sed ut maneant in solo Christo, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ reconditi, nihil morantes ἐθελοθρησκείας hominum, superstitiones Iudaicas, aut vllas humanas traditiones. Huc iam Apostolico more attexit

B 3 paræ-

EPIST. PAULI

parænesis (atq; hæc quarta pars est Epistolæ) cum generales, quas ad Christianam vitam in vniuersum rectè instituentiam iudicauit necessarias, tum speciales, quibus parentibus, liberis, vxoribus, dominis, seruis sua propria officia præscribuntur, vnde rursus redit ad communia officia commendanda. Postremò, suo more salutationibus & fausta imprecatione claudit Epistolam. Atq; hæc de occasione & consilio Pauli, de partibus huius Epistolæ & de tractationis ordine sint dicta.

CAPVT PRIMUM.

SVMMA CAPITIS PRIMI.

GRatijs actis Deo ob participationem Colossensium in Euangelio, Christi naturam, potentiam & beneficia describit, quorum omnium Colossenses participes esse factos pronunciat per prædicationem Euangelij, cuius se ministrum agnoscit, in hunc

A
hunc finem
perfectum in

ORDO
P I

T Res sur
pux. P
angelij fruct
da est exeg
Christi nat
tia est acco
sti ad Philip
angelij

EXEGE
PRIMI

Paulus
sti, per u
motheus
lollis, san
bus in Ch

E Pigrap
qui scri
Epistola, I

AD COLOSS.

hunc finem, ut sistat omnem hominem perfectum in Christo.

ORDO ET PARTES CAPITIS PRIMII.

Res sunt partes huius capituli præcipuæ. Prima est gratulatoria ob Evangelij fructum in Colossensibus. Secunda est exegetica. Exponit enim, quæ sit Christi natura, potentia & beneficia. Tertia est accommodatio beneficiorum Christi ad Philipenses, per prædicationem Evangelij.

EXEGESIS CAPITIS PRIMII, CVM OBSERVATIONE doctrinarum.

Paulus Apostolus Iesu Christi, per uoluntatem Dei, & Timotheus frater, ihs, qui sunt Colossis, sanctis & fidelibus fratribus in Christo.

Epigrapha more vſitato nominat eum, qui scribit, & eos, quibus scribitur hæc Epistola, De eo, qui scribit, quatuor memorat,

B A morat,

EPIST. PAULI

morat. Primum, quis scribat, nempe Paulus. Deinde, quæ conditio scribentis, nimirum quod sit Apostolus Iesu Christi, unde quicquid scribit, tanquam oraculum Dei accipiendum est. Tertio addit quomodo ad hanc dignitatem, hoc est, Apostolatum peruenerit, videlicet, per voluntatem Dei, qui eum segregauit ad munus Apostolicum. Quarto, adiungit sibi Timotheum, quem fratrem, cum propter religionem communem, tum propter fraternum erga ipsum animum appellat. Deinde Colossenses quibus scribit, nominat, eosque ornat triplici titulo. Vocat enim ipsos sanctos, fideles ac fratres in Christo, ut ostendat extra Christum nullam esse sanctitatem, nullam salutem, nullam fidem, nullam denique veram fraternitatem. Sanctitatis nomen admonebit nos studij sanctimonix vitæ, ac cultus vnus æterni Dei. Fides est instrumentum, per quod sanctitatis Christi reddimur participes, unde in alios homines sequitur fraternus animus & affectus, qui vbi non est, ibi nec fides est, vbi hæc deest, nihil nisi prophana fœditas, contaminatio & abominabilis impuritas reliqua est. Plura de epigraphis Paulinis dicta sunt in enarratione epistolæ ad Romanos.

Grati

A
Grati
patre &
sto.

Summa
lij semper in
Paulus, ut e
amorem Eu
Dei signific
isto fauore
salutaria &
Dei contin
pacem op
su Christo, v
rius cam con
bis donari p
præterea hæc
fidei. Nam
retinetur hæc

Pr

E
Grati
tri Don
Prop
Paulus lo

AD COLOSS.

Gratia uobis & pax à Deo
patre & Domino Iesu Chri-
sto.

Summam suæ legationis seu Euange-
lij semper in salutationibus suis proponit
Paulus, ut eos, ad quos scribit, excitet ad
amorem Euangelij. GRATIA fauorem
Dei significat, & quicquid Deus nobis ex
isto fauore largitur. PAX autem omnia
salutaria & prospera, quæ nobis bonitate
Dei contingunt, notat. Hanc gratiam &
pacem optat à Deo patre, & filio ipsius Ie-
su Christo, ut sciamus nos non nostris me-
ritis eam consequi, sed à patre cœlesti no-
bis donari propter Christum. Admonet
præterea hæc salutandi forma Colossenses
fidei. Nam fide accipitur, possidetur ac
retinetur hæc gratia & pax.

Prima Epistolæ pars.

EXORDIUM.

Gratias agimus Deo & pa-
tri Domini nostri Iesu Christi.

Propositio gratulatoria. Solet enim
Paulus loco gratulationis gratiarum acti-

B s one

EPIST. PAULI

one uti, qua re duo docet. Primum, quòd omne bonum opus à Deo sit. Deinde, quòd quotiescunq; incidimus in mentionem donorum Dei, erumpere oporteat in laudes Dei & gratiarum actionem. Deo & Patri, hoc est, Deo, qui est pater domini nostri Iesu Christi. Ut enim olim Patres inuocauerunt Deum Abraham, Isaac & Iacob, qui eduxit populum de terra Aegypti: Ita post exhibitum Christum Deus pater domini nostri Iesu Christi inuocandus est, eiq; gratiæ agendæ. Nam quicumq; Deum inuocat, non nominato filio Dei ex vera fide, dupliciter impingit. Primum enim cum turcis, Iudæis & Ethnicis à vero Deo aberrat. Deinde, frustra preces fundit. Quicquid petieritis (inquit filius) à Patre in nomine meo, id est, me nominato mediatore, dabit vobis. Frustra ergo petit, qui vel alium quàm solum Christum nominat, vel ipsum Christum à precibus suis excludit.

Semper pro vobis orantes.

Id est, quotiescunq; pro vobis oro. Obserua semper coniungendas esse exemplo Pauli gratiarum actionem & prædicationem, Debet enim gratiarum actio adiutus

AI
nus quidam e
sequamur &
Deo, pro Eu
precantes ver
num.

Postqu
ueltram, c
su, & dilec
mnes sancti

Quid g
minat, nimirum
ritatem erga sa
ratem ad duo
religionis sum
(quæ in se con
& caritatem,
Quoniam au
te complecti
gradu diligenti
vnum Deum
tis gloriam e
ordinem verit
loco fidem pe
re indicat, a
nulla caritas
potest arbor

AD COLOSS.

tus quidam esse ad orationem. Exemplum
sequamur & nos, gratias quidem agentes
Deo, pro Euangelij incremento & fructu,
precantes verò, vt hoc bonum sit diutur-
num.

Postquam audiuius fidem
uestram, quæ est in Christo Ie-
su, & dilectionem, quæ est in o-
mnes sanctos.

Quid gratuletur Colossensibus, no-
minat, nimirum fidem in Christum, & ca-
ritatem erga sanctos. Hic primum obserua,
rectè ad duo capita reuocari Christianæ
religionis summam, nimirum ad fidem
(quæ in se continet verum timorem Dei)
& caritatem, quæ ex fide proficiscitur.
Quanquam autem omnes homines carita-
te complecti oportet: Tamen in primo
gradu diligendi sunt sancti, qui nobiscum
vnum Deum colunt, ac eandem hæredita-
tis gloriam expectant. Deinde, obserua
ordinem verborum Pauli. Priori enim
loco fidem ponit, posteriori caritatem, qua-
re indicat, à fide incoandum esse, sine qua
nulla caritas sincera esse potest. Neq; enim
potest arbor mala nisi fructus malos pro-
ferre.

EPIST. PAULI

ferre. Præterea observa proprium obiectum fidei esse Iesum Christum, ex cuius spiritu vim viuificam concipit ad edendos fructus filijs Dei dignos.

Propter spem repositam vobis in cœlis.

Fidei & caritatis incitamentum ponit. Gloria enim cœlestis, quam spiritu ex fide expectamus, nos ad perseverandum constanter in fide & dilectione incitat. Metonymicè ponitur hîc spes pro re sperata, quæ in thesauris cœlestibus reposita est, quo tempore oportuno fruemur. Vbi ergo nulla apparent fidei inditria, ubi nulla caritatis testimonia extant, ibi neq; spem ullam esse cœlestis hæreditatis, ex hoc loco Pauli concluditur. Papistæ hîc contra ἀναλογία fidei impingunt, dum insulsè ex hoc loco colligunt operum merita. Non enim hîc de merito bonorum operum loquitur Apostolus, sed tantum τὸ προκείμενον, id est, causam incitantem ad fidem & dilectionem ponit. Potest etiam ita construï, Postquam audiuius fidem vestram in Christo Iesu, & dilectionem erga omnes sanctos, gratias agimus Deo propter spem repositam

A
repositam v
gloriam im
pturi, atq; h
thanasij est.

De qu
sermonem
quod per

Quia ex
tum est, qui
causam inf
spes allata e
Euangelij, qu
nem veritatis
stent constants
cerant.

Quem
mundo et
scit: sicut
quo audis
tiam Dei

Alioru
standum in
non frustra
cum fructu

AD COLOSS.

repositam vobis in cœlis, id est, propter gloriam immortalitatis, quam estis adepturi, atq; hæc posterior interpretatio Athanasij est.

De qua audiuiſtis prius, per sermonem ueritatis Euangelij, quod peruenit ad uos.

Quia extra captum humanum positum est, quicquid pñ sperant, ideo addit causam instrumentalem, qua illa nobis spes allata est, nimirum prædicationem Euangelij, quam per excellentiam sermonem ueritatis nominat, ut Colossenses perſistent constantes in Euangelio, quod didicerant.

Quemadmodum & in toto mundo etiam fructificat & crescit: sicut & in uobis, ex eo die, quo audistis & cognouistis gratiam Dei in ueritate.

Aliorum exemplo eos animat ad perſtandum in doctrina, & simul eos, quod non frustra Euangelium audierint, sed cum fructu & quotidiano incremento.

Hic

EPIST. PAULI

Hic duo obseruemus. Primum, quodnam sit obiectum Euangelij, nimirum, gratia Dei, id est, fauor, quo genus humanum complectitur Pater cœlestis propter Filium. Hac igitur differentia à doctrina Legis separatur Euangelium. Lex enim iram Dei, Euangelium gratiam prædicat. Deinde obseruemus gradus, quos hîc Paulus ponit, qui sunt prædicare, audire, cognoscere, crescere & fructificare. Ideo enim prædicatur vt audiatur, ideo auditur vt cognoscatur, ideo cognoscitur, vt crescat & fructificet. Non debet ergo Euangelium nobis esse veluti theorematum speculabilem κατὰ ληψίς quædam, seu noticia ociosa, sed cognitum fructificare debet, coram Deo quidem vero cultu & timore, coram hominibus verò dilectione sincera. Qui enim Euangelium audiunt, legunt, cognoscunt sine fructu, id est, sine timore Dei & dilectione, sibi maius iudicium accersunt. Imitemur itaq; nos Colossensium exemplum, ac ne sinamus nos optimo fructu tam incomparabilis thesauri destitui, sed potius abundemus indies magis magisque in omni cognitione & sensu. Cum addit: A quo die audiuiſtis, laudat Colossenses à studio, vt excitet ad diligentiam
maio-

AD
maio- rem. Po-
preem sequutu
iunxi, ideo feci
plaribus additi
crescens, interpr

Quemac
stis ab Epap
uo nostro, q
bis ministe

Nunc Ap
minat, quem
dem si verba spe
quid sub istis pau
Primum enim vt
seruum, quo titu
vnum aliquem
temporis quauis
prædicabant, Sec
seruum & con
ctum, vt qui ve
rate secum in p
boret. Deinde
pro ipsis ministr
alibi dicit, in m
lis aliquis inu
manistrum effi

AD COLOSS.

maio-
rem. Porro, quod veterem inter-
pretem sequutus, fructificat & crescit, con-
iunxi, ideo feci, quia in peruerustis exem-
plaribus additur vox & υξανόμενον, quam
crescens, interpretari licet.

Quemadmodum & didici-
stis ab Epaphra, dilecto conser-
uo nostro, qui est fidelis pro uo-
bis minister Christi.

Nunc Apostolum Colossensium no-
minat, quem commendat, breuiter qui-
dem si verba spectes, copiosissimè verò, si
quid sub istis paucis verbis lateat, euoluas.
Primum enim vocat ipsum dilectum con-
seruum, quo titulo significat, eum non esse
vnum aliquem ex turba eorum, qui tum
temporis quauis occasione currebant &
prædicabant, Sed eximium quendam con-
seruum & commilitonem, eumq; dile-
ctum, vt qui vera animi sinceritate & cari-
tate secum in propagando Euangelio la-
boret. Deinde vocat ipsum fidelem
pro ipsis ministrum Christi. Hoc enim, vt
alibi dicit, in ministris requiritur, vt fide-
lis aliquis inueniatur. Non enim satis est
ministrum esse, nisi rectum & fidele sit mi-
niste-

EPIST. PAULI

nisterium. Nec sufficit, si quis pastor vocetur, nisi fideliter in officio se gerat, qui vocatus est, neque quicumque vera docet, protinus est fidelis, sed qui Domino seruire, Christi regnum promouere pia doctrina ac honesta vita ex animo studet. Ut enim vitam ornare docendo; sic doctrinam ornare viuendo decet. Hic locus aperte militat contra pseudoapostolos Papæ, qui satis esse putant titulum habere, & successionis prærogatiuam. Cum interim parum solliciti sint de fide in officio præstanda. Deinde & illos (qui tamen de sincero Euangelio gloriantur) coarguit, qui aliud propositum habent, quam Christi gloriam & Ecclesiæ ædificationem. Non enim pauci sunt, qui reddituum maiorem, quam animarum curam gerunt. Sint igitur ministri Euangelij huius Epaphræ imitatores, ac se fideles in sancto suo ministerio præbeant.

Qui & significauit nobis uestram dilectionem in spiritu.

His fauorem & gratiam Epaphræ conciliat apud Colossenses. Solemus enim eos magis amplecti, quos scimus erga nos sincere

A D
cere affectos esse;
nethe loqui. Dil
eam, quæ per spi
ribus fidelibus, se
de spiritu Dei re
discrimen inter sa
ratorum dilection
proficiscitur (ut
nouato, quo puri
hæc dilectio est p
sit perfecta. Esti
subiecto. Non
carne est, quæ est
Ideo quicquid ab e
& contaminatum.
næ etiam in Ethio
les: tamen carnis v
tur, & impuræ redd
ture spiritus Christi
Propterea
audiuimus, n
uobis orare &
mini agnition
Quantum g
profectu in Euan
ostendit, Nimirum

A D C O L O S S.

cerè affectos esse, ac de nobis absentibus honestè loqui. Dilectionem in spiritu vocat eam, quæ per spiritum generatur in hominibus fidelibus, seu quæ proficiscitur à corde spiritu Dei reformato. Est enim hoc discrimen inter sanctorum & non regeneratorum dilectionem. Sanctorum dilectio proficiscitur (ut dixi) à corde spiritu renouato, quo purificantur affectus. Ideoque hæc dilectio est pura & sancta, etiamsi non sit perfecta. Estimatur enim à sua causa & subiecto. Non regeneratorum dilectio ex carne est, quæ est impura & contaminata. Ideo quicquid ab ea nascitur, impurum est & contaminatum. Et tamen si *σοφῶν καὶ φρονησάντων* etiam in Ethnicis sunt per se laudabiles: tamen carnis viciositate contaminantur, & impuræ redduntur, cum contrà virtute spiritus Christi in pijs sanctificantur.

Propterea & nos, ex quo die audiuius, non desinimus pro vobis orare & petere, ut impleamini agnitione eius.

Quantum gaudius sit Colossensium profectu in Euangelio, certissimo indicio ostendit. Nimirum, quòd assidujs precibus

C

bus

EPIST. PAULI

bus oret, vt Deum plenius cognoscant. Cum hac cognitione crescit fides & pietas. Id quod declarat, cum finem addit, nimirum, vt dignè Domino ambulent.

In omni sapientia & prudentia spiritali.

In qua re consistat cognitio voluntatis Dei docet, nimirum vt rectè mentes instructæ sint in Dei cognitione, & postea prudenter exequamur ea, quæ docti sumus. Sapientia enim ad noticiam, Prudentiam ad actionem seu $\pi\acute{\alpha}\xi\iota\varsigma$ refertur. Non enim satis est seruum nouisse voluntatem heri sui, nisi etiam iuxta voluntatem eius faciat. Non ergo ociosam contemplationem rerum profitetur Theologia, sed efficacem noticiam voluntatis Dei requirit, vt mente, corde, lingua, adeoq; totis viribus incumbamus in hoc, vt iuxta verbum cognitum viuamus, vnde scriptum est: Per hoc scimus, quod agnouimus eum, si iussu illius obseruamus, qui dicit, Noui eum, & præcepta eius non seruat, mendax est. Dicuntur autem Iohanni seruare mandata Dei, qui pro humanæ fragilitatis capru, vitam suam student formare ad obsequium

AD
quum Dei. Tam
quam mortalium
dei Dei: tamen
tenendum est, qu
efficax, placeat q
ex cognitione ha
grammatica hinc o
In omni sapientia
hoc loco, vt sap
tem generis alic
tur, perfectione
n, accipitur, Si
est, consummand
racula.

Vt dignè
no, ut per om
omni opere
res, & crescer
Dei.

Multis verbi
dium in Coloss
dignè Domino, p
bono opere fruct
ne Dei. Hæc om
proprij effectus
enim voluntate

AD COLOSS.

quium Dei. Tamen si enim non potest quisquam mortalium ad plenum seruare mandata Dei: tamen hoc principium firmiter tenendum est, quod vera cognitio Dei sit efficax, placeatque Deo conatus noster, qui ex cognitione hac proficiscitur. Porro, grammatica hic obseruanda est, cum dicit: In omni sapientia. Omnis enim particula hoc loco, ut saepe alias, non vniuersalitatem generis alicuius, sed rei cui adiungitur, perfectionem significat. Sic 1. Corinth: 13. accipitur, Si habuero omnem fidem, id est, consummatissimam fidem edendi miracula.

Vt dignè ambuletis Domino, ut per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes, & crescentes in cognitione Dei.

Multis verbis vtitur, quod magis studium in Colossensibus excitet. Ambulare dignè Domino, placere Domino, in omni bono opere fructificare, crescere in agnitione Dei. Haec omnia necessario cohærent, ut proprii effectus verè cognitionis Dei. Qui enim voluntatem Dei doctus est, in omni

C 2 sapien-

EPIST. PAULI

sapientia & prudentia spiritali, is dignè Domino ambulare studet: (ambulat autem dignè Domino, qui ipsius voluntati studet per omnia satisfacere) Qui ambulat dignè Domino, is haud dubiè Domino placet: Qui Domino placet, suo opere fructificat magis: Qui fructificat, is hunc fructum reportat, quòd crescat in cognitione Dei magis, donetur spiritali robore, tolerantia, patientia, gaudio, ideo sequitur:

Omni robore roborati, iuxta potentiam gloriæ ipsius, in omni tolerantia & patientia, cum gaudio.

Quia vires nostræ adeo diminutæ sunt & debilitatæ, vt nobis relictæ nihil dignum Domino faciamus, nec possimus fructificare, nisi quæ sunt mortis. Fructus enim radicem sapit. Ideo nunc addit de facultate fructificandæ, quæ nobis suppeditatur à Domino, qui secundum gloriosam suam potentiam nos robustos & validos reddit, ad ea præstanda, quæ & ipsi grata sunt & nobis salutaria, ad omnem tolerantiam & patientiam cum gaudio.

Tole-

A D
Tolerantia est,
arumnas. Pat
peasant libera
ad verbum lo
dio, scilicet spi
fiducia in Chri
Huc pertinet p
Beati, qui per
pter iusticiam,
gnum coelorum
gemit sub cru
berationem p
pter euentum.

Porro, hæc
git, qualenam
um, nimirum v
ratem Dei, petat
imperantur, ac i
donec suum c
metan peruen

Secun

V T sibi vi
quentem
tiarum action
tur in secun

AD COLOSS.

Tolerantia est, qua ferunt pñ præsentes ærumnas. Patientia est, qua patienter expectant liberationem. μακροθυμία enim ad verbum longanimitas est. Cum gaudio, scilicet spirituali, quod concipitur ex fiducia in Christum, & ex spe liberationis. Huc pertinet promissio Domini Matth: 5. Beati, qui persecutionem patiuntur propter iusticiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Qui igitur patitur, etsi gemit sub cruce, tamen gaudet intuens liberationem promissam, & est beatus propter euentum.

Porro, hæc periocha graphicè depingit, qualenam debeat esse piorum studium, nimirum vt ex verbo discant voluntatem Dei, petant robur præstandi ea, quæ imperantur, ac ita fructificent, crescantq̃, donec suum cursum absoluerint, & ad metam peruenerint.

Secunda Epistolæ pars.

VT sibi viam sternat Apostolus ad sequentem catagraphen, redit ad gratiarum actionem. Nam hac ratione dilabitur in secundam Epistolæ partem, quam

C 3 . exe-

EPIST. PAULI

exegeticam esse dixi. Continet autem plenam descriptionem Christi, & commemorationem beneficiorum ipsius, ut ita non solum confirmet doctrinam Epaphræ parochi Colossensium, verum etiam plenam Catechesin tradat de Christo eiusque beneficijs, aduersus omnes corruptelas Iudaicas & alias, quæ tum contra personam, tum contra officium Christi eo tempore spargebantur, ad obruendam lucem Euangelij. Porro, huius descriptionis hic est ordo. Primum, gratiam Patris cœlestis erga nos describit. Deinde beneficia Christi commemorat, describitque Christi personam. Tum accommodat ad ὑποθέσειν, Christi beneficia communicata Colossensibus, ostendendo ea ad omnes, qui Christum fide recipiunt, pertinere. Venit enim Christus ad seruandum, quod perierat. Hinc dilabitur in commendationem ministerij verbi, per quod illa beneficia nobis offeruntur.

Gratias agentes Deo & patri.

Ita habent emendatiora exemplaria græca. Quoties has duas voces coniungit scriptura, ex priore, nempe Dei appellatione

A D
latione, discarn
eius præsentia
tue, unde in
concipiendus
offendamus.
appellatione, c
ternum erga r
mum nobis v
Dei filium in
mus euecti,
trem, ac ipsi
hoc paterno
bus nostris va
trem educa.
respōdeat affec
ctina non sit o
da penetrat, ib
ctinæ diuersit

Qui ideo
partem so
mine.

Causa g
ficijs patris c
neos ad pa
ditatem in l
Hic primum

AD COLOSS.

latione, discamus maiestatem Dei intueri, eius præsentiā & omnipotentiam cogitare, vnde in cordibus nostris timor Dei concipiendus est, ne tantam maiestatem offendamus. Ex posteriori, nempe Patris appellatione, discamus affectum Dei paternum erga nos, vnde in mentem primum nobis veniat, quòd per vnigenitum Dei filium in hunc dignitatis gradum sumus euecti, quòd Deum habeamus patrem, ac ipsius censeamur filij. Deinde ex hoc paterno affectu accendatur in cordibus nostris vera erga clementissimum patrem fiducia. Sic enim decet, vt noticiæ respōdeat affectus & actio, vnde fit, vt doctrina non sit ociosa contemplatio, sed corda penetret, ibiq; varios motus pro doctrinæ diuersitate excitet.

Qui idoneos nos reddidit, in partem sortis sanctorum in lumine.

Causa gratiarum actionis est à beneficijs patris cœlestis, qui nos reddidit idoneos ad participandam sanctorum hæreditatem in lumine, id est, in regno Christi. Hic primum obserua, quòd nostræ salutis

C 4 prin

EPIST. PAULI

principium sit paterna patris cœlestis gratia. Deinde, quòd ex nobis ipsis minimè simus idonei ad tantam & tam gloriosam hæreditatis participationem, qui natura sumus filij iræ, & in tenebrarum regno propter peccatum constituti. Humiliemur igitur ac seponamus omnem arrogantiam, prostrati nudi coram patre cœlesti, & certa fiducia expectantes à Deo, quod adeò paternè promittit.

Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ.

Expositio est præcedentis sententiæ. Apertius enim & clarius, quomodo nos Deus idoneos reddiderit, ut essemus confortes sanctorum in lumine, exponit. Obserua *ἀντίθεσις* duorum regnorum, quorum **ALTERVM** est tenebrarum, id est, ignorantia Dei, luctus, exitij, perditionis, cuius princeps est Satan, in quod regnum propter peccatum totus mundus demersus est. Hoc regnum, ut vitij munitur, ambitur flagitijs, turres habet crimina & arma quarumcunq; turpitudinum molimina: Ita ipsius potestas in mortem damnationemq;

A D
nemq; eorum,
luant cœdit. A
lucis, id est, no
nis & salutis,
in quod regnu
ferimur. Arg
gnum filij dile
filio vnigenito
bet, in hoc ele
adoptauit &
riam.

Porro q
plus credo f
quam si dixisse
de substantia P
se, cur Deus r
haud dubiè li
dilecti in ipso,
vi vnigenitus
ab æterno nat

In que
nem, per
missionem

Modus
Christi exp

AD COLOSS.

nemq̃ eorum, qui sub Satana principe militant tēdit. ALTERVM regnum est regnū lucis, id est, noticiæ Dei, gaudiū, liberationis & salutis, cuius princeps est Christus, in quod regnum ex sola Dei gratia transferimur. Atq̃ ideo addit Paulus, in regnum filij dilectionis suæ. In Christo enim filio vnigenito & coæterno, caros nos habet, in hoc elegit, in hoc vocauit, credentes adoptauit & iustificauit, in sui nominis gloriam.

Porro cū dicit, Filij dilectionis suæ, plus credo Paulum voluisse insinuare, quàm si dixisset, filij dilecti. Nam & Filium de substantia Patris, & eundem causam esse, cur Deus nos diligat, hoc Epitheto haud dubiè significat. Nos enim sumus dilecti in ipso, ipse verò patris dilectio est, vt vnigenitus filius, de substantia patris ab æterno natus.

In quo habemus redemptionem, per sanguinem ipsius, remissionem peccatorum.

Modus translationis nostri in regnum Christi exprimitur. Autor est filius Dei

C 5 Iesus

EPIST. PAULI

Iesus Christus patri obtemperans. Meritum est sanguis Christi, hoc est, hostia propitiatoria, qua omnia peccata mundi expiantur, iuxta illud: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Item, Sanguis Christi emundat nos ab omni ἀνομία. Cum hoc precio pugnat vniuersa doctrina Patre, de satisfactionibus, meritis & indulgentiis &c. Redemptio huius satisfactorie hostie & fructus, est remissio peccatorum, hoc est, absolutio seu iustificatio à peccatis, quam oportet fide accipere. Hic rursus ruit, quicquid homines de salute consequenda comminiscuntur, extra Christum. Ad huius loci vberiore declarationem referatur tertium caput ad Romanos, ab hoc loco, Nunc autem sine lege iusticia Dei &c. vsq; ad finem capitis.

Qui est imago Dei inuisibilis.

Summam beneficiorum Christi proximè præcedente sententia complexus est, iam personæ descriptionem iustam aggreditur, ac Primum ostendit, quæ sit natura filij Dei. Deinde, quanta potentia sit ipse, Tertio, quale sit regnum eius peculiare.

Ut

A D
Vt autem nat
et cum imag
ater, sed Dei
intelligamus,
Primum, quic
de, quid, qu
Tum, quomo
& quomodo i
us inuisibilis,
sibilis. Postre
næ tum co
hinc capiat,

Imago qu
enim rei alicun
tio, idq; cum in
animam. Cum
tat aliquid, ima
tipingit & deli
quis hominen
quali delineat
ruetur de abs
modum pictæ
mentæ corpori
absentis form
ferat & repr
esse propria
manifestum e

AD COLOSS.

Vt autem naturam filij Dei ostendat, vocat eum imaginem Dei, idq; non simpliciter, sed Dei inuisibilis. Hoc vt dextrè intelligamus, ordinè hæc excutienda sunt. Primum, quid sit imago in genere. Deinde, quid, quotuplexq; sit imago Dei. Tum, quomodo Christus sit imago Dei, & quomodo in Christo imagine Dei, Deus inuisibilis, reddatur quodammodo visibilis. Postremò, quid fides cum doctrinæ tum consolationis & exhortationis hinc capiat.

Imago quid sit, non est obscurum. Est enim rei alicuius expressio seu repræsentatio, idq; cum in anima hominis, tum extra animam. Cum enim mens humana cogitat aliquid, imaginem quandam rei veluti pingit & delineat, vt quoties cogitat aliquis hominem notum absentem, mente quasi delineat corporis figuram, quam intuetur de absente cogitans. Ad eundem modum pictor manu exprimit delineamenta corporis, cuius imaginem pingit, vt absentis formam, quantum fieri potest, referat & repræsentet picta imago. Hanc esse propriam significationem imaginis manifestum est, quam appellationem verbum

EPIST. PAULI

bum Dei accommodat filio Dei, ut aliquo modo umbras quasdam tenues tantæ rei cōsideremus, ac vocat imaginem Dei, quæ ipsum Deum repræsentat & refert. Sed hæc duplex est, naturalis nimirum, & gratuita. Naturalis Dei imago in solo Christo est, & est duplex, Essentialis, & per gloriam virtutis. Essentialis est eiusdem essentiae cum patre, coæterna & coæqualis. Ut enim in nobis cogitatio format imagines rerum, de quibus cogitamus: Ita Pater æternus sese ab æterno intuens & cogitans, gignit imaginem sui. Sed nos non transfundimus substantiam in imagines illas in mente formatas, quæ reipsa sunt subitæ & evanescentes actiones. At Pater æternus ab æterno gignit imaginem, communicat ipsi essentia. Hanc essentialem Dei imaginem, hoc est, Christum dominum, Epistola ad Hebræos vocat characterem substantiæ Patris, hoc est, imaginem substantialem, qua filius est ὁμοῶςιος cum persona patris, vocatur & λόγος eadem ratione. Ut enim in nobis imago concepta est λόγος, id est, verbum mentale: ita filius Dei λόγος est æterni patris, ineffabili ratione communicata essentia ab æterno. Imago Dei per gloriam virtutis (quam

A D
(quam Epistol
gloriæ vocat)
per operum di
& patris coelest
luntas patern
tum in Christo
immenfam su
virtutem ac
manum, in so
imagine loqui
lippe, qui vi
quoniam vi
Hilarius) no
re, recte ex virt
militudo concl
sti præsentis diu
qua Deus nob
dammodo red
hæc virtutis gl
lis tribui, qui d
enim propria,
catione id fe
Christi gloriæ
go æterna æte
uam, deinde

Porro,
secundum q

AD COLOSS.

(quam Epistola ad Hebræos ἀπαύγασμα gloriæ vocat) est, quæ refulget in Christo per operum diuinorum virtutem, in qua & patris cœlestis potentia gloriosa, & voluntas paterna conspicitur. Ita enim se totum in Christo patefecit Deus, vt in ipso immensam suam bonitatem, sapientiam, virtutem ac *Εὐλαβωθροπία* erga genus humanum, in solidum declarauerit. De hac imagine loquitur Dominus Iohan: 14. Philippe, qui videt me, videt & Patrem. Et quoniam virtutis similitudo (vt inquit Hilarius) non potest esse dissimilis naturæ, rectè ex virtutis similitudine essentiæ similitudo concluditur. Virtus enim Christi præsentis diuinitatis visibilis est imago, qua Deus nobis, per se inuisibilis, quodammodo redditur visibilis. Nec potest hæc virtutis gloria Prophetis aut Apostolis tribui, qui diuina opera ediderunt, Non enim propria, sed Christi virtute & inuocatione id fecerunt, ad confirmandam Christi gloriam. Atq; ita Christus est imago æterna æterni Patris, primum per essentiam, deinde per virtutis gloriam.

Porro, imago Dei per gratiam ea est, secundum quam primus homo factus & for-

EPIST. PAULI

formatus fuit, iuxta illud Genes. 1. Faciamus hominem in imagine nostra, & secundum similitudinem nostram. Hæc imago per lapsum Adæ abolita est, & à Christo rursus per regenerationis gratiam reparatur. Quare ex reparatione iudicandum est, quid qualiscq; fuerit illa imago. Paulus ad Ephes. 4. in hunc modum scribit: Deponite iuxta priorem conuersationem veterem hominem, qui corrumpitur iuxta concupiscentias erroris. Renouamini verò spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est, in iusticia & sanctitate veritatis. Et ad Coloss. 3. Exuentes veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum, qui renouatur in agnitione Dei, secundum imaginem eius, qui creauit illum. Ex his duobus Pauli testimonijs perspicuè intelligi potest, quid qualiscq; sit imago illa, iuxta quam conditus fuit primus homo, quæ eadem reparatur in homine per Christum. Primum itaq; hîc consideretur ἀντίθεσις noui & veteris hominis. Deinde quid singulis tribuatur, ex quibus clara concluditur imaginis definitio. Verus homo extra dubium est viciositas omnis, quæ irrepsit in hominem per lapsum Adæ. **Nouus homo**

A
homo est, qui
nascitur. Ver
concupiscenti
buntur agni
sanctitas, iusti
homo ab im
homo sit, qui
scitur, sequit
nem esse spirit
mens agnosc
temperat, &
quium add
est summa
Deum, cord
um Deo subie
uius, in hunc m
mentis lux seu
& cordis conu
voluntatis, q
mus. Et debe
fiderari. Prin
xat ὁ ἄνθρωπος
tis, cordis, af
virum in Ch
formis est. D
deratur ima
dē sit indies
onem perfic
corde & affe

AD COLOSS.

homo est, qui per regenerationis gratiam nascitur. Veteri homini tribuuntur error, concupiscentia, prauæ actiones. Nouo tribuuntur agnitio Dei, mentis renouatio, sanctitas, iusticia &c. Cum ergo nouus homo ab imagine Dei dicatur, & nouus homo sit, qui ex regenerationis gratia nascitur, sequitur imaginis huius reparationem esse spirituales regenerationem, qua mens agnoscit Deum, voluntas Deo obtemperat, & affectus omnes Deo in obsequium addicuntur. Proinde imago Dei est summa integritas mentis agnoscentis Deum, cordis obedientis Deo, & affectuum Deo subiectorum. Aut (si placet) breuius, in hunc modum: Imago Dei est vera mentis lux seu noticia de Deo, voluntatis & cordis conuersio ad Deum, ac libertas voluntatis, qua Deo liberè obtemperamus. Et debet hæc imago dupliciter considerari. Primum in Christo homine, id est κατ' ἁλω, & est summa integritas mentis, cordis, affectuum, atq; adeo omnium virium in Christo homine, qua Deo conformis est. Deinde in alijs hominibus consideratur imago Dei, quæ in regeneratis quidē fit indies illustrior, post verò resurrectionem perficietur, quando non solū mente, corde & affectibus, verū etiam corporibus

Chri-

EPIST. PAULI

Christo conformes erimus, quemadmodum Paulus 1. Corinth: 15. & ad Philip: 3. docet. Porro, quod Paulus 1. Corinth: 11. virum imaginem & gloriam Dei dicat, id alio fit sensu. Non enim pertinet ad sanctitatem & puritatem cordis, sed ad externam ordinationem Dei, qua vir mulierem antecellit, In qua re gloria seu imago Dei quodammodo conspicitur, quemadmodum in omni principatu.

Iam doctrinae colligantur necessariae, cum ad nos confirmandos, tum ad confundendos aduersarios. Primum igitur ex eo, quod Christus dicatur imago Dei, qui est inuisibilis, colligantur duae doctrinae. Prior, quod Christus sit natura Deus, est enim naturalis & substantialis imago Dei. Deinde, quod Christus sit alia persona à Deo patre. Neque enim ipse sibi (inquit Hilarius) imago est quisquam, sed eum, cuius imago est, necesse est ut imago demonstret. Imago etenim est rei ad rem coaequandae imaginata & indiscreta similitudo. Est ergo pater, est & filius, quia imago patris est filius. Et qui imago est, ut verè imago sit, speciem necesse est & naturam, & essentiam, secundum quod imago est, in se ha-

AD
se habet autem
ut hic locus co
fidei de filio I
alios haereticos
persona peruen
& pios hic locu
get, quod verè
peccatum imag
dies frudeamus
magisq; in nob
do innocentiae
que virtutibus
mus,

Primogenitura.
Vt natiuitate
aturae factura se
turam eum gen
enim primogen
ante omnem cre
telligitur & aet
& quod minimu
randus, ex quo
cluditur. Quis
vel in creatum
omnem creatu
omnem, fuisse n

AD COLOSS.

se habeat auctoris. Hæc Hilarius. Præterea, ut hic locus confirmat articulum nostræ fidei de filio Dei: Ita refutat Arianos & alios hæreticos, qui de Christi natura & persona peruersè docuerunt. Consolatur & pios hic locus, & fiduciam in ipsis augeat, quòd verè sint recepturi amissam per peccatum imaginem Dei. Monetq; ut indies studeamus, quòd hæc imago magis magisq; in nobis refulgeat, quod sit quando innocentia, iusticia, sanctitati, reliquisque virtutibus Christum induti, studebimus.

Primogenitus omnis creaturæ.

Ut natiuitatem Christi æternam à creaturæ factura secernat, ante omnem creaturam eum genitum testatur. Dicitur enim primogenitus omnis creaturæ, quia ante omnem creaturam genitus. Vnde intelligitur & æterna eius à Patre genitura, & quòd minimè inter creaturas sit numerandus, ex quo eius vera diuinitas concluditur. Quicquid enim rerum existit, vel in creaturis ponendum est, vel extra omnem creaturam. Si est extra creaturam omnem, fuisse necesse est ante omnem creaturam,

D turam,

EPIST. PAULI

turam, quod soli æterno Deo conuenit, qui est Pater, λόγος & Spiritus sanctus. Quare, cum filius Dei hinc primogenitus omnis creaturæ dicatur, Sequitur eum minimè in creaturarum album cogendum esse, ut qui veluti primogenitus: ita & vnigenitus sit filius Dei, solus ab essentia Patris ab æterno genitus. Hinc igitur obseruemus discrimen inter Christum & creaturas. Item inter Christum filium Dei vnigenitum, & alios non natura, sed adoptione filios, qui nascuntur quidem à Deo, non tamen à substantia Dei, sed per regenerationis gratiam cum in Deum credunt, Ioan. i. Dedit potestatem ut filij Dei fierent, qui credunt in nomen eius. Hi ergo incipiunt esse filij, qui antea non erant. Ille primogenitus ac vnigenitus Dei filius ab æterno est æternus filius per naturam.

Quoniam in ipso creata sunt omnia.

Ratio proximè præcedentis propositionis ab ordine causarum & effectuum. Omnia per ipsum creata sunt. Ergo ipse est ante omnia. Neque enim fieri potest, ut causa suus effectus sit prior. Præpositio

AD
hic pro dicitur
dem sententiam
ut ad causam
medium, per
dicitur.

Quæ in
terra.

Amplifica
ris, quæ diuisi
rum creaturarum
& terra recepti

Visibili
Subditio
quid rerum est
sibilium in coeli
conditum esse.

Siue throni
nes, siue prae
stares.

Omissa p
lium specie, ali
sibilium subdi
gelos, aut ali
uisibiles. P
ces, quarum

AD COLOSS.

¶ hīc pro *διὰ* ponitur, mox enim eandem sententiam repetens *διὰ* & *ὅτι* dicit, vt ad causam efficientem referatur seu medium, per quod omnes res sunt conditæ.

Quæ in cœlis & quæ in terra.

Amplificat rationem diuisione generis, quæ diuisio ab applicitis seu locis rerum creatarum sumta est. Nam cœlum & terra receptacula sunt creaturarum.

Visibilia & inuisibilia.

Subdiuisio à rerum qualitate. Quicquid rerum est cum visibilium, tum inuisibilium in cœlis & in terra, per Christum conditum esse.

Siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates.

Omissa priori rerum, nempe visibilium specie, alteram, quæ est rerum inuisibilium subdiuidit, ne quis eximeret angelos, aut alias creaturas eximias Dei inuisibiles. Ponit autem hic quatuor voces, quarum Primum significata assigna-

D 2 bo.

EPIST. PAULI

bo. Deinde, quid Paulus ex his concludi velit, ostendam. *ἑρὸν* & propriè significat sellam seu sedile, deinde κατ' ἑξοχὴν solum iudiciarium, seu palatium regale, unde metonymicè ipsam regiam dignitatem significat. Psalm: 44. Thronus tuus Deus in seculum seculi. Interdum per thronos, maiestatis diuinæ nuncios, nimirum angelos intelligunt, quemadmodum hunc præsentem locum veteres interpretantur. Reliquæ tres voces sunt, dominationes, principatus, potestates, quarum Prima significatur relatio superiorum ad inferiores, qua domini subditis dominantur & imperant. Altera significatur principatus ipse seu eminentiæ dignitas. Tertia, ius imperij notatur. His appellationibus non distinguuntur angelorum ordines, sed potentia & gloria Dei indicatur, qui per angelos agit. Hi ideo potestates, dominationes & principatus dicuntur, quia exercent potestatem sibi à Deo datam per Christum, per quem creati sunt. Sed quò hæc spectant? Paulus hac distributione omnes creaturas in ordinem cogit, & subijcit ei, per quem omnes creaturæ sunt conditæ, id est vt emineat diuina Christi gloria, qui est primogenitus omnis creaturæ.

Omnia

A D
Omnia
sum creata
omnia, & c
stunt.

Post discri
to yniuersali si
creaturam ab in
simul est cong
dam, quibus
seritur, & quat
mum, quòd o
ipsum diuina pe
quòd omnia sunt
gloriam & laude
ipsum glorificen
tia Christi diuin
rum concludit
omnia: vnde
colligitur. Qu
constant: vt
tia, qua omnes
seruat, comme
um nostrum
tiam in ipsu
nos ortum n
re, & eò cond

AD COLOSS.

Omnia per ipsum & in ipsum
creata sunt, & ipse est ante
omnia, & omnia in ipso consi-
stunt.

Post distributionem, ad genus addi-
to vniuersali signo, redit, ne quis vllam
creaturam ab imperio Christi exciperet, &
simul est congeries attributorum quorun-
dam, quibus diuinitas & gloria Christi as-
seritur, & quatuor Christo tribuuntur. Pri-
mum, quod omnia sunt per ipsum: vnde
ipsius diuina potentia astruitur. Deinde,
quod omnia sunt in ipsum, id est, in ipsius
gloriam & laudem, seu in eum finem, vt
ipsum glorificent & celebrent: vnde & glo-
ria Christi diuina, & finis rerum condita-
rum concluditur. Tertio, quod sit ante
omnia: vnde rursus æterna eius diuinitas
colligitur. Quarto, quod omnia in ipso
consistant: vnde ipsius æterna prouiden-
tia, qua omnes res, quasq; in suo statu con-
seruat, commendatur. Hæc omnia iudici-
um nostrum de filio Dei formare ac fidu-
tiam in ipsum alere debent, vt cogitemus
nos ortum nostrum per Christum habe-
re, & eò conditos esse, vt ipse à nobis glo-
rifice-

D 3

rifice-

EPIST. PAULI

rificetur. Hunc nostræ conditionis finem
Diabolus impedire conatus, hominem in
peccatum pertraxit, unde rursus libera-
mur credentes per eundem, per quem pri-
mum creati sumus. Quare, Christo non
solum primam creationem, verum etiam
παλιγγενεσίαν, qua efficimur filij Dei, de-
bemus.

Et ipse est caput corporis Ec- clesiæ.

Ostendit, quæ sit natura filij Dei, quan-
taq; potentia & gloria, nunc quale sit eius
regnum peculiare in Ecclesia, declarat. Ac
primum vocat ipsum caput corporis Ec-
clesiæ, qua appellatione quatuor nobis ex-
pendenda insinuantur. Primū, qualis nam
sit mystica illa coniunctio Christi cum Ec-
clesia. Secundum, quanta Ecclesiæ bene-
ficia à Christo capite conferantur. Terti-
um, imperium Christi in Ecclesia. Quar-
tum, qualis nam sit unio membrorum, seu
quomodo in corpus Ecclesiæ reponamur,
coalescamus ac crescamos.

Quantum quidem ad primum atti-
net, hoc tenendum est. Quemadmodum
caput naturale certis iuncturis, cum suo
corpo-

AD
corpore coniun-
& homo, arcan-
ri suo mystico,
et. Vnde fides
pit. Nam inde
clesiam discit.
put corpori pro
ponis curam g
cruce petit. Vi
mitantibus glo
aliquando cu
ficabimur. N
glorificatum,
arumnis relinque
Quanta ig
Christus suæ E
modo hic simili
ta, insinuat.
suam vitam ac
Ecclesia saluten
tam capiti Ch
est. Seu quem
uos à cerebro
mnibus mem
pro cuiusq; p
Christus nos
suo spiritu vi
ctus spiritus

AD COLOSS.

corpore coniungitur : Ita Christus Deus & homo, arcano quodam vinculo, corpori suo mystico, quod est Ecclesia, iunctus est. Vnde fides geminum fructum percipit. Nam inde & affectum Christi erga Ecclesiam discit. Quemadmodum enim caput corpori prouidet : Ita Christus sui corporis curam gerit, & consolationem sub cruce petit. Vt enim ipse ab omnibus calamitatibus gloriosè liberatus est : Ita & nos aliquando cum capite liberamur & glorificabimur. Neque enim fieri potest, vt caput glorificatum, sua membra in perpetuis ærumnis relinquat.

Quanta igitur sint beneficia, quæ Christus suæ Ecclesiæ præstat, quodammodo hîc similitudine, quamuis implicata, insinuatur. Vt enim corpus omnem suam vitam ac vigorem ducit à capite: Ita Ecclesia salutem omnem ac uigorem & vitam capiti Christo acceptam ferat, necesse est. Seu quemadmodum spiritus per nervos à cerebro ipso descendens, sensum omnibus membris alioqui inefficacibus, pro cuiusque proportionem communicat : sic Christus nos sua membra alioqui mortua, suo spiritu viuificat, vt iam viuî facti fructus spiritus edere valeamus. Hinc vt fi-

D 4 des

EPIST. PAULI

des salutem omnem ac vitam in solo Christo residere: Ita in solum illum omnem fiduciam collocare discit.

Imperium Christi in Ecclesia est veluti capitis in corpus. In Ecclesia enim seu in regno spirituali præsidet hic monarcha Iesus Christus, qui solus in regno suo ἀντιπρόσωπον est. Ex quo fides non solum colligit falli omnes, qui Ecclesiae aliud esse caput quam Iesum Christum sentiunt, verum etiam monetur, ut subiiciat se huic Monarchæ, eiq; seruiat in iusticia & sanctitate, omnibus diebus vitæ suæ.

Corporis igitur metaphora significatur, qualis nam sit unio Ecclesiae, & quomodo in corpus Ecclesiae aptemur, coalescamus & crescamos. Hanc unionem, hanc mutuam connexionem & incrementum Paulus ad Ephes. 4. his verbis describit: Adolescamus in eum per omnia, qui est caput, nempe Christus, ex quo totum corpus compositum & compactum, per omnem iuncturam subministrationis, secundum efficaciam in mensuram uniuscuiusq; partis, incrementum corporis facit, in ædificationem sui in caritate. Hic Paulus vocat Ecclesiam corpus, non quoduis, sed

A D
sed compositum
scolis loquitur
et, ita construc
membra sibi in
neq; respondeat
voce, membro
dam, & propor
fit, hoc est, Eccl
compactum est
plurimorum, id est, it
subiiciatur pe
nis, hoc est, pe
tibus, vnum
cat & submin
à capite per om
nificatio iunctura
hærent) diffun
modo cuiusq;
membra plus q
te descendente
mystici corpori
percipiunt, p
est, & vile ac
tum. Quod e
dicitur, cum
exercitijs ma
guli Christia
Ex his i

AD COLOSS.

sed compositum, seu vt significantius Apostolus loquitur, σωαρμολογόμενον, hoc est, ita constructum, vt apta proportionemembra sibi mutuò cohæreant, concinneq; respondeant. Significatur igitur hac voce, membrorum inter se relatio quædam, & proportio debita in Corpore Christi, hoc est, Ecclesia. Deinde, idem corpus compactum esse dicit, græcè συμβιβασόμενον, id est, ita connexum, vt aptè capiti subijciatur per iuncturam subministratio- nis, hoc est, per iuncturas, quibus median- tibus, vnum membrum alteri communi- cat & subministrat vitalem spiritum, qui à capite per omnia membra corporis be- neficio iuncturarum (quibus membra co- hærent) diffunditur, idq; efficaciter pro modo cuiusq; membri. Vt enim alia membra plus quàm alia de spiritu ex capi- te descendente percipiunt : Sic membra mystici corporis Christi, ex spiritu Christi percipiunt, prout singulis commodum est, & vtile ad totius corporis incremen- tum. Quod quidem corpus tum crescere dicitur, cum in noticia Christi & pietatis exercitijs maiora incrementa sumunt sin- guli Christiani.

Ex his iam patere existimo, quantam

D 5 doctri-

EPIST. PAULI

doctrinam contineat in se breuius hæc Pauli propositio: Christus est caput corporis Ecclesiæ, vnde in genere confirmatur articulus fidei nostræ de Ecclesiâ, Et admonemur, vt fide Christo capiti adhæreamus, ac murus dilectionis officijs inter nos coalescamus.

Ipse est principium, primogenitus ex mortuis.

Hanc propositionem in hunc modum resoluit Athanasius: Principium resurrectionis est ille, quia primus omnium resurrexit, & quia dolores mortis dissoluit, meritò primogenitus dicitur. Vocabulum ἀρχὴ potest accipi pro primitijs, vt sit allusio ad frugum primitias, quæ Domino offerebantur in veteri testamento. Ac tunc potest resolui propositio in hunc sensum, vt manipulo aliquo primitiarum oblato, reliquæ messi benedicebatur: ita vno Domino resurgente tanquam patri celesti oblato, vis viuifica resurrectionis Christi ad nos omnes diffunditur. Vt veluti is nunc resurrexit: ita & nos suo tempore resurgamus. Duabus igitur de causis dicitur principium, seu primitiæ, seu primogenitus.

A D
mogenitus mort
iple primus resur
tus. Deinde, e
tionis in Christe
Vnde firma est
rinth: 15. Si Ch
rum erit resurrec
rum primitiæ.
quod quemadr
tor rerum om
est generis hu
hinc articulus
de qua dum a
ad verbum pro
ad potentiam D
tionis, in quib
rectio sanctificat
dem resurrection
raionis absur
suum dem
nulla resurrect
trea sit hic le
contra omnes
quod sit dum
tarem resurre
nostram, resu
uiuendo ven
lando ad imm

AD COLOSS.

mogenitus mortuorum. Primum, quia ipse primus resurrexit, non amplius moriturus. Deinde, quia virtus nostræ resurrectionis in Christi resurrectione includitur. Vnde firma est consequentia Pauli 1. Corinth: 15. Si Christus resurrexit, mortuorum erit resurrectio Est enim ipse mortuorum primitiæ. Hinc Primum discamus, quod quemadmodum Christus est creator rerum omnium: ita quoque reparator est generis humanis. Deinde confirmetur hinc articulus resurrectionis mortuorum, de qua dum cogitamus, respicere oportet ad verbum promissionis de resurrectione, ad potentiam Dei & ad primitias resurrectionis, in quibus primitiis & nostra resurrectio sanctificata est. Horum primum fidem resurrectionis docet: Medium cœcationis absurda argumenta evertit. Postremum demonstratio evidens est promissæ resurrectionis & exemplum. Præterea sit hic locus auxiliare pharmacum contra omnes ærumnas præsentis vitæ, quod sit dum rectè meditamur hanc salutarem resurrectionem, per totam vitam nostram, resurgendo quidem à peccato, viuendo verò in nouitate vitæ, & anhelando ad immortalitatis gloriâ. Est enim spiri-

EPIST. PAULI

spiritualis regeneratio, meditatio futuræ resurrectionis & æternæ beatitudinis credentium, quæ resurrectionem sequetur. Contrà moneantur impœnitentes de æternis supplicijs, quæ sine fine luent, nisi hîc per pœnitentiam ad Deum fuerint conuersi.

Vt sit in omnibus ipse primatum tenens.

Quò pertineant ea, quæ dixerat, ostendit, & colligit Christum, dominum & principem esse vniuersorum, vt qui ante omnia natus ex Deo, cuncta creauerit, qui accepta carne, de virgine natus sit, deinde & mortuus, vt Ecclesiæ caput esset, qui resurrexit, vt quæ primum creauerat, iterum recrearet & reformaret, vt semper sit in omnibus primus ac princeps agnoscendus & colendus. In Christi igitur honorem sacrilegè perrumpunt, qui creaturis hanc Christi gloriam tribuunt.

Quoniam in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare.

Ratio

A D
Ratio prim
Placuit Deo pat
id est, ipsum son
sapientia, iustici
bitare in Christo
Ecclesia sibi ven
doctrinam Eccle
aliunde petunt it
ex plenitudine h
bitat. Nam si c
filio, vt omne
non solum ipse
in se credentiu
gloria & honori
quor aliunde vel
culam querenda
bonorum aut sal
stum querenda,
plenitudinem C
care. Quare, in
recumbamus, &
ab hoc omnis b
Ex per ip
liare sibi.
Quid frue
bonorum in C
siam peruenia

AD COLOSS.

Ratio primatus Christi in Ecclesia.
Placuit Deo patri omnem plenitudinem,
id est, ipsum fontem omnium bonorum,
sapientiæ, iusticiæ, sanctitatis & salutis ha-
bitare in Christo. Igitur iure primatum in
Ecclesia sibi vendicat. Hæc confirmant
doctrinam Ecclesiæ contra iusticiarios, qui
aliundè petunt iusticiam & salutem, quàm
ex plenitudine hac, quæ in Christo inha-
bitat. Nam si omnis plenitudo habitat in
filio, ut omnes ex eo sumamus, sequitur
non solum ipsum vnicum salutis autorem
in se credentium esse, verum etiam quod
gloriæ & honori Christi detrahant, quot-
quot aliunde vel minimam salutis parti-
culam quærendam docent. Si enim vlla
bonorum aut salutis pars esset extra Chri-
stum quærenda, perperam Paulus omnem
plenitudinem Christo tribendam prædi-
carer. Quare, in hunc solum firma fiducia
recumbamus, & hauriamus omnia bona
ab hoc omnis bonitatis fonte.

Et per ipsum omnia reconcili-
are sibi.

Quid fructus ex plenitudine omnium
bonorum in Christo habitante ad Eccle-
siam perueniat, hac propositione docet.
Pleni-

EPIST. PAULI

Plenitudo enim illa eò pertinet, vt per
CHRISTVM Pater cœlestis offensus,
reconcilietur cum homine. Est ergo hic
honus reconciliationis soli Christo tribu-
tus. Quare errant omnes, qui Deum pla-
cari putant alia quavis re, quàm per vni-
cum filium.

Pacificans per sanguinem
crucis eius per ipsum.

Modum reconciliationis exprimit.
Per sanguinem crucis, ipsam Christi victi-
mam & obedientiam intelligit, quæ est
ἀντὶ τοῦ & precium redemptionis seu recon-
ciliationis nostri cum Deo. Hinc canunt
Angeli nato Christo, *Gloria in excelsis*
Deo, in terra Pax. Hæc pax est
mutuus consensus Dei & hominis : Dei
quidem, remittis offensam, propter victi-
mam & interpellationem mediatoris Iesu
Christi: Hominis verò accipientis fide ob-
latam remissionem offensæ. Vnde ad De-
um accessum nactus homo, huius pacis
fructum expectat vitam æternam.

Siue quæ in terra, siue quæ
in cœlis sunt.

Quo-

AD
Quousq; se
facta extendit,
nimirum quod
perineat, sed di-
gnos mutation
confirmat, quò
extra defectionis
homines cum a-
berantur, tum l-
tur, vti in co-
concordia, pe-
parta.

Et uos,
abalienati &
peribus mal-
uit, in corpo-
mortem.

Accommo-
ad vñtē sp. Ip-
plicat benefici-
vt diligentius
quanta bona p-
collationem di-
nis eorum ad-
cationem per
per prædicati-

AD COLOSS.

Quousq; se pacificatio per Christum facta extendit, distributione hac indicat, nimirum quod ad homines & angelos pertineat, sed diuersimodè. Vt enim angelos mutationi & defectioni obnoxios confirmat, quò perpetuum suum statum extra defectionis periculum retineant; Ita homines cum à perditione commerita liberantur, tum beatitudine æterna donantur, vt ita in cœlis & terra firma stet pax & concordia, per Christum pacificatorem, parta.

Et uos, qui aliquando eratis abalienati & inimici sensu in operibus malis, nunc reconciliauit, in corpore carnis suæ per mortem.

Accommodat doctrinam generalem ad ὑπόθεσιν. Iplis enim Colossensibus applicat beneficia Christi, quæ recensuit. Et vt diligentius perpendant Colossenses quanta bona per Christum consecuti sint, collationem duplicis status seu conditionis eorum adhibet. Ante quidem pacificationem peractam per Christum, sibiq; per prædicationem communicatam, fuerunt

EPIST. PAULI

runt ut reliqui, ab alienati & inimici Dei, id quod sensu seu cogitatione & voluntate, id quod satis ipsorum prava opera docebant, quæ non nisi ex pravo sensu & voluntate à Deo auersa proficisci potuerunt. Pacificatione verò facta ac communicata ipsis per Euangelium, reconciliati sunt, hoc est, ad Deum conuersi, atque adeo ipsius amici facti sunt, per corpus Christi humanum in mortem traditum, ad expianda hominum peccata.

Sine itaque Christi victima ab alienati sunt homines à Deo, eiusque inimici censentur. Contrà verò per victimam Christi, dum in ipsum creditur, amici imò filij Dei efficiuntur homines. Admoneat igitur hic locus nos cum nostræ miseriæ, tum felicitatis. Miseriæ quidem, dum extra Christum erramus, hostes & inimici Dei, destinati poenis æternis. Felicitatis verò, dum Christum reconciliatorem firma fide apprehendimus, per quem æternæ beatitudinis efficimur consortes.

Vt exhiberet uos sanctos & immaculatos & irreprehensibiles coram se.

Ad

AD
Ad quid rec
stem docet, nim
Deo sancti, imm
ls. Quibus ve
qualis nam Chr
Primum requirit
probamur, dum
rum cultum pra
& prophanis et
mus & μωμοι, id
delicet bonan
iplos retineme
Tum, ut simus
ἀνεγκλίτοι, id est
vllum crimen pol
hil admiserunt, cu
cari debeant. Has
res ad Titum 2. n
tatis appellatoni
mum discamus,
nescio coniunct
tionis spiritualis
nobis à Deo nat
ctificatio, quæ
Non igitur ce
peccatorum, v
ruamus præcip
simul donamus.

AD COLOSS.

Ad quid reconciliemur Deo per Christum docet, nimirum ut sistamur coram Deo sancti, immaculati & irreprehensibiles. Quibus verbis brevissimè describit qualis nam Christiana vita esse debeat. Primum requiritur sanctitas, qua Deo approbamus; dum purificari fide Deo verum cultum præstamus, relictis Ethnicis & prophanis erroribus. Deinde, ut simus ἄμωμοι, id est, immaculati, dum videlicet bonam conscientiam apud nos ipsos retinemus, exuto corpore peccati. Tum, ut simus irreprehensibiles, græcè ἀνέγκλητοι, id est, tales in quos nemo iure ullum crimen possit impingere, seu qui nihil admiserunt, cuius ob causam in ius vocari debeant. Has tres vitæ Christianæ partes ad Titum 2. modestiæ, iusticiæ & pietatis appellationibus intelligit. Hinc primum discamus, cum reconciliationis beneficio coniunctam esse gratiam regenerationis spiritualis. Nam ut Christus est nobis à Deo natus iusticia: ita etiam sanctificatio, quæ in vitæ novitate relucet. Non igitur consequimur remissionem peccatorum, ut postea veluti laxatis frenis ruamus præcipites in quævis flagitia, sed simul donamur Spiritu sancto, per quem

E rege-

EPIST. PAULI

regeneramur indies magis magisq̃. Prinde hæc duo obseruemus. Vnum, quòd sine reconciliatione nemo ad innocentiam peruenire verè possit. Alterum, quòd vitæ nouitas seu regeneratio, vt perpetuò reconciliatione coniuncta est: ita firmissimum reconciliationis factæ indicium existit. Vbi enim iuxta carnem viuatur, ibi spiritus dominium nullum est.

Siquidem permanetis in fide fundati & firmi, & non dimouemini à spe Euangelij, quod audistis, & quod prædicatum est apud uniuersam creaturam, quæ sub cœlo est, cuius factus sum ego Paulus minister.

Quomodo rata sit futura reconciliatio, & quomodo sanctitati & innocentiae studere possint Colossenses, his verbis docetur. Requiritur enim ad vtrumq̃ fidei stabilitas & perseuerantia in doctrina Euangelij, vnde spes salutis concipitur. Obseruandum hîc Primum, quòd vt fidem facit instrumentum, quo reconciliatio recipitur

AD C
patur & possidetur
ctus & innocen
fruit, cum qua fi
angelij, id est, spes
um prædicat. De
Stoicas imaginati
quod in fide fun
relabi in pristina
re exidere, Rom
vt qui primitias
pergamus, ac vi
hæreamus doct
operante Spiritu
tur & augetur, m
sistamus spiritui
quit: Quod præd
creaturam, illud E
quod ab Epaphro
prædicandum ip
niuersum orbem
strum ipse Paulu
pertinet, vt Cole
cepta per Epaph
Pseudoapostolor
Euangelio abdu
lus cæteri q̃ Ap
cuisset. Est eni
sarum Ecclesiæ

AD COLOSS.

pitur & possidetur: ita eandem omnis sanctitatis & innocentiae fundamentum constituit, cum qua fide coniuncta est spes Evangelij, id est, spes salutis, quam Evangelium prædicat. Deinde obseruetur contra Stoicas imaginationes de prædestinatione, quod in fide fundati & iustificati, possint relabi in pristinam impietatem, & ita salute excidere, Roman: II. Vnde monemur, ut qui primitias fidei percepimus, strenue pergamus, ac usque ad finem constanter adhæreamus doctrinae Evangelij, unde fides, operante Spiritu sancto, concipitur, alitur & augetur, modo ipsi malignè non resistamus spiritui Dei. Præterea dum inquit: Quod prædicatum est apud omnem creaturam, illud Evangelium commendat, quod ab Epaphra acceperant, ad quod prædicandum ipsi Christi Apostoli in uniuersum orbem missi sunt, cuius ministrum ipse Paulus se esse fatetur, Quod eò pertinet, ut Colossenses permaneant in accepta per Epaphran doctrina, nec sinant se Pseudoapostolorum imposturis à vero Evangelio abduci, tanquam aliud Paulus cæteri que Apostoli, aliud Epaphras docuisset. Est enim valde utile audire diuersarum Ecclesiarum ministros in doctrina

E 2 con-

EPIST. PAULI
consentire. Non enim parum confirmat
Ecclesias videre consensum docentium.

Nunc gaudeo in passionibus
meis pro uobis.

Prolepsi quodam anticipat obiectionem, quæ ex cruce Pauli extrui poterat, ad extenuandam ministerij ipsius auctoritatem. Solent enim homines res ex præsentis euentu estimare. Dicit igitur se gaudere in passionibus, quas perfert pro Colossensibus erudiendis, fouendis ac confirmandis in sana doctrina. Quod quidem exemplum ministris verbi duo commendat. Vnum, ut nullum periculum detrectent subire pro ædificanda Ecclesia. Alterum, ut gaudeant contra carnis sensum, quoties crucem Euangelij promouendi gratia ferre coguntur.

Et adimpleo ea, quæ desunt afflictionibus Christi, in carne mea.

Ratio est propositionis à passionis suæ communione. Se enim conformem ac socium Christi, dum patitur, statuit, quæ san-

AD
ne maxima est gl
dei Paulus, quod
datur conformis
scant hinc primi
omnes pñ, sumit
reputari, si quis
pauatur. Hoc er
ginis filij Dei est
tum argumentu
cum Christo p
membra ipsius
ne contra car
hic impingam
vrgentes pñ
concludunt san
thesaurum Ecce
toria, ut quæ pe
to expient. Sec
nostræ analogia
implet vsq; quæ
carnelua, dum
titur. Hic e
Christus, cum
ligendus est. V
cit, rem in Ch
corpore. Vb
mine intelli
etiam corpus

AD COLOSS.

nè maxima est gloria. Quarè meritò gaudet Paulus, quòd per suas afflictiones redatur conformis imaginis filij Dei. Discant hinc primum ministri verbi, deinde omnes pñ, summam gloriam apud Deum reputari, si quis pro Euangelio ac pietate patiatur. Hoc enim pacto conformes imaginis filij Dei efficiuntur. Quod sanè certum argumentum est, fore, vt aliquando cum Christo percipiant læta, qui hñc vt membra ipsius patiuntur aduersa. Porro, ne contra ἀναλογίαν fidei, cum Sophistis hñc impingamus, cauendum est. Illi enim vrgentes τὸ ῥητὸν, ex hoc loco inferunt & concludunt sanctorum martyria (quæ thesaurum Ecclesiæ vocant) esse propiciatoria, vt quæ peccata hominum suo merito expient. Sed eos peccare contra fidei nostræ analogian manifestum est. Paulus implet ἰσχυρίματα afflictionum Christi in carne sua, dum vt membrum Christi patitur. Hñc enim Christi nomine totus Christus, cum suo corpore mystico, intelligendus est. Vt i. ad Corinth: 12. cum dicit, rem in Christo se habere, vt in humano corpore. Vbi manifestum est Christi nomine intelligi, non solum ipsum caput, sed etiam corpus totum mysticum, hoc est, Ec-

E 3 clesi-

EPIST. PAULI

clesiam. Tantisper igitur deest aliquid afflictionibus Christi, donec aliquis sanctorum superfuerit in mundo, qui ut membrum corporis cum capite feret ærumnas, donec vnà cum capite glorificetur. Sensus, quem his verbis assuunt Sophistæ, claris scripturæ dictis refutatur. Si enim Christus est agnus tollens peccata mundi: Si sanguis ipsius purgat nos ab omni iniquitate: Si in ipso habitat omnis plenitudo: Si vnica oblatione perfectos efficit in perpetuum eos, qui sanctificantur, Sequitur passionibus Pauli & aliorum martyrum nequaquam esse expiatorias. Illorum enim afflictiones singulares fuere, non pro alijs meritoria.

Pro corpore eius, quod est Ecclesia.

Causam præsentis suæ afflictionis exprimit. Dicit enim se pati pro corpore Christi, non quidem redimendo, sed ædificando per suum ministerium, vnde subdit:

Cuius factus sum minister,
secundum dispensationem Dei,
quæ

AD CO

quæ data est m

In græco relati
Olius, subaudi Eccle
est ratio, cur pro Ecc
rum quia minister el
spensatione, Proinde
ministerij gratia pati

Ad imple

Dei.

Finis ministerij
gumentum communi
autore. Implendi ve
prædicationis diligen
ministerij verbi imitar

Mysterium
seculis & à gene

Ne quis Euan
strinx genus cont
illud commendat,
cellentia, Cur aut
rium dicatur, plur
Ephesi. explicatur
redit, quod Euan
dicatur, quia si

AD COLOSS.

quæ data est mihi erga uos.

In græco relatiuum fœmininum est. Cuius, subaudi Ecclesiæ, minister sum. Et est ratio, cur pro Ecclesia patiat, nimirum quia minister est Ecclesiæ, ex Dei dispensatione. Proinde non expiationis, sed ministerij gratia patitur Paulus.

Ad implendum sermonem Dei.

Finis ministerij Paulini, continens argumentum commendationis Euangelij ab autore. Implendi verbo significat Paulus prædicationis diligentiam & industriam ministris verbi imitandum.

Mysterium reconditum à seculis & à generationibus.

Ne quis Euangelium ut nouum doctrinæ genus contemneret, ab antiquitate illud commendat, item à dignitate seu excellentia. Cur autem Euangelium mysterium dicatur, pluribus in Epistolam ad Ephes. i. explicatum est. Sed tota res huc redit, quòd Euangelium ideo mysterium dicatur, quia si vniuersum orbem in se

E 4 respi-

EPIST. PAULI

respicis, planè ignarus est huius doctrinæ. Non enim humanis aut physicis rationibus, hæc doctrina inuenta est, sed ex sinu æterni Patris allata ministerio Spiritus sancti dicitur. Deinde si confers tempus ante Christum exhibitum cum tempore manifestati Christi, haud immeritò relatione prioris temporis mysterium appellatur Euangelium. Ante enim Christum exhibitum sub obscuris verborum & ceremoniarum inuolucris significabatur, Sed Christo exhibito plena claritate hæc cœlestis doctrina affulsit, ac nunc per prædicationem in salutem credentium, suos radios in vniuersum orbem transmittit. Hinc moneamur cùm gratitudinis erga Deum, qui hoc suum arcanum nobis reuelauit in salutem nostrâ, qui orandus est, vt suam cœlestem doctrinam in scholis & in templis inuiolatam conseruet, tùm reuerentiæ erga hanc cœlestem doctrinam, vt ad ipsius lectionem & meditationem adferamus mentem puram, & rebus quæ traduntur attentam.

Nunc autem patefactum est
sanctis illius, quibus uoluit Deus
us no

AD C
us notum face
tia gloriosi hu
gentes.

Ne quis huma
uelationem huius
lationis addit vol
rum Dei. Vnde n
sum, non ad homi
quando in his a
Euangelij verbum
Dominus ad Eu
nem ministro hoc
gum & ministrorum
ta ex benedictio De
finamus mirari, cu
alijs multis indyrit
li claritas affulget
hac sua luce agam
hunc thesaurum
ingrati tudinem
dolor) plurima
um temporum co

Qui est C
Interpretati
exprimit quod

AD COLOS.

us notum facere, quæ sint diuinitæ gloriosi huius mysterij inter gentes.

Ne quis humanis meritis ascribat reuelationem huius mysterij, causam reuelationis addit voluntatem seu beneplacitum Dei. Vnde nos discamus non ad casum, non ad hominum industriam referre, quando in his aut alijs regnis audimus Euangelij verbum sonare. Vtitur quidem Dominus ad Euangelij sui manifestationem ministerio hominum, vt piorum regum & ministrorum Euangelij, sed res tota ex beneplacito Dei dependet. Vnde desinamus mirari, cur nobis hodie & non alijs multis inclytitis regnis tanta Euangelij claritas affulgeat, Et gratias Deo pro hac sua luce agamus, simulq; grati, ne hunc thesaurum à nobis propter nostram ingratitude auferat, cuius rei (proh dolor) plurima exempla historiæ omnium temporum continent.

Qui est Christus in uobis.

Interpretatio est. Nam vno verbo exprimit quodnam sit illud mysterium

E s glo-

EPIST. PAULI

gloriosum, nimirum Christus, qui possidetur fide. Porro, cum Christum nominat, duo intelligit. Primum, salutarem eius noticiam. Deinde, fiduciam ex notitia manantem. Notitia in tribus consistit. In naturam diuinæ & humanæ intelligentia. In personæ unitate, & in officij personæ cognitione. Fiducia talem eum sibi persuadet, qualis per Euangelium prædicatur, iuxta illud Iohan: 3. Hoc est præceptum eius, ut credatis nomini filij eius Iesu Christi, unde nascitur fructus interior & exterior, qui timoris Dei seu cultus diuini nomine significatur.

Spes gloriæ.

Cum Christum spem gloriæ dicit, Primum significat in illo solo gloriandum esse, ut in eo, per quæ olim gloriam æternam consequemur, unde omnia humana merita, omnes prærogatiuæ carnis conticescant oportet, ut qui gloriatur, in Domino gloriatur. Deinde colligitur ex his verbis, quod in hoc mundo non plenè hæc gloria possideatur, sed expectetur. Ex quo rursus monemur, ut hac spe contenti, totis viribus contendamus in salutis cursu, ut pro-

A D
possum in Chi
sequamur. Ta
detur Christus
quales nam fut
ubi ille appar
Christum glor
credimus, et si
in carnis infir
ctione mortuo
nobis fulgeb

Quen

Obiectum
frus est, hunc p
dum ipsius vi
prelas hominum

Admor
nem, & de
nem, in on

Modum
attent, curu
nitionem &
audiendum
obiurgat, u
eò pertinet
cordibus. h

AD COLOSS.

positam in Christo gloriam tandem consequamur. Tametsi autem hîc fide possideretur Christus: tamen nondum apparuit quales nam futuri simus, quàm gloriosi, vbi ille apparuerit. Possidemus quidem Christum gloriam nostram, dum in ipsum credimus, etsi imperfectius, quia sub cruce in carnis infirmitate, sed perfecta resurrectione mortuorum, solida Christi gloria in nobis fulgebit.

Quem nos prædicamus:

Obiectum igitur Euangelij solus Christus est, hunc prædicare oportet, quod sit dum ipsius verbum sincerè citra corruptelas hominum annunciatur.

Admonentes omnem hominem, & docentes omnem hominem, in omni sapientia.

Modum prædicationis Apostolicæ attexit, cuius duas partes facit, Admonitionem & Doctrinam. Admonitio ad audiendum verbum inuitat, consolatur, obiurgat, instigat & excitat auditorem, & eò pertinet, vt doctrina ipsa radices agat in cordibus hominum, quò sistatur omnis homo,

EPIST. PAULI

homo perfectus coram Deo. Doctrina autem est Legis & Euangelij, Item aliorum locorum, qui ad Legis & Euangelij vim explicandam pertinent. In omni sapientia, id est, plena & absoluta sapientia de salute per Christum consequenda. Sic enim Paulus sæpe Hebræorum more utitur voce omnis, id quod suprà aliquoties admonui. Obseruandus imprimis hic locus est. Confirmat enim & confutat. Confirmat pios, qui ex verbo Dei solo petunt salutis scientiam. Confutat aduersarios, qui Ecclesiæ Dei humana placita obtinent, oppressa Euangelij puritate.

Vt sistamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu.

Finis prædicationis, & effectus veræ sapientiæ, quam ex prædicatione consequimur. Vt enim finis prædicationis est, ut sapientia hæc solida ac cœlestis, omnibus hominib. prædicetur, quod mandato Christi etiam confirmatur, dicentis: Ite in mundum &c. Ita effectus huius sapientiæ est, omnem hominem sisti perfectum corâ Deo in Christo Iesu. In solo enim Christo

A D
sto sita est Christ
rum demum po
quidem ad per
hac vita contine
nostra in nobis
sti perfectionem
puro colendi D
ut simplici in
possimus nos
bere, ut Deo p
ab obedientia
impedimētis a
hac perfectio
quàm ab impu
mum colligam
destinatum esse
quitur. Deum or
inde, quia non e
minum culpa
tiam contemne
ma Christiano
perfectum in
tur error omni
rebus extra Ch
cant.

In que

sto sita est Christianorum perfectio, in quo
tum demum perfecti sumus (quantum
quidem ad perfectionem attinet, quæ in
hac vita contingere potest,) dum agnita
nostra in nobis ipsis imperfectione, Chri-
sti perfectionem fide possidemus, dumq[ue]
puro colendi Deum affectu ducimur, ita
ut simplici integritate præditi, testari
possimus nos hoc præcipue in votis ha-
bere, ut Deo placeamus, non sinentes nos
ab obedientia Dei ullis terrenis rebus aut
impedimētis auocari. Estimanda est igitur
hæc perfectio non tam à nostra qualitate,
quàm ab imputatione diuina. Hic Pri-
mum colligamus prædicationem verbi
destinatam esse omnibus, ex quo conse-
quitur, Deum omnium velle salutem. De-
inde, quia non omnes saluantur, id fieri ho-
minum culpa, qui hanc cœlestem sapien-
tiam contemnunt. Præterea, quæ sit sum-
ma Christianorum sapientia, nempe listi
perfectum in Christo Iesu, vnde confuta-
tur error omnium hominum, qui in alijs
rebus extra Christum perfectionem collo-
cant.

In quod etiam laboro, decer-
tans

EPIST. PAULI
tans iuxta efficaciam eius, ope-
rantem per me potenter.

Suam diligentiam & efficacem Dei in
se operationem in suo ministerio ideò com-
mendat, vt & alios suo exemplo excitet, &
omnem gloriam vni Deo vendicet. Labo-
rare dicit se decertando contra aduersarios
sanæ doctrinæ, idēq; cum fructu, per virtu-
tem eius, qui in se potenter agit. Admone-
antur igitur hinc ministri Euangelij, cum
quòd otio & ignauia nihil promoueatur
(labor enim magnus requiritur) tūm quòd
irritus sit omnis labor futurus, nisi suam
efficaciam largiatur Dominus perpetuò
implorandus, vt virtutem euangelizanti-
bus largiatur.

CAPVT SE- CVNDVM,

Et tertia pars Epistolæ.

SVMMA CAPITIS
SECVNDI.

Hor-

AD
Hortatur Paulus
Himpofituris
Christum, præfer
plenitudo scientiæ

ORDO ET
PITIS

IN hoc secundo
partem aggre-
suprà dixi) con-
tra infidias ver-
lofophiæ, contra
nas traditiones.
veræ doctrinæ con-
toro hoc secundo
rum vt ordo cap-
tationis illuftrior
primis occasio, q
seu fcepus, & tra-
nem in principio
ctores, qui sua
zizania fpargen
fraudes & corru-
legis de cibo, po-
inde principali
recte didicera
quoq; human

AD COLOSS.

Hortatur Paulus Colossenses, ne ullis
imposturis sinant se abduci à fide in
Christum, præsertim cum in eo solo omnis
plenitudo scientiæ salutaris reperiatur.

ORDO ET PARTES CA-
PITIS SECUNDI.

IN hoc secundo capite tertiam Epistolæ
partem aggreditur Apostolus, quæ (vt
suprà dixi) continet disputationem con-
tra insidias veræ doctrinæ per abusum phi-
losophiæ, contra Mosaicos ritus & huma-
nas traditiones. Breuiter, contra omnes
veræ doctrinæ corruptelas. Et hæc pars
toto hoc secundo capite absolvitur. Ve-
rum vt ordo capituli & œconomia dispu-
tationis illustrior habeatur, obseruetur in-
primis occasio, quæstio principalis, finis
seu scopus, & tractationis ordo. Occasio-
nem in principio ostendi dedisse falsos do-
ctores, qui sua in agro Domini cœperant
zizania spargere, videlicet philosophicas
fraudes & corruptelas ex cacozelia veteris
legis de cibo, potu, festis &c. Quæstio pro-
inde principalis est, num Colossenses, qui
rectè didicerant Christum, nunc debeant
quoq; humanas traditiones & cultus lega-
les

EPIST. PAULI

les recipere, nec ne. Paulus negatiuam
quæstionis thesin assumit probandam,
videlicet quod non debeant Christiani
traditiones humanas aut legales recipere,
idq; propter has causas. Vt pura maneat
doctrina Euangelij absq; fermento huma-
narum traditionum. Vt honos suus Chri-
sto seruetur integer, utq; certa sit anima-
rum salus, quæ per vnum Christum con-
tingit. Porro, tractationis ordo naturalis
est. Nam quatuor partibus præsens dispu-
tatio absoluitur, Exordio, Propositione,
Confirmatione, Conclusionem. Quæ partes
ita prorsus ordinantur & explicantur, ut
iusta methodus & docendi ratio requirit.

EXEGESIS CAPITIS SECUNDI, CVM OBSER- uatione doctrinarum.

Volo autem uos scire, quan-
tum certamen sustineam pro uo-
bis, & ijs, qui sunt Laodiceæ, &
quotquot non uiderunt faciem
meam in carne.

Pro-

AD
Propositio ex
benevolentiam ad
ga Colossenses, p
finet contra falso
humana sapientia
ceritatem doctrina
tur hoc exemplo t
fortiter opponant
cinnæ.

Vt cons
rum compa

Ratio propo
suscepti certaminis
enim fructus prim
consolatio cordium
in caritate conuinc
connexi sunt membra
secus atq; membra
cuius ubi inuicem
& recreantur.

Et in omni
tæ persuasione
agnitione m
tris & Christi

Alter finis

AD COLOSS.

Propositio exordij est, in quo captat benevolentiam ab affectu suo & studio erga Colossenses, pro quibus certamen sustinet contra falsos doctores, qui volunt humana sapientia & legalibus ritibus sinceritatem doctrinae turbare. Admoneantur hoc exemplo ministri Euangelij, ut se fortiter opponant corruptoribus sanæ doctrinae.

Ut consolentur corda ipsorum compactorum in caritate.

Ratio propositionis exordij à finibus suscepti certaminis pro Colossensibus. Est enim fructus primus sinceræ doctrinae, consolatio cordium eorum hominum, qui in caritate coniuncti inter sese, ac veluti connexi sunt mutuis caritatis officijs, non secus atq; membra eiusdem corporis iuncturis sibi inuicem alligata, vnà fouentur & recreantur.

Et in omnem opulentiam certæ persuasionis intelligentiæ, in agnitione mysterij Dei & Patris & Christi.

Alter finis suscepti certaminis, cuius

F   sensus

EPIST. PAULI

sensus ita resolui potest. Hoc ingens cer-
 ramentum etiam sustineo, ut adeò plena & o-
 pulenta abundant persuasione in sinceræ
 doctrinæ intelligentia, ut perfectè persua-
 si, mysterium Dei & Patris & Christi, hoc
 est, ipsum Euangelium solidè percipiant.
 Huc igitur piorum ministrorum conatus
 tendant, ut solidè doceant, quò audito-
 res plenam Christi intelligentiam conse-
 quantur. Quod cum sit, non facilè pate-
 bit aditus malis doctoribus ad euerten-
 dam doctrinam. Contrà, ubi segniter
 traditur doctrina, relinquitur populus
 dubius & instabilis, unde fit, ut facilè quo-
 uis doctrinæ vento concutiat. Porro,
 mysterium Dei & Patris & Christi ideo
 Euangelium nominat, quia in Euangelio
 reuelatur maiestas Dei & affectus eius pa-
 ternus erga nos per Christum, unde tria
 colligamus. Primum, Deum per Euan-
 gelium innotescere. Deinde, illum ipsum
 paternum animum erga nos gerere. Ter-
 tiò, nos in Christo, cum eum fide posside-
 demus, patrem agnoscere. Qui, inquit, vi-
 det me, videt & Patrem.

In quo sunt omnes thesauri
 sapientiæ ac scientiæ reconditi.

Abso-

AD COLOSS.

Absolutam sapientiam & plenam, quæ sanè ad salutem consequendam sufficit, in Christo absconditam monet, cum ut dignitatem Euangelij commendat, tum ut animos nostros auocet ab omnibus rebus, quæ sunt extra Christum, quoties salutis consequendæ ratio quæritur. Si enim in illo sunt thesauri omnis sapientiæ & cognitionis, desipiunt profectò, qui extra hunc thesaurum scientiam salutis quærent. Porro, sapientiæ & cognitionis vocabula distinguo, ut prius ad mentis rectam de salutis negotio instructionem: posterius ad scienter seu prudenter vitam informandam iuxta verbum referatur.

Hoc autem dico, ne quis uos decipiat sermone persuasibili.

Usus superioris dicti egregiè monstrat, nimirum ut solo Christo contenti, subtiles sapientum mundi ratiocinationes contemnamus, non morantes sermonis suauitatem, & leporem eorum, qui à Christo nos abducere conantur. Hic locus diligenter obseruandus est. Monet enim, ut simplicem doctrinam Christi re-

F 2 tinea-

EPIST. PAULI

tineamus. Monet vt extra Christum in salutis negotio nihil quæramus. Monet cauendas orationis inlidias. Monet non suscipere eloquentiam hominum, sed veritatis simplicitatem amplecti & amare.

Etsi enim carne absū, spiritu tamen uobiscum.

Occupatio est. Nam poterant admirari Colossenses, cur sibi adeo à se remotis, & antea non visis, admonitionem scriberet. At Paulus hanc obiectionem diluit per distinctionem. Sum quidem remotus à uobis corpore, sed & corde & animo, quo uos in Christo complector, uobis adsum. Hoc verè Apostolicum est, non solum præsentium auditorum, verum etiam absentium & remotorum curam gerere.

Gaudens ac uidens uestrum ordinem & stabilitatem uestre in Christum fidei.

Commendatio Ecclesiæ Colossensium cum captatione beneuolentiæ, ab animi sui affectu erga illos. Cum enim commendat Ecclesiæ Colossensium statum præsentem, non solum bene constitutum signi-

A D
significat, verum
eodem statu per
ecclesiastico statu d
dinem & stabilit
Ordo quidem no
centium & discen
morum disciplin
dine plura ad Ep
bilis fidei, fur
pe ipsum Chris
renon potest.
Aræjay barba
rudere conan
conciati, nulli re
ipsi somnauit.
qui omnes neruos
ta fide in Christu
nibus pendeamus

Sicut er
Christum I
ambulare, r
in ipso, &
quemadme
abundante
actionem.

significat, verum etiam tacite monet, ut in eodem statu permaneant. Porro, in Ecclesiastico statu duo laudat, nimirum ordinem & stabilitatem fidei in Christum. Ordo quidem non regni formam, sed docentium & discipulorum rationem habet, & morum disciplinam continet, de quo ordine plura ad Ephesios dicta sunt. Stabilitas fidei, fundamentum retinet, nempe ipsum Christum, sine quo Ecclesia stare non potest. Fugiamus ergo omnes, qui ἀταξία barbaricam Ecclesiae Christi obtrudere conantur, ut qui Enthusiasmo concitati, nihil rectum ducunt, nisi quod ipsi somniarunt. Damnemus & Papistas, qui omnes nervos eò intendunt, ut sepulta fide in Christum, ex humanis traditionibus pendeamus

Sicut ergo accepistis Iesum Christum Dominum, in ipso ambulate, radicati & ædificati in ipso, & confirmati in fide, quemadmodum edocti estis, abundantes in ea per gratiarum actionem.

F 3 Illatio

EPIST. PAULI

Illatio exhortatoria est ad constantiam in vera doctrina, quam ab Epaphra didicerant. Hic locus triplicem doctrinam continet. Primum enim quomodo Christo adhærendum sit, Deinde, quid præstet fides, Postremò quomodo fides incrementa sumat, docet. Quomodo autem Christo adhærendum sit, triplici similitudine docet. Primo enim loco confert Christum viæ, nos viatoribus. Quare, nisi errare libet, hæc via sola tenenda est, quod sit, dum in ipsius doctrina constanter permanemus. Deinde confert Christum radici, nos verò arbori seu ramis. Si ergo fructificare volumus, in radice manendum est, ex radicis succo viuendum, & crescendum est. Præterea confert Christum fundamento, nos ædificio. Nisi igitur collabi placet, fundamento innitendum est. Sed quid præstat fides? Confirmat inquit fidem. Quare fides hoc præstat, ut & in via sine errore curras, & in radice cum fructu permaneas, & super fundamento fixus & immotus perstes. In hac fide tum demum crescimus & abundamus, quando accedit frequens gratiarum actio. Hac enim, quemadmodum verbo & sacramentis, alitur & augetur fides.

Videte

AD
Videte n
deprædetur
& inanem d
traditionem
menta mund
Christum.

Propositio
attentionis part
ne amplificata
fit, qui vos dep
sanam Christi
in quo pabulum
estis, videte
te, qui lapi & pra
prædam abigant
fi, id est, sanam d
Philosophiam, e
dem vocatur,
quàm inanis d
num traditioni
ceremonias seu
abducunt, quã
ducunt, vobis
propositionis
Porro, q
ciunt, qui hoc

AD COLOSS.

Videte ne quis sit, qui vos deprædetur per Philosophiam & inanem deceptionem, iuxta traditionem hominum, iuxta elementa mundi & non secundum Christum.

Propositio est tertiæ partis Epistolæ, attentionis particula figurata ac expositione amplificata. Videte, inquit, ne quis sit, qui vos deprædetur, ac si diceret: Per sanam Christi doctrinam in ouile Christi, in quo pabulum æternæ vitæ est, perducti estis, videte igitur, ne Pseudoprophetae, qui lupi & prædones pessimi sunt, vos prædam abigant, dum sepra ouilis Christi, id est, sanam doctrinam interrumpunt per Philosophiam, eam videlicet, quæ sic quidam vocatur, & tamen nihil aliud est, quàm inanis deceptio, ut quæ ex hominum traditione elementa mundi, hoc est, ceremonias seu res, quæ potius à Christo abducunt, quàm ad ipsum quenquam adducunt, vobis obtrudit. Hic est simplex propositionis sensus.

Porro, quemadmodum perperam faciunt, qui hoc loco abutuntur ad damnandum

F 4 dam

EPIST. PAULI

dam viuersam Philosophiam, quæ reuera excellens donum Dei est: Ita damnantur hoc dicto Pauli, qui ex corrupta philosophia Ecclesiæ Christi vllum dogma obtrudere tentant, tanq̃ in negotio salutis necessarium. Vna est doctrina salutaris de cœlo allata, quæ continet omnes thesauros sapientiæ & cognitionis salutaris. Verum quemadmodum olim populus Israëliticus ad extructionem tabernaculi vsus est opibus Aegyptijs: Ita nos quoq̃ sciamus vsurpandas esse Philosophiæ veræ partes, non ad destruendam Ecclesiam, sed ad ei seruiendum. Etsi igitur solum verbum Dei salutare est hominibus, interea tamen non sunt contemnenda alia Dei dona, quæ non parum suo quodam modo ad ædificationem Ecclesiæ faciunt. Quis quæso phrases scripturæ intelligat sine Grammatica? quis partes longioris orationis? quis disputationum seriem? quis argumentorum virtutes percipiat, artis Dialecticæ rudis? An non Paulus in Episcopo requirit, vt sit aptus ad docendum, vt possit rectè secare verbum Dei: quod fieri non posse sine Dialectica nemo non uidet? An non pulcherrima ex Rhetorica lumina passim in scriptis Prophetarum & Apostolorum conspiciuntur,

AD
untur, quæ sine
cognitione minime
multa dicta sunt
scriptis Apostolicis
ralium doctrina
non vera Ethica p
deconomica &
us non vult cont
mathematis exce
non est dubium.
fuisse liberaliter
paret, q̃ contra
logi testimonio
Arithmetica &
summe necessitas
rum explicationem
ac multi alij sancti
sunt. Cum igitur
phiæ sint viles, &
legimus est, p̃
damare, qua vi
uemus sequentes
Prima, sic vt
quem examinent
tur Philosophi
cet mundum
ctum ad script
esse conuincit

AD COLOSS.

untur, quæ sine Rhetorica & Schematum cognitione minimè explicari possunt? Quæ multa dicta sunt in Prophetis, Psalmis & scriptis Apostolicis, quæ sine rerum naturalium doctrina intelligi nequeunt? An non vera Ethica pars legis diuinæ est? Unde œconomicae & politicae leges, quas Deus non vult contemni, extructæ sunt? In mathematicis excelluisse veteres Patriarchas non est dubium, in quibus Paulum quoque fuisse liberaliter institutum, vel ex eo apparet, quod contra græcos ipsos Arati astrologi testimonio sit usus. Qui Mosen legit, Arithmeticam & Geographiam agnoscer summè necessarias esse ad multorum locorum explicationem. Dauid, Iob, Ieremias ac multi alij sancti viri Musica delectati sunt. Cum igitur omnes partes Philosophiæ sint vtilis, & eximia Dei dona, sacrilegij genus est, philosophiam in uniuersum damnare, qua ut vtiliter uti possimus, seruemus sequentes regulas.

Prima, sit verbum Dei lidius lapis, ad quem examinentur, probentur, improbentur Philosophorum dicta. Aristoteles docet mundum ab æterno fuisse, sed hoc dictum ad scripturam examinatum, falsum esse conuincitur, Quare, non verè philo-

F S phiæ

EPIST. PAULI

phiæ axioma, sed philosophantis error fu-
dicetur. Idem, vnam omnium rerum pri-
mam causam, nempe Deum ipsum ratio-
nibus physicis demonstrauit, quæ demon-
stratio, quia congruit cum verbo Dei, ap-
probanda est & amplectenda. Iuxta hanc
regulam, sanctus Iustinus philosophus &
martyr multas sententias examinat, pro-
bat, improbat, potissimum in libro, cui ti-
tulus est ἀνατροπή, id est, euersio quorun-
dam Aristotelicorum dogmatum, Item in
libro ad Triphonem Iudæum, Item in li-
bro contra Græcos philosophos.

Secunda, adhibeatur philosophia re-
rum sacrarum explicationi, non vt domi-
na, sed vt ministra, quæ autoritati verbi ce-
dat. Sic Grammatica, Dialectica, Rhetorica
cæteræq; discipline suo fungantur ministe-
rio.

Tertia, quoties verbum Dei aliquid,
quod absurdum in philosophia videtur,
commemorat, philosophia se humiliet, ag-
noscat suam cæcitatem, corrigatur cœle-
stis philosophiæ admonitione, & non qua-
si obrorto collo in suam sententiam ver-
bum cœleste trahat. Rectè enim Orpheus,
vt citat Iustinus martyr, omnibus mortali-
bus mortales palpebræ in oculis imbecil-
les,

AD
les, ad videnda ea,
curatorem pertine

Quarta, Om-
nia, quæ cum ver-
plausibilia rationi
dammentur, tanqu
presentissimum
enim monuit Hy-
non esse inferendi
dum.

Quinta, De-
non pugnant cu-
nes aut probabile
antur ac amantur,
rum conseruatione
mandos faciunt.

Sexta, Exemp-
tis vtiatur theolo-
intendum fieri pe-
exempla & dicta
sepe vehementer
Salomon pigru
ab ea dicit sapi-
serpentes & colu-
am, ab his sum-
dar, Thiresias
ethnicus, tyran-

les, ad videnda ea, quæ ad omnium rerum
curatorem pertinent.

Quarta, Omnia philosophorum dicta, quæ cum verbo Dei punnant, vtut
plausibilia rationi videntur, reijciantur ac
damnentur, tanquam cœlestis philosophiæ
præsentissimum venenum. Rectissimè
enim monuit Hylarius, sensum scripturis
non esse inferendum, sed è scripturis peten-
dum.

Quinta, Decreta philosophorum, quæ
non punnant cum verbo, si demonstratio-
nes aut probabiles rationes habent, recipi-
antur ac amentur, idèq; maximè, si ad re-
rum conseruationem, aut ad mores for-
mandos faciunt.

Sexta, Exemplis & dictis philosophi-
cis vtatur theologus prudenter, hoc enim
interdum fieri potest valde vtiliter, quia
exempla & dicta congruentia cum verbo
sæpe vehementiores stimulos habent. Sic
Salomon pigrum ad formicam mittit, vt
ab ea discat sapientiam. Dominus nos ad
serpentes & columbas, vt ab illis prudenti-
am, ab his simplicitatem discamus, aman-
dat. Thiresias parochus Thebanus, tamen
ethnicus, tyranno minanti sibi exitium, cò
quod

EPIST. PAULI

quod vera quidem sed non placentia diceret, respondit: Veritatē te ô Tyranne fortorem alo. Hoc exemplum non incommodè adduci posset ad animandos ministros Christi, ut constantes sint in docenda & defendenda veritate. Simili modo Physica exempla Ciconiarum, Halcyonum &c. sumi possunt in commendationem pietatis erga parentes, et bene meritos. In reprehensionem exemplum viperarum Iohannes & Christus obiecerunt Iudæis. Ad eundem modum axiomata philosophorum vtiliter adhiberi possunt, quale est illud Platonis, Deus omnium bonorum ἀγαθῶν, & malorum omnium ἀναγκῆς est. Sicut Paulus interdum philosophorum dicta aspergit, ut ad Tit. 1. Epimenidis. 1. Cor. 15. Menandri. Act. 17. Arati testimonia adducit. Licet enim vndiq; mutuari, quicquid à Deo profectum est. Has regulas secutus theologus, sentiet sibi non inutilem fore philosophiam veram. Quarè, philosophiæ studium ab omnibus bonis amandum censeo, ac necessarium iudico in primis ijs, qui in maioribus facultatibus, in Medicina, Iurisprudentia & Theologia cum fructu versari cupiunt. Verùm id sobriè fieri velim. Nam, qui vitam omnem in Ethnicis

AD C
cis scriptis consum
mum euadunt, nec
De corrigi. Imò c
secuteris sapientio
cant, adeo ut à con
datur, abstinere non
patocinatur hic P
contemtoribus, sec
tra suos terminos,
culum manere no
priè hic accipit
sed pro acumine
illa ad decipiendū
fatis conuincit pa
Quod enim supra p
hic per philosophia
iuxta traditionem h
à Christo, intelligit
lophosia & ametur
philosophia falsa, c
spemas voces cor
tudinem corac ph
mo verbo Dei tr
suus honos, et coll
gelorum & homi
ueant nos istore
spiritu inflati, in
cratillimam thee

eis scriptis consumunt, gentiles ad postre-
 mum euadunt, nec ferunt se postea verbo
 Dei corrigi, Imò contemnunt verbum, ac
 se cæteris sapientiores impudenter prædi-
 cant, adeo vt à conuiitijs, quoties occasio
 datur, abstinere non possint. Non igitur
 patrocinator hic Pauli locus philosophiæ
 contemtoribus, sed ihs tantum, qui eam in-
 tra suos terminos, & quasi intra suum cir-
 culum manere non sinunt. Non enim pro-
 priè hîc accipitur philosophiæ nomen,
 sed pro acumine hominum, qui fallaciter
 illa ad decipiendum abutebantur, id quod
 satis conuincit præsentis loci peristalis.
 Quòd enim suprà per *πιθανολογία*, idem
 hîc per philosophiam & inanem fraudem
 iuxta traditionem hominum, quæ abducit
 à Christo, intelligit. Retineatur igitur phi-
 losophia & ametur. Caueantur insidiæ ex
 philosophia falsa, obturentur aures ad bla-
 spemas voces eorum, qui maiorem certi-
 tudinem cœcæ philosophiæ, quàm clarissi-
 mo verbo Dei tribuunt, Tribuatur Deo
 suus honos, et collocetur supra omnem an-
 gelorum & hominum sapientiam, nec mo-
 ueant nos istorum ineptiæ, qui Sathanico
 spiritu inflati, infra omnem scientiam, sa-
 cratissimam theologiam reijciunt.

Quo-

EPIST. PAULI

Quoniam in ipso habitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter.

Prima propositionis ratio ab excellētia Christi sumta. In Christo est omnis plenitudo Deitatis corporaliter. Igitur extra Christum nulla plenitudinis pars quærenda est. Quare non audiendi sunt philosophantes, qui suis speculationibus Deū alibi, quàm in Christo quærent, in quo se totum Deus exhibet. Qui igitur Christum habet, Deum habet, qui Deum habet, ei nihil deesse potest. At Christus in Euangelio exhibetur totus, quare non alibi quærendus est Deus, quàm in ipsius verbo. Ex hac ratione Pauli apparet fuisse quosdam Colossis, qui subtilius de Deo philosophati sunt, quàm secundum regulam Euangelij, quos cauendos monet. Sed quid est, quòd dicat plenitudinem Deitatis corporaliter habitare in Christo? Num Deus corpus habet, vt anthropomorphitæ somniarunt? Nullo modo. Deus enim spiritus est, veritate teste. Quare hīc corporis vocabulum v̄sitate accipi non potest. Sensum igitur sic resoluito per collationem. In alijs Deus habitat suo spiritu & separabiliter, novos mo-

tus

AD

tus & nouam luc
sto habitat non
ia, vt personali
diuina vnita sit.
et hic substantia
enim nunc perfe
greci & quæ dixer
ἐκ τῆς οὐσίας
ἀναγινώσκου
ἐστὶν ἐκ τῆς οὐσίας
est, Multa corp
alere, & multa
suma ad inopia

Et estis

Secunda pr
tione nostri in C
ria habemus in C
stum nihil ad o
dum est. Proinu
mentum aut a
Christianæ per
pactō audiendi
rum in Christo
fidem Christi
sunt. Ex hoc
dam Christiana
phia addere a

AD COLOSS.

tus & nouam lucē accendens, Sed in Christo habitat non solum spiritu, sed etiam ita, vt personali vnione humanæ naturæ diuina vnita sit. Nam σωματικῶς significat hīc substantialiter seu personaliter. Vt enim nunc personam dicimus: Ita veteres greci σῶμα dixerunt, vt in illo epigramate. Σώματα πόλλα τρέφει καὶ δώματα πολλὰ ἀναγείρει,

ἔστιν ἐτοιμοτάτη πρὸς πένιῳ ἀτροπὸς. Hoc est, Multa corpora, id est, personas multas alere, & multas domos ædificare, promptissima ad inopiam via est.

Et estis in illo completi.

Secunda propositionis ratio à perfectione nostri in Christo sumta. Plenè omnia habemus in Christo. Igitur extra Christum nihil ad consummationem quærendum est. Proinde qui ex philosophia augmentum aut additamentum perfectionis Christianæ petendum docent, nullo sunt pacto audiendi. Sed quid est, esse completum in Christo? Est omnia obtinere per fidem Christi, quæ ad salutem necessaria sunt. Ex hoc apparet Philosophos quosdam Christianos fuisse, qui ex sua philosophia addere aliquid Euangelio voluerunt, quos

EPIST. PAULI

quos fugiendos monet, tanquam corruptores puritatis Euangelij, & deprædatores ouilis Christi.

Qui est caput omnis principatus & potestatis.

Tertia ratio à proprio Christi officio sumpta. Christus est supra omnem potestatem & principatum. Igitur philosophantes ac Iudaizantes, qui angelos supra Christum collocant, fugiendi sunt. Fuerunt enim apud Colossenses, qui angelis eum honorem attribuerunt, quod per ipsos hominibus ad Deum pateret accessus, non secus atq; hodie Papistæ sanctorum intercessionem prædicant, in contumeliam vnius mediatoris Iesu Christi.

In quo etiam circumcisi estis, circumcisione non manufacta, in depositione corporis peccatorum carnis, in circumcisione Christi, consepulti cum eo in baptismo, in quo etiam resurrexistis per fidem efficaciam Dei, qui excitauit ipsum ex mortuis.

Quar-

A D
Quarta ratio
fianos, qui Euan
gere voluerunt
sacramenti circu
fio, & ideo nequ
sionem veterem
quis obiceret et
tualis circumcisi
nium, præuerit
psum spiritum
lum esse. Porro
plicis circum
sua sit utraq;
hic duplex ara
tera non manufacta
carne peragitur.
circumcilio, Ma
teris populi fuit
data, deinde totu
ra usq; ad Chri
fixum, quando
quo significab
saicorum abolit
sionem Paulus
lum iusticie
ciam, quam A
tus erat, & fig
cilio, circumcisi

Quarta ratio est contra Iudæos Christianos, qui Euangelio circumcisionem ad-
 ñcere voluerunt, & probat nos veritatem
 sacramenti circumcisionis habere in Chri-
 sto, & ideo nequaquam requiri circumci-
 sionem veterem seu manufactam. At ne
 quis obijceret externum signum esse spiri-
 tualis circumcisionis testimonium necessa-
 rium, præuertit obiectionem, & dicit Ba-
 ptismum spiritualis circumcisionis sigil-
 lum esse. Porro, obseruetur hîc collatio du-
 plicis circumcisionis, vt, quibus in rebus
 sita sit vtraq, videatur. Indicatur autem
 hîc duplex circumcisio. Manufacta vna, al-
 tera non manufacta. Illa externa est, & in
 carne peragitur. Hæc spiritualis cordis est
 circumcisio. Manufacta sacramentum ve-
 teris populi fuit, primùm Abrahamo man-
 data, deinde toti populo Iudaico, duratu-
 ra vsq; ad Christum exhibitum & cruci-
 fixum, quando velum templi scissum est,
 quo significabatur omnium rituum Mo-
 saicorum abolitio & finis. Hanc circumci-
 sionem Paulus ad Rom:4. definit signacu-
 lum iusticiæ fidei. Quia obsignabat iusti-
 ciam, quam Abraham per fidem consecu-
 tus erat, & figurabat hæc externa circum-
 cisio, circumcisionem spirituaalem. Vt enim
 G præputij

EPIST. PAULI

præputij caro circumcidebatur in signum
abolendi veteris hominis, & creandi noui
hominis: Ita corpus peccati abscindendum
est, per fidem in Christum, qui peccatum
sustulit, vt iam simus non vetus sed nouus
homo. Hanc circumcisionem spiritualement
Christus in nobis peragit, nō quidem me-
diante veteri illa circumcisione, sed baptis-
mo. Nam vt rei exhibendæ signum fuit
circumcisio: Ita iam exhibitæ testimoni-
um est baptismus, nostræ ablutionis per
sanguinem Christi obsignatio. Ex hoc lo-
co Pauli colligimus spiritualis circumci-
sionis definitionem, quæ est depositio cor-
poris peccatorum carnis, per circumcisio-
nem Christi, dum Christus circumcidit
nos secum in baptismo, consepultos & ex-
citatos per fidem, qua Deus in nobis effi-
cax est. Proinde verè circumcisi sunt, qui
renunciato peccato, spiritu Deo seruiunt,
& gloriantur in Christo Iesu, & non carne.
Philip:3.

Et uos, cū mortui essetis in
delictis & præputio carnis ue-
stræ, conuiuificauit cum eo.

Quinta ratio est propositionis. Mor-
tui

AD
tui delictis & pr
est, impuritate v
Deo cum Christo
in Christo sunt o
traditionibus au
ad vitam necessa
rè, cauenda pot
Christi vita auo
tam et mortem
tem quidem &
feramus nobi
num per Iesum

Condo

peccata.

Signum vit
condonatio. Vt
mors: ita sublata

Delens,
erat, chiro
quod erat

Sexta rati
dæos, qui ob
monias Iuda
ratio summa
nem signi. D

AD COLOSS.

tui delictis & præputio carnis nostræ (id est, impuritate viciosa naturæ) vitam à Deo cum Christo sumus consecuti. Igitur in Christo sunt omnia, & nihil ex humanis traditionibus aut philosophia tanquam ad vitam necessarium petendum est. Quare, cauenda potius est talis fraus, quæ à Christi vita auocat. Obserua hoc loco vitam et mortem in suis causis conferri. Mortem quidem & damnationem acceptam feramus nobis ipsis, vitam verò Dei donum per Iesum Christum agnoscamus.

Condonans vobis omnia peccata.

Signum vitæ restitutæ est peccatorum condonatio. Vt enim sine peccato nulla est mors: Ita sublata morte, vita restituitur.

Delens, quod aduersum nos erat, chirographum in decretis, quod erat contrarium nobis.

Sexta ratio est potissimum contra Iudæos, qui obtrudere Colossensibus ceremonias Iudaicas voluerunt. Est autem hæc ratio sumpta à remotione rei ad remotionem signi. Debitum totum est condona-

G 2 rum.

EPIST. PAULI

rum. Igitur chirographum non amplius valet. Quarè non amplius vt testimonium debiti reseruandum est. Fuerunt autem ceremoniæ Mosaicæ veluti chirographum, quo confitebantur Iudæi debitum suum, vt quotidianæ illæ ablutiones fuerunt impuritatis confessio, & quasi chirographum seu ἀνταρχή: Sic victimæ & sacrificia iterata peccatum remanere testabantur. Neq; enim dubium esse potest, quin per decreta hoc loco intelligat Paulus ceremonias ipsas Mosaicas, quæ veluti chirographum quoddam erant confessionis debiti. At si obijcitur remanere peccatum in natura. Igitur retinendum esse chirographum, hoc est, retinendas esse ceremonias Mosaicas. Respondeo, peccatum quidem, quâ tum ad efficaciam mortis Christi attinet, deletum esse, quam deletionem figurabant sacrificia vetera, quæ ideo iam cessare debent, quia quod figurabant futurum, nunc exhibitum est. Proinde mortem Christi expiatoriam negant, quotquot ceremonias Mosaicas vrgent ac docent. Nam laceratum chirographum sarcire volunt.

Et ipsum sustulit de medio, affigens illud cruci.

Ampli-

A D
Amplificat
graphi nimirum
fusus finem imp
cis, id quod mi
firmatum est. N
abrogationem
veterum.
Expolians
testates trad
phans de ip
Amplific
pulcherrima im
ctor est, & tri
phatum & velum
stes victi Diaboli
tus & potestates
quod exercebat
Quemadmodum
ma victorum in
hostes vestri sur
stimonium vic
tis Diaboli pe
erecto crucis
mortem suam
bulo crucis, e
rioso descensu
ascensu in co

Amplificat à modo deletionis chirographi nimirum, quòd Christus cruci affixus finem imposuerit ceremonijs Mosais, id quod miraculo passo Christo confirmatum est. Nam scissio veli significabat abrogationem omnium ceremoniarum veterum.

Expolians principatus & potestates traduxit palàm, triumphans de ipsis in illa.

Amplificat Christi victoris gloriàm pulcerrima imagine. Christus dominus victor est, & triumphator, crux Christi trophæum & veluti currus triumphalis, hostes victi Diaboli ipsi, quos hîc principatus & potestates vocat propter imperium, quod exercebant in genus humanum. Quemadmodum itaq; victor aliquis arma victorum in trophæum, vbi in fugam hostes versi sunt & victi, suspendit, in testimonium victoriæ: Ita Christus superatis Diabolis peccato et morte triumphum, erecto crucis trophæo egit. Vt enim per mortem suam conflixit cum hoste in patibulo crucis, eumq; superauit: Ita suo glorioso descensu ad inferos, resurrectione & ascensu in cœlum, triumphum egit, (ad

G 3 Ephes.

EPIST. PAVLI

Ephes 4.) monumento victoriæ seu trophæo crucis erecto. Meminerimus igitur Christi trophæum esse crucem, id est, mortem & passionem, & triumphum, deuicto Satana, morte & peccato, ut amplius Christo ac membris eius, tenebrarum potestas nocere non possit.

Nemo ergo uos iudicet in cibo & potu, aut in parte diei festi, aut Neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum, corpus autem Christi.

Conclusio est, in qua quidam ritus recitantur, quos Iudaizantes Christiani volebant imponere Colossensibus, tanquam necessarios ad salutem ac complementum Euangelij. Nemo, inquit, vos iudicet. Nolite ullius hominis pertimescere iudicium, quo vos reos peragere volunt, tanquam decretorum Dei violatores. Quod enim suprà decreta vocauit, iam quadam distributione rituum Mosaicorum exponit, non quidem absoluta & plena, sed paucis generibus nominatis cætera intelligenda relinquit. Nam de omnibus idem iudicium

eademq

AD
eademq ratio e
delectum cibor
dat Dei populo
ad tempus, vt
id est, obscure
absentis Christi
uenit in Christo
secetur. Proin
tio libertatis C
arq; alijs hum
de festis Chris
regule.

Prima.
libera esse de
cendaq; pica
Christianis illu
discipline seu
rum erat, ferent
manus Romæ.

Secunda.
se debent, vt
explicetur, i
Historia festi
beneficium I
lustretur. T
darur. Hoc
Hymni in i
Tertia.

eademq; ratio est. An non verbum Dei
delectum ciborum, festorum &c. commen-
dat Dei populo? Commendat quidem, sed
ad tempus, vt essent vmbra futurorum,
id est, obscuræ quædam repræsentationes
absentis Christi. At postquam corpus ad-
uenit in Christo Iesu, non decet vt vmbra
sectemur. Proinde obseruetur hîc vindica-
tio libertatis Christianæ à ritibus Mosaicis
atq; alijs humanis traditionibus. Verùm
de festis Christianorum hæ seruandæ sunt
regulæ.

*Regula de
Festis Chris-
tianorum.*

Prima, Omnium Christianorum festa
libera esse debent, doctrinæ, ordinis, exer-
cendæq; pietatis causa instituta. Neq; enim
Christianis illud iugum, quod olim Iudæis
disciplinæ seu pædagogicæ gratia imposi-
tum erat, ferendum est. Hæc regula confir-
matur Rom: 14. Gal: 4. & præsentî loco.

Secunda, Festa Christianorum talia ef-
se debent, vt aliqua in illis doctrinæ pars
explicetur, idq; hoc ordine, vt Primum
Historia festi purè tradatur. Deinde, clarè
beneficium Dei, cuius meminit festum, il-
lustretur. Tercio, vt vsus & fructus osten-
datur. Hoc obseruasse veteres, ostendunt
Hymni in festis diebus decantati.

Tertia, Tametsi Christianis tempus

G 4 aliquod

EPIST. PAULI

aliquod necessarium est, quò conueniant
ad audiendum verbum Dei, ad præcan-
dum, ad percipienda sacramenta : tamen
circumstantijs temporis Christianus mini-
mè est affixus. Illum autem dico circum-
stantijs temporis affixum esse, qui à consti-
tuta die nulla neq; necessitate, neq; proximi
amore auelli potest. Nam si sabbathum
propter hominem est factum, & non ho-
mo propter sabbathum, debet profectò
sabbathum, atq; adeo omne festum neces-
sitati hominis cedere. Ob hanc causam pñ
in primitiua Ecclesia sabbathum trans-
tulerunt in diem Dominicum, ne cum Iudeis
viderentur affixi esse circumstantijs tem-
porum.

4. Quarta, Sabbathum Iudaicum typus
& figura sabbathi spiritualis Christiano-
rum fuit, quod quidem perpetuum esse
debet, docente hoc Esaia cap:66. Quod sa-
nè sabbathum nihil aliud est, quàm per-
petuum à peccatis otium, singulis diebus
peragendum.

5. Quinta, Caueat Christianus, ne præ-
textu Christianæ libertatis contumaciter
Christianorum festa contemnat. Hoc enim
qui facit, & ordinem Ecclesiæ vtilem tur-
piter violat, & alios exëplo malitiosè lædit.

Sexta,

A D
Sexta, Fest
contumeliam, e
tem & occasion
impudentius &
alio tempore pa
Imperatorum d
dies maiestati a
volumus volu
Septima,
hanc regulam
Ruri politu ag
terq; inferuiz
rit, vt non a
aut vites/locu
calione momen
fi prouisione ce
tenus seruand
sterium verbi n
nus cum quini
pollit. Has reg
stianorum qui
stitutionem faci
tatis ignarus l
ter, sed libere
norem, Eccle
am valitater
Nemo

AD COLOSS.

Sexta, Festorum prophanatio in Dei contumeliam, est ocium, spacium, facultatem & occasionem sumere quæuis scelera impudentius & cumulatiùs, quàm vllò alio tempore patrandi. Hinc lex piorum Imperatorum de festis diebus: dies festos, dies maiestati altissimæ dedicatos, nullis volumus voluptatibus occupari.

Septima, Imperator Constantinus hanc regulam de die Dominico statuit. Ruri positi agrorum culturæ, liberè, licenterq; inseruiant, quoniam frequenter euenit, vt non aptius alio de frumenta sulcis, aut vites scrobibus commendentur, ne occasione momenti pereat cōmoditas, celesti prouisione concessa. Hanc regulam eatenus seruandam censeo, quatenus ministerium verbi non contemnatur, & quatenus cum quinta regula suprà posita stare possit. Has regulas de festiuitatibus Christianorum qui seruat, nec in Iudaicā superstitionem facilè ruet, neq; Christianæ libertatis ignarus laqueum sibi imponi permitter, sed liberè ordinatione libera in Dei honorem, Ecclesiæ ædificationem, & propriam vtilitatem vti poterit.

Nemo uobis palmam intere

G s uer

EPIST. PAULI
uertat, sibi placens in humilitate
& cultu angelorum.

Addit aliud genus falsi dogmatis, nimirum cultum angelorum. Fuerunt enim quidam Christiani tum temporis, instituti in philosophia Platonica, qui angelos tutelares, quos Plato Demonas vocat, inuocandos prædicarunt. A quo errore, ut sibi caueant Colossenses, monet Apostolus. Ne quis vobis, inquit, palmam inuertat, hoc est, caute ne quisquam vobis palmam eripiat, quam obtinetis per Christum triumphatorem, modo in eo currentes seu decertantes manseritis. Nam sunt, quibus vnice placet vos & fraudando & tentando aggredi. Hi seductores indignum esse dicunt vnigeniti maiestate, ut vos miseri ac in terris degentes homines, ductu eius ad patrem accedatis. Hac humilitate ficta sibi placent, fingentes angelos hoc deducendi munere fungi, Atque ita non satis firmatos à Christo victore abducunt, eisque palmam fraudulenter eripiunt. Locus obseruandus; fugiendum omne dogma, quod non diserte fundatur in scriptura. Deinde cauendas esse insidias, quæ struuntur infirmis per fictam humilitatem ac super-

A D
superstitionem;
amittere, qui
pendent.

In his, q
se incedens
mente carn

Ratio p
scriptioe Pie
descriptio id
quò ipsorum
ueant sibi
bus. Prima
doctrina sibi
hul explorati
peruasi acum
tionis. Mer
Paulus huma
nihil, vbi de
Quicquid er
nec capit an
Dei. Nihil p
bo De fund
ratur. Dis
rationes, q
fugiendas
luerimus.

AD COLOSS.

superstitionem, tum eos omnes palmam
amittere, qui à solo CHRISTO non
pendent.

In his, quæ non uidit, fastuo-
sè incedens, frustra inflatus, à
mente carnis suæ.

Ratio proximæ exhortationis à de-
scriptione Pseudoapostolorum sumpta, quæ
descriptio ideo hîc interponitur à Paulo,
quò ipsorum vana arrogantia agnita ca-
ueant sibi Colossenses ab illorum fraudi-
bus. Primum fastuosè incedunt, iactantes
doctrinæ sublimitatem, de qua tamen ni-
hil explorati habent, atq; eò impelluntur
persuali acumine ingenij & perspicacia ra-
tionis. Mentem enim carnis vocat hîc
Paulus humani ingenij perspicaciam, quæ
nihil, ubi de rebus salutis agitur, vanius.
Quicquid enim ex carne natū est, caro est,
nec capit animalis homo, quæ sunt spiritus
Dei. Nihil proinde solidum est, nisi in ver-
bo Dei fundetur, & spiritus magisterio ge-
ratur. Discamus igitur hinc omnes dispu-
tationes, quas gignit humanum cerebrum,
fugiendas esse, modo à Christo abduci no-
luerimus.

Non

EPIST. PAULI

Non tenens caput, ex quo totum corpus per iuncturas & connexiones subministratum & compactum, augefcit augmento Dei.

Vanitatem Pseudoapostolorum confirmat ex eo, quod à capite alieni ſint, cui qui non adhæret, fruſtra ſe corporis membrum iactitat, & rationem ſubiicit, quia totum corpus, hoc eſt, Eccleſia à capite dependet per iuncturas, quibus capitî corpus annectitur, & per connexiones, quibus membra corporis inter ſeſe cohærent. Hoc corpus ſubministratum & compactum creſcit augmento Dei. Vtenim vitalis ſpiritus à cerebro in reliquum corpus per nervos diffunditur, & à capite ipſo ſenſus omnis & motus deriuatur: Sic & Eccleſiæ corpus à Chriſto ſubminiſtratur, hoc eſt, ab eo & vitam accipit & ſpiritus incrementum. Quod utiq; fit, dum ſpiritus illi innexus eſt & impactus. Is namq; per nexum quendam & iuncturas incrementa ſuppeditat corpori. Itaq; ſi non vinciretur corpus cum capite, nec illi quidem con-
gruere

A D
gruere ſeu reſp
vitalis illi ſup
mentum in ſic
Ex hoc loc
ſolum ſuperſti
rum & ſanctor
amittere, & ex
quicunq; alian
ſcripta eſt, r
quuntur. D
ſti corpore,
Chriſto ad
contenti ſun
quemadmod
um haber; la
mento, non ha
potius deſorm
ciunt. Imò in
Eccleſiæ corp
Itaq; ſi
ſto ab el
tanquam
decretis
Aliud
ſa, cuius ſe
gata per me

AD COLOSS.

gruere seu respondere valeret, nec spiritus vitalis illi suppeditaretur, nec illi incrementum in fide vera ac dilectione accederet. Ex hoc loco primum concluditur, non solum superstitiosum esse cultum angelorum & sanctorum, sed eos prorsus caput amittere, & ex corpore Ecclesiae abscindi, quicunque aliam, quam quae verbo Dei praescripta est, rationem colendi Deum sequuntur. Deinde eos solos esse in Christi corpore, & Ecclesiae membra, qui soli Christo adhærent, ipsiusque doctrina sola contenti sunt. Præterea notandum, quod quemadmodum Ecclesia à Christo initium habet: Ita etiam crescit solo Dei incremento, non humanis traditionibus, quæ potius deformia membra & monstrosa faciunt, Imò in nihilum tandem redigunt Ecclesiae corpus.

Itaque, si mortui estis cum Christo ab elementis mundi, quid, tanquam uiuentes in mundo, decretis tenemini?

Aliud argumentum à remotione causæ, cuius sensus hic est. Decreta sunt abrogata per mortem Christi, Igitur non amplius

EPIST. PAULI

plius decretis obnoxij esse debetis. Nam hæc ratio : Mortui estis cum Christo ab elementis mundi, tantundem valet, ac si diceret, Mors Christi aboleuit decreta. Vos estis cum Christo mortui. Igitur decreta sunt vobis abolita siue abrogata. Hæc decreta ideo vocat elementa mundi, quia fuerunt res externæ & pædagogicæ, duraturæ tantum vsq; ad aduentum Christi.

Ne esitaueris, ne gustaueris, ne attigeris.

Mimesis est. Verba enim Pseudoapostolorum refert, quibus illi superstitiosè decreta cumulârunt. Quia autem sequentes rationes, quibus hæc decreta subuertit Paulus, ad cibum tantummodo referri possunt, pro eo quod reddi solet, Ne attigeris, verti cum quibusdam, ne esitaueris. Nam vox ἀπέωδς vtramq; significationem habet, quarum posterior præsentì loco magis congruit. Pseudoapostolorum enim progressus Paulus hoc loco describere voluit. Initium à superstitione est, quòd non tantum edere, sed tenuiter esitare vetant. Vbi hoc obtinuerunt, iam gustare

A B
fraternam pro
que illis conce
consectare fas
vitatam versu
nam. Ne terri
impurum. Ne
enim prohibu
rem. Nam sac
accommodat
quod sequen
sentis loci pe

Quæ
ptionem

Confirma
destinato ad fi
bi omnes, qu
res, eo destina
alioqui nullu
perirent. A
condidit. I
est cogitare
frustra con
significat v

luxta
hominum

AD COLOSS.

stare etiam prohibent. Postquam hoc quoque illis concessum est, ne digito quidem contrectare fas esse dicunt. Qui retinent vsitatam versionem, sic absoluunt sententiam. Ne tetigeris hoc corpus. Est enim impurum. Ne gustaueris hunc cibum. Est enim prohibitum. Ne contrectaueris hanc rem. Nam sacra est. Sed prior explicatio accommodatior videtur praesenti loco, id quod sequentes rationes, adeoque ipsa praesentis loci peristasis conuincunt.

Quae sunt omnia in corruptionem ipso abusu,

Confirmatio ab ipso rerum usu, seu à destinato ad finem, cuius hic sensus est. Cibi omnes, quos gustare vetant Iudaizantes, eò destinati sunt, ut vtendo pereant, alioqui nullus eorum vsus esset, & sine usu perirent. Atque ita Deus aliquid inutile condidisset, quod prophanum & impium est cogitare de Deo sapientissimo, qui nihil frustra condidit. Porro, abuti hoc loco significat vtendo consumere.

Iuxta praecepta & doctrinas hominum.

Aliud

EPIST. PAULI

Aliud argumentum à causa sumtum. Credentes non sunt astricti præceptis & doctrinis hominum. Sed prohibitiones ciborum sunt præcepta & doctrinæ hominum. Igitur Christiani prohibitionibus ciborum non obligantur. Obseruandus imprimis hic locus est. Nam disertè docet, quòd nullum humanum inuentum debeat conscientiam Christiani hominis ligare. Quare, quicquid proponitur sine mandato Dei & expresso verbo, fugiendum est non secus atq; puritatis Euangelij corruptela.

Quæ speciem quidem habent sapientiæ in superstitione & humilitate, & neglectu corporis.

Interponit rationem, cur vsq; adeo arideant humanæ traditiones, ac tres causas recitat, quarum Prima est, ἐθελοπρεσκεία, id est, voluntarius cultus, bona (vraiunt) intentione susceptus. Altera est humilitas, qua se prepositis suis & maioribus subiiciunt, atq; suo exemplo alios ad præstandam obedientiam superioribus inhortantur. Tertia causa est neglectus corporis.

Nam

AD
Nam dicunt ist
tiam seruire cor
has causas quasi
nit Paulus, cu
specie sapientiæ
quod quicquid
cio salutis extra
ticia, ex stulto e
Strigitur nobi
vnde alibi Pau
quod oportet
cia cumulan
bonæ intenti
quod quadru
vocant / intent
runt cultus, E
nis. Nam stulte
quæ est verbum
tatis vicium inc
so magis temer
uis & citius vel
re, iuxta quan
lit nolite. Tert
to nocent exet

Non in
pletionem

Nam dicunt istam certorū ciborū abstinē-
tiam seruire corporis mortificationi, Venū
has causas quasi fulmine quodam proster-
nit Paulus, cum pronunciet eas habere
speciē sapientiæ tantum, unde relinquitur,
quod quicquid sapiant homines in nego-
cio salutis extra verbum, id mera sit stul-
ticia, ex stulto cerebro hominum profecta.
Sit igitur nobis verbum sapiendi regula,
unde alibi Paulus: Nemo sapiat ultra id,
quod oporteat sapere. Porro, quia stul-
tia cumulandi cultus, prætextum habet
bonæ intentionis, pñ hominis est cogitare,
quod quadrupliciter peccent, qui bona (ut
vocat) intentione sine verbo Dei insti-
tuunt cultus. Primum rei fiunt defectio-
nis. Nam stultè deficiunt à regula cultus,
quæ est verbum Dei. Deinde in temeri-
tatis viciū incurrunt. Quid enim quæ-
so magis temerarium est, quàm quod pul-
uis & cinis velit Deo normam præscribe-
re, iuxta quam ab homine coli debeat, ve-
lit nolite. Tertiò, superbia peccant. Quar-
to nocent exemplo.

Non in honore aliquo ad ex-
pletionem carnis.

H Reprē-

EPIST. PAULI

Reprehensio est Pseudoapostolorum,
& ostensio veri vsus ciborum. Reprehen-
dit quidem Pseudoapostolos, eò quòd om-
nem corporis curam abijciendam do-
cuerunt, quòd cum sit, redditur corpus ad
suas functiones inutile. Est autem duplex
carnis cura. Vna prohibita, nempe qua
ad concupiscentias carnis explendas facit.
Altera praecepta, quae eò pertinet, vt cor-
pus robur suum ad praestanda debita offi-
cia habeat. Vsus porro ciborum ad exple-
tionem, id est, saturitatem, qualem natura
necessitas requirit, pertinet. Vt enim ho-
nor hinc debitam curam significat: Ita ex-
pletio eam facietatem denotat, qua
natura vt sit incolumis, ne-
quaquam carere
potest.

CAPVT TERTIVM.

Quarta pars Epistolae.

SVMMA CAPITIS TERTII.

Mortis

AD
Mortis & r
Mopes verer
fuis renunciant,
um virtutum g
cis. Coniuges
& serui debita

ORDO E
PIT

Apostolic
Anx para
Primo loco
te fluunt. De
tionem & cont
ficia enim Chri
ea cu victis opp
dit ad personali
tum, liberorum
Vnde in qua
paranein, q
maxime est
praecepta om

EXEG
TER

AD COLOSS.

Mortis & resurrectionis Christi participes veteri homini cum actionibus suis renuncient, ac nouum induant, omnium virtutum genere ornati, profligatis vicij. Coniuges, parentes & liberi, domini & serui debita sibi mutuò præstent officia.

ORDO ET PARTES CAPITIS TERTII.

Apostolico more & Prophetico doctrinæ paræneses subiicit in hoc capite, ac Primo loco eas, quæ ex doctrina immediate fluunt. Deinde generales per distributionem & contrariorum collationem. Officia enim Christiani hominis, conferendo ea cū vicij oppositis recenser. Tum descendit ad personalia officia coniugum, parentum, liberorum, dominorum, seruorum. Vnde in quarto capite ad generalem redit parænesin, quæ sanè exhortandi ratio, vt maximè est perspicua: Ita iuxta artificum præcepta omnino instituta videtur.

EXEGESIS CAPITIS TERTII, CVM OBSERVATIONE doctrinarum.

H 2 Si

EPIST. PAULI

Si surrexistis igitur cum Christo, quæ sursum sunt quærite.

Illatio est exhortatoria, & ponitur propositio maior loco totius argumēti, quem admodum in hypotheticis ut plurimum fieri solet. Estq; argumentum à connexis. Si surrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite. Sed resurrexistis cum Christo. Igitur quæ sursum sunt quærite, id est, rebus cœlestibus studete. Atq; hæc est prima propositio institutæ exhortationis, quæ per locum à contrarijs extruitur, ex doctrina præcedente.

Vbi Christus est, in dextra Dei sedens.

Propositionis ratio est. Christus, cuius membra estis, quærendus est. Sed is in cœlo est, in dextra Dei sedens, Igitur ibi est quærendus, nempe fide, inuocatione, affectu & meditatione vitæ cœlestis. Hæc Pauli verba nequaquam tollunt præsentiam Christi à nobis. Nam iuxta promissionem suam Christus nobis verè adest. Ego, inquit, ero vobiscum usq; ad consum-

AD
summam huc
Augustini huc
quod Deus est, in
homo est, vid
dextra Dei, ut h
enim hinc dextr
locus beatitudi
co corpus Chr
hic diserte opp
rebus terrenis.
ferio de præse
cena. Est e
naturali præ
turali, quæma
tetur.

Quæ sur
& non quæ

Repetitio
te Antithesi.
vos in terris
tio debet esse
Igitur ista re
Hic enim ter
nitus, contra
pire. Auoc
vitæ cœlestis

AD COLOSS.

summationem seculi. Distinctio ergo Augustini huc facit: Vbiq; est, per id quod Deus est, in cœlo autem per id, quod homo est, videlicet vbi Christus est in dextra Dei, vt hîc Apostolus loquitur. Est enim hîc dextra Dei absq; omni dubio locus beatitudinis & felicitatis, in quo loco corpus Christi collocatum est. Nam hîc disertè opponitur dextra Dei locis & rebus terrenis. Neq; cum his pugnat assertio de præsentia vera corporis Christi in cœna. Est enim in cœlo corpus Christi naturali præsentia, in cœna verò supernaturali, quemadmodum ipse Lutherus fatetur.

**Quæ sursum sunt cogitate,
& non quæ sunt super terram.**

Repetitio est propositionis amplificatæ Antithesi, quasi dicat: Ceremoniæ vos in terris detinent, sed vestra meditatio debet esse cœlestis, vbi Christus est. Igitur ista terrena ne amplius sectemini. Hîc enim terrena vocat ceremonias illas & ritus, contra quos differuit in superiori capite. Auocant enim à vera meditatione vitæ cœlestis. Quò igitur magis cumu-

H 3 lantur

EPIST. PAVLI

lantur ceremoniæ, eò minus est veræ sanctimonix, eoq; magis ignoratur Christus, occupatis hominum animis in ceremonijs.

Mortui enim estis, & uita uestra abscondita est cum Christo in Deo.

Ratio ab adiunctis duplex. Mortui estis mundo, Igitur quæ mundi sunt nolite meditari. Viuificati estis cum Christo in Deo. Igitur istius vitæ ratio habenda est. Cum addit, Cum Christo in Deo, duas causas futuræ nostræ gloriosæ vitæ indicat, Materiam, & efficientem. Christus est materia vitæ nostræ. Ipsius enim vita nostra est, ut ipsius mors nostra est. Efficiens causa est ipse Deus, qui hanc nostram absconditam vitam olim in lucem producet.

Vbi autem Christus appa-
ruerit uita nostra, tunc & uos
cum eo apparebitis in gloria.

Consolatio est, qua animat Colossenses

AD
ses contra præ
consulant mori
vitæ in gloria
ter margarita, qu
illaq; refracta p
fulgorem: Sic
tali carne fuerim
scandita, sed di
stra gloriosa ap
natur omnib
hac vita nos
persecutionū
enim certō C
certō nos, qui
tempore gloriæ

Mortui
uestra, quæ

Infer gen
ordinatur a prin
cariis morali
nere hortatur
quæ sunt sup
quandam d
Porro peccat
iara in scrip

AD COLOSS.

ses contra præsentes ærumnas, vt boni
 consulant moram apparitionis promissæ
 vitæ in gloriâ beatitudinis. Vt enim la-
 ter margarita, quàm diu coclea occultatur,
 illaq; refracta proprium virtutis emittit
 fulgorem: Sic & nos donec in hac mor-
 tali carne fuerimus, nostra vita later ab-
 scondita, sed dissoluta hac carne, vita no-
 stra gloriosa apparebit. Hic locus oppo-
 natur omnibus huius mundi ærumnis,
 hac vita nos consolemur, quoties sæuior
 persecutionū tempestas suboritur. Quàm
 enim certò Christus glorificatus est, tam
 certò nos, qui hîc in eum confidimus, suo
 tempore glorificabimur.

**Mortificate ergo membra
 uestra, quæ sunt super terram.**

Infert generalem exhortationem, quam
 orditur à prima poenitentiae parte, quæ est
 carnis mortificatio. Ac primum in ge-
 nere hortatur ad mortificanda membra,
 quæ sunt supra terram, cui mox subiungit
 quandam distributionem membrorum.
 Porro peccata & affectus peccatorum, usi-
 tata in scripturis metaphora, qua & tota

H 4 pec-

EPIST. PAULI

peccati massa appellatione corporis designatur, vocat membra terrestria, quasi corporis totius partes & membra quædam veteris hominis, hoc est, corruptæ naturæ. Docet proinde hic locus, qualesnam nostra natura simus, quemque fructum, si nobis relinquamur, producere valeamus. Porro, mortificationis descriptionem colligamus hoc pacto. Mortificatio est verus timor Dei, quo resistimus, adiuti Spiritu sancto, concupiscentiis carnis, absterremur metu iudicii Dei à peccando, quadamque diligentia ac disciplina cauemus in peccata lapsus, quò toti spiritui & corpore Deo obsequium ex fide præstemus, in nouitate vitæ ambulantes. Huic ex aduerso respondet viuificatio, quæ est, cum consolatio ex fide percepta, tum nouæ vitæ incoatio, in omni pietatis exercitio. His duabus partibus, mortificatione & viuificatione, constat spiritalis regeneratio.

Fornicationem.

Id est, illicitum concubitum cum muliere sibi matrimonio non iuncta.

Immunditiem.

Hac

A D.
Hac notat
quæcumque non
erum pro multi
sunt vocem, om
communem.

L.
Erasmus
mis libidinis
cè πλεονεξία est.
seu rabies q
furioli ruu
num genera
gracis πλεονεξία
seu furioli. Ha
non secus se h
pore, aut febri
di morbus, cu
& plane diu
bie vincatur,
pè sanctum
ctatur, qui ut

Conc

Hæc on
tam nomina

Hac notat omnem illicitam venerem, quæcunq; nominari possit. Verecundè enim pro multis libidinum generibus posuit vocem, omnibus venereis actionibus communem.

Libidinem.

Erasmus molliciem vertit, quæ est omnis libidinis incitamentum, verùm græcè $\pi\acute{\alpha}\theta\omicron$ est, id est, affectio turbulentior, seu rabies quædam corporis, qua veluti furiosi ruunt homines in quævis libidinum genera, vnde tales homines dicuntur græcis $\kappa\upsilon\pi\omicron\mu\alpha\upsilon\epsilon\iota\varsigma$, id est, ex venere insani seu furiosi. Hæc (vt inquit Athanasius) non secus se habet, quàm vulnus in corpore, aut febris, aut alius quivis istiusmodi morbus, cui mederi singularis curæ est, & planè diuinæ. Verùm ne quis hac rabie uincatur, donatum est remedium, nempe sanctum matrimonium, quod amplectatur, qui isto morbo se turbari senserit.

Concupiscentiam malam.

Hæc omnis mali fons est. Sed cùm malam nominat, concupiscentiam aliquam

H s bonam

EPIST. PAULI

bonam esse subindicat. Illa carnis est, & ad carnalia sollicitat: Hæc spiritus est, quæ Dei sunt & virtutis, concupiscuntur & exoprantur. Gal: 5.

Et avaritiam, quæ est simulacrorum cultus.

Cur avaritiam fugiendam & amputandam, tanquam veteris hominis membrum, cupiat, rationem reddit, nimirum quod sit simulacrorum cultus. Si igitur Christiani veri Dei cultores esse debent, & fugere omnem Idolatriam, profecto ab avaritia abstinebunt, quam si sectantur, à vero Dei cultu aberrant. Ratio autem, cur avaritia dicatur Idololatria, hæc est, quod ut Idololatria vero Deo spreto, colit idolum loco veri Dei: ita avarus rebus suis confisus, fiduciam in solum Deum abijcit. Ideoque recte Idololatria à Paulo dicitur.

Propter quæ venit ira Dei in filios inobedientiæ.

Memi-

A D
Meminit
horat, eos qu
carni indulgen
perpetranda. E
guale viuent
Nam omnis q
carnis sanguin
serua ex not
horum Satan
candæ carni
nalibus desu

In qu
do ambul
in eis.

Ambigu
rum est verum
dientia, aut
tur. Si ad
bus, id est
vos aliquat
retis in eis,
dum illi fe
senles prio
postquam
versis sunt.

AD COLOSS.

Meminit iudicij Dei in inobedientes,
hoc est, eos qui spiritus imperio excusso,
carni indulgent ad omnia nefanda scelera
perpetranda. Ex hoc loco conuincitur, fla-
gitiose viuentes, nihil prorsus fidei habere.
Nam omnis qui credit, ab ira Dei vindi-
catus sanguine Christi est. Hæc proinde
sit vna ex notis externis filiorum Dei & fi-
liorum Sathanæ. Illi ex spiritu fidei mortifi-
candæ carni student, Hi laxant frena car-
nalibus desiderijs.

In quibus & vos aliquan-
do ambulastis, cum uiueretis
in eis.

Ambiguus est hic locus. Nam incer-
tum est vtrum, in quibus, ad filios inobe-
dientiæ, aut ad vitia, quæ recensuit refera-
tur. Si ad homines hic erit sensus. In qui-
bus, id est, inter quos (vt vertit Erasmus)
vos aliquando ambulabatis, dum viue-
retis in eis, scilicet sceleribus, quemadmo-
dum illi fecerunt. Ac ita admonet Colos-
senses prioris vitæ, vt iam sint cauti-
ores, postquam ad Christianam religionem con-
uersi sunt. At si ad vitia referre malis, hic
eris

EPIST. PAULI

erit sensus. In quibus, scilicet vitis vos aliquando ambulabatis, id est, conuersabimini, cum adhuc viueretis in eis, quasi dicat: iam per mortem Christi, carni adeoque eius operibus mortui estis. Non igitur decet, vt in vitis amplius viuatis, atq; ita erit argumentum à priuatione causæ ad priuationem effectus. Monet hic locus, quòd Christiana religio & professio requirat vitam & mores religioni congruentes.

Nunc autem deponite & uos omnia, iram, indignationem, maliciam, blasphemiam, turpiloquium ex ore uestro, ne mentiamini alijs alijs.

Pergit in hortando Colessenses ad deponenda membra veteris hominis, quorum nonnulla subiungit, nempe iram, excandescentiam, malitiam, blasphemiam, turpiloquium & mendacium.

Ira & excandescencia facilius apud Græcos distinguuntur, quibus ira, hoc est,

A D
appeti
quod ef
gratis
rat, quando
lire, unde in
quasi scintillu
& dicitur
mando & exci
Porro, ne
nemus, notan
vna laudabi

Laudat
dit, & rend
num finem
ci. Causa est
Finis est, vt
Iudex irascitur
sticia & incol
est, vt latro af
ri, ne & ipsi
proprie per
sonam puni
inter homin
Viciole
cedit, & ter
Hac inter c
& à Christo

est, ὀργή, appetitum vindictæ significat, ab ἡρέγω, quod est appeto. Excandescencia, græcis θυμός, perturbationem illam notat, quando sanguis circa cor incipit ebullire, vnde in vultu & in oculis erumpunt quasi scintillulæ quædam ignis ardentis, & dicitur πῦρ τὸ διέσσει, hoc est, ab inflammando & excitando.

Porro, ne omnem iram temerè dam-nemus, notandum est quòd duplex sit Ira, vna laudabilis, altera viciosa.

Laudabilis ira ex bona causa procedit, & tendit moderatè ad aliquem bonum finem. Pater irascitur filio contumaci. Causa est ὀργὴ φυσικὴ in bono patre. Finis est, vt filius castigatus emendetur. Iudex irascitur latroni. Causa est amor iusticiæ & incolumitatis reipublicæ. Finis est, vt latro affectus supplicio alijs sit terrori, ne & ipsi latrocinia exerceant. Hic non propriè personæ irascitur, sed vicio, & personam punit, ne vitium magis grassetur inter homines.

Viciosa ira est, quæ ex mala causa procedit, & tendit in malum aliquem finem. Hæc inter opera carnis numeratur Gal; 5. & à Christo damnatur Matth; 5.

Mali-

EPIST. PAULI

Malicia, græcè κακία, hanc Cicero opponit virtuti, & significat habitum viciosum virtuti omnino contrarium. Hinc pro quouis maleficio accipitur.

Blasphemia propriè conuicium, quo alicuius fama & nomen læditur, vt εὐφημία est acclamatio, qua alicuius fama & nomen extollitur & celebratur.

Turpiloquium ἀσχηολογία, verborum obscœnitatem notat, quam cum audiunt verecundi, non solum pudore, verum etiam dolore afficiuntur, adeo vt indignentur etiam.

Mendacium propriè est dictum nocendi studio prolatum, contrarium veritati cognitæ, quàm dici oportuit. Impropriè mendacium est, cum oratio cum re non omnino congruit, sed abest tamen nocendi studium, immò sæpe gloria Dei quæritur, & salus hominis. Hoc in vicio non est, quia à causa bona procredit, & tendit in bonum finem. Philippus σχῆμα λόγῳ appellat.

Exuti ueterem hominem cum actionibus suis, & induti nouum, qui renouatur in agnitionem

AD

nem secunc
qui creauit

lam causas

& kctandarum

reus homo et

eius actiones si

tanquam men

homo reparat

tionis gratiam

eius membra,

tur. Notetur

oportet pios

vt indies p

die perficiunt

menta lumen

mus ad perfect

Dei clarus resu

capite. Qui e

Vbi n

dæus, ci

um, Barb

ber.

Hac en

prærogatiu

obseruation

nem secundum imaginem eius,
qui creauit illum.

Iam causas fugiendorum peccatorum
& sectandarum virtutum ponit. Vt enim
vetus homo est ipsa naturæ vitiositas, &
eius actiones sunt inde pullulantia vitia,
tanquam membra quædam: Ita nouus
homo reparatio naturæ est per regenera-
tionis gratiam, & eius fructus sunt veluti
eius membra, quibus suas actiones exequi-
tur. Notetur ergò hic scopus, quò tendere
oportet pios per totam vitam, nimirum
vt indies magis magisq; (non enim vno
die perficitur, sed toto vitæ tempore incre-
menta sumere debet hæc reparatio) tenda-
mus ad perfectionem, quò in nobis imago
Dei clarius refulgeat. Vide suprâ locum in
1. capite, Qui est imago Dei inuisibilis.

Vbi non est Græcus & Iu-
dæus, circumcisio & præputi-
um, Barbarus, Schyta, seruus, li-
ber.

Hac enumeratione tollit omnem cum
prærogatiuam tum externarum rerum
obseruationem, quæ omnia nullum locum
habent

EPIST. PAULI

habent, seu nullam prærogatiuam in regno Christi, quod regnum, quia spirituale est, administratur per Euangelium. A fide incipit, pietate ac innocentia ad perfectionem tendit. Obseruandus locus, quò Deus non sit personarum acceptor, sed vt Petrus inquit, Omnis, qui ipsum timer, acceptus est illi.

Sed omnia & in omnibus
Christus.

Quò tendant, quæ dixit de Græco, Iudæo &c. explicat, nimirum quòd nihil extra Christum quærendum sit, in quo Christo salutis totius complementum est, quem qui fide possidet, nihil est, quod requirat amplius. Facessant igitur omnes, quotquot ad perfectionem Christianam aliquid extra Christum quæunt. Moneamur quoq, vt in illo indies adoleamus, quemadmodum Apostolus monet ad Ephes. 1.

Induite igitur tanquam electi Dei, sancti & dilecti, viscera miserationum, benignitatem, humilitatem,

AD
militatem, m
lerantiam.

Antithesis est
triveteris homin
monda suavit: Ita
minis recenset. E
ponit, causas con
honesto. Electi, c
Hi enim electi
norum homin
temunt. San
gratiam, & quod
uino. Dilecti in
igitur tales sint, p
velitatis honori

Viscera mis
dictum est, qua
stolus, non lat
laboranti, nisi
(qui viscerum
num ei porriga
cellitate confu
& miseratione di
Misericordia ei
est, quo tangim

militatem, mansuetudinem, tolerantiam.

Antithesis est. Vt enim suprà recitauit veteris hominis membra, quæ depouenda suasit: Ita nunc membra noui hominis recenset. Epitheta, quæ in principio ponit, causas continent siue argumenta ab honesto. Electi, quia in Christum credunt. Hi enim electi dicuntur respectu phariseorum hominum, qui Euangelium contemnunt. Sancti, propter regenerationis gratiam, & quòd destinati sint cultui diuino. Dilecti in dilecto ad Ephes. 1. Cum igitur tales sitis, par est, vt vita & mores vestri tantis honoribus respondeant.

Viscera miserationum significanter dictum est, qua locutione significat Apostolus, non satis esse condolere proximo laboranti, nisi ex ardenti cordis affectu (qui viscerum nomine significatur) manum ei porrigas, iuuesq; in quacunq; necessitate constitutum. Porro, misericordia & miseratio differunt vt causa & effectus, Misericordia enim affectus quidam cordis est, quo tangimur aliena calamitate. Miseratio

EPIST. PAULI

ratio verò est, cùm ex misericordia mori,
succurrimus miseris & afflictis. Hæc vir-
tus commendatur Christianis voce & ex-
emplo Christi, à qua qui alienus est, frustra
de Christo gloriatur.

Benignitas græcè *χρηστότης*, quam qui-
dam modestiam vertunt, sed benignita-
tem (vt habet vetus versio) retinere me-
lius est. Nam *χρηστότης* relationem ad alios
habet, & est affectus, quo alijs vtilitati &
commodo esse studemus, & manat hic af-
fectus ex miserationum visceribus.

Humilitas, græcè *ταπεινοφροσύνη*, est
ea animi humilitas, qua quis nihil altum
de se sentiens, seipsum demittit, inanem glo-
riam contemnendo. *ταπεινός* enim humi-
lem significat, & *φρονέω* sapere, meditari,
cogitare. Huic opponitur *μεγαλοφρο-
σύνη*, quæ est animi magnitudo & arro-
gantia, qua superbè de nobis sentimus.

Manfuetudo, græcè *πραότης*, morum
est quædam suauitas, qua alijs & affabiles
& comes sumus, estq; veræ humilitatis ef-
fectus.

Tolerantia, *μακροθυμία*, ad verbum,
lon-

AD
longanimitatem
sionem sumus,

Sufferenti
condonantes
quis aduersu
querelam.

Quid per
nimirum vt m
toleremus, me
tis, quia facil
proximi.

Quemad
donauit uobi

Exemplo C
enim non tant
rum etiam ex
dicitur: Omni
instructio. Se
sunt obseruan
moralis satisfec
res ad dilectio
bunt. Mirati

AVLI

miserordia
afflictis. Hæ
ristianis voce
qui alienus est, in

AD COLOSS.

Longanimitatem notat, qua tardi ad offensionem sumus.

Sufferentes uos inuicem, &
condonantes uobis mutuò, si
quis aduersus aliquem habuerit
querelam.

quædam, quæ
tunt, sed bene
s versio) retine

re relationem

is, quo alijs vi

emus, & man

um visceribus

proximi.

de ταπεινότητι

qua quis nihil

demittit, in an

ταπεινότητι enim

ovēp sapere, m

pponitur magnitudo

i magnitudo

e de nobis sentit

recte ταπεινότητι

s, qua alijs & alijs

q̄ veræ humilitatis

κατασκευάζει, ad ve

Quid per tolerantiam velit, explicat,
nimirum ut mutua patientia nos inuicem
toleremus, memores communis fragilitatis,
quia facilis lapsus est in offensionem
proximi.

Quemadmodum Christus
donauit uobis: Ita & uos.

pponitur magnitudo

i magnitudo

e de nobis sentit

recte ταπεινότητι

s, qua alijs & alijs

q̄ veræ humilitatis

κατασκευάζει, ad ve

Exemplo Christi nos vrget. Christus
enim non tantum nobis est donum, ve-
rum etiam exemplum, unde rectè & piè
dicitur: Omnis Christi actio, nostra est
instructio. Sed triplices Christi actiones
sunt obseruandæ. Morales, quibus legi
moralis satisfecit, hæ nostram vitam & mo-
res ad dilectionem Dei & proximi excita-
bunt. Miraculosæ, hæ mentem nostram

I 2 de

EPIST. PAULI

de veritate doctrinæ ipsius confirmabunt, Peculiares, quæ sunt ipsius officij propriæ, hæc vt expiatoriæ peccati nostri fuerunt: Ita salutis fiduciam in nobis alent & confirmabunt. Atq; ita omnis Christi actio, nostra est instructio, sed diuersimodè, vt ex dictis pater.

Super omnia autem hæc dilectionem, quæ est uinculum perfectionis.

Enumeratis aliquot noui hominis membris, subiungit commune præceptum de dilectione mutua, quam ideo uinculum perfectionis vocat, quia sola caritate conseruatur omnium rerum incolumitas & integritas, cum in politia, tum in Ecclesia & Oeconomia, & quòd sublata omnium rerum iusta harmonia & compago dissoluitur. Perfectio igitur hæc non Deum, sed homines respicit. Vnde apparet hallucinari Papistas, qui hoc loco abutuntur ad stabiliendam operum iusticiam.

Et pax Dei palmam obtineat

AD C
neat in cordib.
etiam uocati es
re, & grati esto

Prolepsis est, quæ ad dissidia & o
cibus omnibus
Dei suadet, quam
ne dissidijs, odijs, f
Vocat autem pa
quam Deus vult
quòd eiusdem co
& ad hanc fouend
mus. Ideo enim De
reconciliati sumus, v
concordiam, qua mu
ius pacis fructum ad
Xpianis, id est, gratia
inter vos mutuo es

Sermo Ch
bis abundè, in

Commendat
Euangelij, vt in e
plenam sapientia
Hæc pugnant cu

PAULI

AD COLOSS.

neat in cordib. uestris, ad quam
etiam uocati estis in uno corpore,
& grati estote.

Prolepsis est, qua anticipat omnia,
quæ ad dissidia & odia pertrahere possent,
quibus omnibus opponendam pacem
Dei suadet, quam vult palmam obtinere,
ne dissidijs, odijs, simulatibus vincamur.
Vocat autem pacem Dei concordiam,
quam Deus vult nos fouere, propterea
quòd eiusdem corporis sumus membra,
& ad hanc fouendam mutuò vocati sumus.
Ideo enim Deo patri per Christum
reconciliati sumus, vt inter nos colamus
concordiam, qua mutuò coalescamus. Huius
pacis fructum addit: Et grati græcè ἐυ-
χάριστοι, id est, gratiosi, amabiles & comes
inter vos mutuo estote.

Sermo Christi habitet in uobis
abundè, in omni sapientia.

Commendat Colossensibus studium
Euangelij, vt in eo indies proficiant, quo
plenam sapientiam salutis consequantur.
Hæc pugnant cum Papistarum decretis,

I 3 qui-

EPIST. PAULI

quibus ipsi conantur homines arcere à le-
ctione sacræ scripturæ, tanquam re pernicio-
sa. Sed Paulus hîc non tantum doctores
Ecclesiæ Colossensium, sed omnes pro-
miscuè ad studium doctrinæ Christi hor-
tatur, & obseruandum est verbum habi-
tandi, quo notat fidem Euangelij debere
esse in nobis firmam & radicatam.

Docentes & admonentes uos
inuicem Psalmis & Hymnis &
odis spiritualibus, cum gratia ca-
nentes in corde uestro Domi-
no.

Vsus sermonis Christi exprimitur, ut
non solum ipsi, quod rectum est, sciamus,
verum etiam ut nos mutuò doceamus, &
admoneamus Psalmis, Hymnis & odis de
rebus spiritualibus compositis. Obseruan-
dus in primis hic locus est contra phanati-
cos spiritus, qui ministerium verbi abole-
re conantur. Quorum delirium hic locus
Pauli aperte confutat. Porro canere in cor-
de Domino, est ex fide canere in Dei lau-
dem, ut nos inuicem edificemus in Domi-
no.

AD C
no. Discrimen inter
& odam in Epistola
est cap. 5.

Porro hic locu
dicamus de Hymni
templis cani solent,
culi suum boarum
fiment, qui fumus
rant, sibi & suis et
matuè relipiscant

Omnis actio
præcepta, laudandi
vera & bona causa
& legitimus finis,
cio est, si vel vera cau-
erret à legitimo fine,
cita in se actio, im-
laudabilis, quando
delicet mandato
& respicit gloriæ
egentis proximi. C
si regitur & tendit
quærendam in
vicio, & apud
nabilis. Atque ita
litate actionum

no. Discrimen inter Psalmum, Hymnum
& odam in Epistola ad Ephes. declaratum
est cap:5.

Porro hic locus monet, vt nonnihil
dicamus de Hymnis & Psalmis, qui in
templis cani solent, ne Monachi & sacrifi-
culi suum boatum hinc commendari exi-
stiment, qui fumum cum auro commu-
rant, sibi & suis emtoribus in exitium, nisi
maturè resipiscant.

Omnis actio ratione operis licita vel
præcepta, laudabilis fit, modo regatur à
vera & bona causa, & respiciat bonum
& legitimum finem. Contrà verò in vi-
cio est, si vel vera causa destituatur, vel ab-
erret à legitimo fine. Eleemosynam dare li-
cita in se actio, immò præcepta est, & fit
laudabilis, quando vera causa regitur, vi-
delicet mandato Dei, & fide in Christum,
& respicit gloriam Dei & subleuationem
egentis proximi. Contra verò, Si hypocri-
si regitur & tendit ad sanctimonix laudem
quærendam inter homines, in maximo est
vicio, & apud Deum res summè abomi-
nabilis. Atq; ita in alijs causa & finis qua-
litate actionum mutant.

EPIST. PAULI

Si quis in choro canit Psalmos, Hymnos & odas pietate vera adductus, spectans gloriam Dei, & mutuam ædificationem in Domino, laudabilis & pia est cantio, quæ nobis hîc à Paulo commendatur. Verùm si avaritia impellitur quis, aut superstitio, & non spectat gloriam Dei & mutuam ædificationem, sed lucrum potius, quo fraudaretur, si non in choro caneret, & meritum, quod ex operæ operato, vt vocant, captat, & opus supererogationis, quod alijs applicat. Huius cantio impia est, & in Deum contumeliosa, secunda lege Decalogi seuerè interdicta. Huiusmodi est cantio Monachorum & sacrificulorum, qui traditiones humanas anteponunt præceptis Dei.

Ex his non est difficile iudicare de choradia, quæ apud nostros Canonicos in usu est. Adferant pium pectus, & cor fide purificatum. Spectent gloriam Dei, & mutuam ædificationem in Domino. Attendant non tam clamori, quàm spiritui verborum. Sint verba duces animorum ad Deum. Locum faciant concionibus publicis, & illis tribuant priores partes, vt quæ pluribus seruiant. Adhibeantur istis
psal-

A D
psalmodijs, qu
et apta alijs m
publica. Nam
gere, & totum
tumere in temp
nè istud munus
iam consecrati
Ecclesia & Rep
Siquidem alie
Republica &
autem profus
illorum oper
sua & Reipu
ex bonis Ec
His commenda
cylindris, & alijs
ro dicitur. S
tint choradi
est eorum stud
& sacrificuloru
& impietatem
Decalogi leg

Et qui
ne aut fa
domini le

psalmodijs, quorum ætas & valetudo non est apta alijs muneribus in Ecclesia & republica. Nam rempub: & Ecclesiam negligere, & totum tempus vitæ cantibus consumere in templis non laudo. Optarem sanè istud munus tantum committi illis, qui iam confecti ætate, & exhausti laboribus in Ecclesia & Republica, otium iuste petunt. Siquidem alios seruire singulos suo loco Republicæ & Ecclesiæ par esse iudico. Qui autem prorsus ignavi sunt & imperiti, ut illorum opera non videatur utilis Ecclesiæ & Reipublicæ, vivant aliunde & non ex bonis Ecclesiasticis, ut fuci in alueario. His commendatum volo versiculum Phocylidis, εἰ δὲ ἄρ' οὐ δὲ δ' ἄλλ' τε χυλῶ, σκάπτει το δ' ἰκέλλῃ. Si intra hos limites manserint choradi nostri, non improbandum est eorum studium. At si Monachorum & sacrificulorum sectantur superstitionem & impietatem, dico eos contra secundam Decalogi legem gravissimè impingere.

Et quicquid egeritis sermone aut facto, omnia in nomine domini Iesu facite.

I 5 Regu-

EPIST. PAULI

Regulam generalem omnibus dictis & factis nostris præscribit, Nimirum ut in nomine Domini Iesu faciamus omnia, quam regulam tum demum obseruabimus, si ab inuocatione nominis ipsius incipientes, omnia ipsius laudi & gloriæ destinamus.

Gratias agentes Deo & Patri per illum.

Hac gratiarum actione primum significat nullum laboribus nostris fore successum prosperum, nisi diuinitus iuuemur. Deinde monet, tum demum placere gratiarum actionem, ubi per Christum fiat, hoc est, quando ipso mediante agnoscimus Deum nobis benefacere. Præterea, ut vox Dei maiestatis diuinæ: Ita Patris vocabulum paterni fauoris nos admonebit. Vnde facultatem Deo ad iuuandum, & voluntatem promptam esse colligamus.

Vxores subditæ estote proprijs maritis.

Hic Oeconomiam personalibus seu particularibus præceptis instruit, de qua
re plu:

A
replura pera
& ad T
conomia
tuis officijs.

Vt c

Argumen
gulam obed
no hoc est, iu
enim contra
endum est
gratus De
datum De
& ex fide in
mariti officiu
nem petet, si
dignus tracto

Marit
litis ama

Requirit
maritatem
tionem & a
pius mari
a Deo dan
ipsum, sed
pius, ut Cl

AVLI

n omnibus dicti
dit, Nimirum ut
faciamus omnia
lemum observan
e nominis ipsius
laudi & gloriæ d

ntes Deo & Pa

actione primum
ibus nostris fore
diuinitus iuuen
demum placere g
i per Christum b
o mediante agna
nefacere. Præter
is diuinæ: Ita Pa
fauoris nos admo
tem Deo ad iuu
promtam esse co

litæ estote pr

im personalibus
otis instruit, de
repu

AD COLOSS.

re plura petantur ad Ephes. 5. 6. 1. Pet. 2.
& 3. & ad Tit. 2. Incipit autem à primo
œconomix iugo, nempe à coniugum mu-
tuis officijs.

Vt decet in Domino.

Argumentum ab honesto, & simul re-
gulam obedientix præscribit. In Domi-
no, hoc est, iuxta ordinationem Dei. Nihil
enim contra Deum in vllius gratiam faci-
endum est. Subiectio ergo piæ fœminæ
gratus Deo cultus fit, quando ipsa man-
datum Dei de subiectione sui meditatur,
& ex fide in gloriam Dei, & in obsequium
mariti officium facit. Hinc & consolatio-
nem petet, si quando à duriori marito in-
dignius tractetur.

Mariti, diligite uxores, & ne sitis amari erga illas.

Requirat à maritis dilectionem & hu-
manitatem, & prohibet duram conuersa-
tionem & asperam tractationem. Debet. n.
pius maritus cogitare, quòd mulier sit sibi
à Deo data, non vt sit scabellum pedum
ipsius, sed potius *ἡ ἀρετὴ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ*, vt Clemens loquitur.

Libert

4
10

EPIST. PAULI

Liberi obedite parentibus in omnibus.

Obedientia liberorum erga parentes & promptitudinem animi, & alacritatem in exequendis iussis parentum complectitur, & est pars honoris, quem postulat quartum præceptum, quo honore omne genus pietatis filiorum erga parentes intelligitur. Porro, cum Apostolus addit, In omnibus, intelligendum est de licitis tantum, ut particula Omnis distribuat non totum genus, sed vnam tantum speciem, quasi dicat, in omnibus licitis filij parentibus obtemperent, ut dura esse videantur, quæ parentes imperant. Nam si liberi parentibus obedientiam debent propter mandatum Dei, profecto obediendum non est, si quid contra Dominum impij parentes imperauerint. Verum laudandi sunt potius pñ, qui recusant obedire parentibus in rebus impijs. Piè igitur & sanctè fecit Catharina martyr, quæ potius cervicem carnifici præbuit, quàm ad iussum impij patris Christum negare voluit. Sic ergo liberorū obedientia erga parentes limitata, & nō pugnet cum obedientia Deo debita.

Hoc

Hoc

Argum
enim facium
parentibus,
aut negocia
quales, sed
dum est.

Patre
uestros,
ant.

Liberi
parentibus re
let ingenua e
ra, dura & m
geni alioque
rant, si quali
dantur.

Servu
minis ca
ad ocul
hominil

Hoc enim placet Deo.

Argumentum ab honesto. Turpiter enim faciunt, qui præteritis & neglectis parentibus, alicui vitæ generi se dedunt, aut negocia aggrediuntur. Non enim quales, sed quod parentes sint, spectandum est.

Patres, ne prouocetis liberos uestros, ut non pusillo animo fiant.

Liberalem tractationem liberorum à parentibus requirit. Plurimum enim valet ingenua educatio, cum contrà aspera, dura & morosa sæpissimè facit, ut ingenui alioqui pueri animos magis demittant, & quasi languidiores & socordes redantur.

Serui, obedite per omnia dominis carnalibus, non obsequiis ad oculum exhibitis, tanquam hominibus placentes, sed in simplicitate

EPIST. PAULI
plicitate cordis, timētes Deum,
& quicquid feceritis, ex animo
facite, tanquam Domino, non
hominibus.

Prolíxius Christianos seruos instruit
Apostolus, vt sciant suum ministerium,
modo ritè fiat, Christo gratissimum cul-
tum esse. Habet autem hæc instructio
plures partes.

Primo loco requirit obedientiam er-
ga terrenos dominos, videlicet vt in om-
nibus, scilicet licitis per legem Dei & natu-
ræ obediant carnalibus dominis.

Secundò, vult abesse ὀφθαλμοδουλία, hoc est, obsequium ad oculum exhibi-
tum, hoc est, vult Christianos seruos visita-
ta seruorum vitia fugere. Solent enim ab-
sentibus dominis negligentiores esse. Vn-
de nata sunt hæc dicta, Prodigium seruus
grande fidelis erit. Oculus domini pascit
equum. εἰς ὅτι δούλος οἰκίας ὁ δεσπότης.

Tertiò, requirit simplicitatem cor-
dis, qua nequiritia, panurgia seruilis, con-
tumax

A
tumax rebel
expellitur.

Quartò,
enim facit, v
carnales respi
qui obedient
suo mandato
contumaciter
bus, Breuiter
ris effectores
qui ex fide

Quin-
bit seruis,
obtemperan-
serui statuam
suis dominis
Dei. Sunt et
cultus spiritu
cillimus, mo-
solationem
suis domini

Scien-
recipiet
diratis.

Sicut

AVLI

mētes Deum
ritis, ex animi
Domino, no

AD COLOSS.

tumax rebellio, & responsatrix audacia
expellitur.

Quartò, postulat timorem Dei. Hic
enim facit, vt serui non tam ad dominos
carnales respiciant, quàm ad Deum ipsum,
qui obedientiam seruorum erga dominos
suo mandato requirit, & minatur pœnam
contumaciter se suis dominis opponenti-
bus. Breuiter, Timor Dei omnis boni ope-
ris effector est. Loquor autem de timore,
qui ex fide nascitur.

Quintò, regulam obedientiæ præscri-
bit seruis, nimirum, vt serui suis dominis
obtemperent, tanquam Christo, hoc est,
serui statuunt se Christo obedire, quando
suis dominis obediunt, iuxta mandatum
Dei. Sunt ergo seruilia seruorum opera
cultus spiritualis, Deo per Christum gra-
tissimus, modo fides prælucet. Hinc con-
solationem pñ serui, quando indignius à
suis dominis tractentur, petant.

Scientes, quòd à Domino
recipietis retributionem hærea-
ditatis.

Sicut omnis obedientia ex fide præsti-
ta, ha-

EPIST. PAULI

ta, habet promissionem mercedis: Ita & obedientia erga dominos carnales. Quare rursus erigit seruos grauiori pressos seruitute.

Domino enim Christo seruitis.

Ratio, cur mercede dignatur Dominus obedientiam homini præstitam, Christus enim Dominus inde glorificatur, Ideoque sibi præstari obedientiam affirmat.

Nam qui iniuste egerit, mercedem reportabit suæ iniquitatis.

Prolepsis est, qua anteuertit seruorum obiectionem de iniusto domino, an non tum liceat detrectare imperium, aut etiam se vlcisçi, cum Domini ipsi iniquius agant cum famulis suis. Respondet Domino vindictam relinquendam esse.

Et non est personarum acceptio.

Hoc

AD
Hoc est, I
hominis exterr
nali flectitur, se
inspicit & renes
mo videt ea, qu
cordium scruta

Domini
aquum, ser
quod & u
in cœlis.

Analogu
ga seruos requi
ficiū officio
quod iusticia di
rum, quia inter
poreitatis in ser
eos, vi memini
habere, qui de
nure eos, q

C
QV

AVLI

m mercedis: la
inos carnales. Q
s grauiori prelo

im Christo

cede dignatur Do
n homini praefor
minus inde glori
praefari obediem

iuste egerit, m
dit suae iniqui

na anteuerit seru
isto domino, an
e imperium, aut
ini ipsi iniquius
Respondet Dom
dam esse.

ersonarum ad

AD COLOSS.

Hoc est, Deus non considerat faciem hominis externam, nec conditione personali flectitur, sed secundum cor, ut qui cor inspicit & renes scrutatur, iudicat. Nam homo videt ea, quae parent, Deus autem solus cordium scrutator est.

Domini, quod iustum est & æquum, seruis praestate, scientes quod & uos Dominum habetis in coelis.

Analogum officium dominorum erga seruos requirit. Iustum enim est, ut officium officio ex æquo respondeat, id quod iusticia distributiua requirit. Verum, quia interdum domini limites suae potestatis in seruos transiliunt, admonet eos, ut meminerint se Dominum in coelis habere, qui & seruos respicit, & potest punire eos, qui duriores se seruis suis exhibent.

CAPVT QUARTVM.

K SVM-

4
10

EPIST. PAULI
SVMMMA CAPITIS
QVARTI.

ORandum semper cum gratiarum
actione, cautè ambulandum & pru-
denter loquendum.

ORDO ET PARTES CA-
PITIS QVARTI.

PRimo loco generalia præcepta tradit
de precatione, conuersione & sermone,
Deinde monet de suo statu, quem cognos-
cent ex Tychico, quem commendat. Tum
sequuntur salutationes & commendatio-
nes quorundam ministrorum Euangelij.

EXEGESIS CAPITIS
QVARTI, CVM OBSER-
uatione doctrinarum.

Orationi instate, uigilantes
in ea, cum gratiarum actione.

REdit ad generales paræneses, ac pri-
mum commendat Colossensibus ora-
tionem, præcipuum fidei exercitium. In
hac autem duo requirit, perseverantiam
seu

AD
seu instantiam
rum actione, ut
dignitæ nostra
dum est, semper
est petendum,
mit, quod est de
monemur de p
est ad iuuand
nescis perpetu
denda. Huc p
Vigilate & ci
horoscopis, r
nis vaticinijs
culus nostra
iussit orare &
promisit se iuuo

Orantes
ut Deus a
sermonis
rium Chr
uinctus si
lud, qu
me loqui
Petit p

PAVLI

CAPITIS
ARTI.

per cum gratia
ambulandum &

PARTES
QUARTI.

neralia præcepta
conuersione & seu
suo statu, quem
uem commendat
ones & commenda
nistrorum Euang

SCAPI
CVM OBSE
doctrinarum.

instare, uigila
tiarum actione

ales paræneses, &
idat Colossensibus
n fidei exercitiu
quirit, persevera

AD COLOSS.

seu instantiam & vigilantiam cum gratiarum actione, unde monemur Primum indigentiae nostrae. Si enim perpetuò orandum est, semper nobis aliquid deest, quod est petendum, semperq; nos aliquid premit, quod est deprecandum. Deinde admonemur de praesentia Dei, qui paratus est ad iuuandum. Nam pro acceptis beneficijs perpetuò gratiarum actio est reddenda. Huc pertinet admonitio Domini: Vigilate & orate. Proinde neq; astris, neq; horoscopis, neq; chiromantijs aut alijs vanis vaticinijs nitamur, sed sit oratio pia baculus noster in Domino, qui non solum iussit orare & petere salutaria, sed etiam promisit se inuocantes exauditurum.

Orantes simul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis ianuam sermonis ad loquendum mysterium Christi (cuius etiam causa uinctus sum) ut manifestem illud, quemadmodum oportet me loqui.

Petit pro se quoq; preces fieri, unde

K 2 duo

EPIST. PAULI

duo colligenda sunt. Primum, neminem ita donis ornatum esse ad functionem Evangelij, quin piorum precibus indigeat, Nam si Paulus ab ipso Christo immediate doctus, & vocatus ad Evangelij munus, in precibus piorum situm felicem Evangelij cursum existimat, quanto magis nos precibus piorum indigemus? Deinde moventur auditores Evangelij, sui officij esse pro fidelibus ministris orare, quò fructum ferat verbi diuini prædicatio. Porro, Ianuam sermonis vocat παρρησία liberè & audacter prædicandi Evangelium, quod mysterium definit, propterea quod rationi incognitum, diuinitus per Christum manifestatum est in salutem credentium.

Sapienter ambulate erga extraneos.

Hæc ὑπόθεσις monet non contemnendos esse eos, qui nondum fidem Christianam amplexi sunt. Hos, n. extraneos, utpote alienos adhuc à regno Christi & familia Dei, appellat. Sapienter ambulare est, non solum cauere, ne conuersatione ponamus ijs offendiculum, quò minus ad Christum veni-

A D
veriant, sed etiam
rum feleribus i
resimitemur.

Temp

Tempus re
est magnificare
denur, aut pere
oro tempore
di occasionem
tales hos hæc
cio, cariora m
operam, ut ca
nobis abusu po
dinere est illud
illius portio m
itaq, ne finam
ptillimum secu
probenus por
to, quid Deo?

Sermo
tia sit sal
quomod
responde

PAULI

AD COLOSS.

veniant, sed etiam operam dare, ne ipsorum sceleribus infecti, impuros eorum mores imitemur.

Tempus redimentes.

Tempus redimere metalepsi hebraica est magnificare tempus & cauere ne perdat, aut pereat nobis inutiliter, hoc est, toto tempore bene uti, nec vllā rectē agendi occasionem prætermittere. Ratio metalepsios hæc est. Quæ emimus dato precio, cariora nobis esse solent, Ideoq; damus operam, vt ea diligentius seruentur, & ne nobis abusu pereant. Proinde tempus redimere est illud in precio habere, ne qua illius portio malè collocetur. Monemur itaq; ne sinamus nos corrumpi per corruptissimum seculum, in quo agimus, sed probemus potius omni temporis momento, quid Deo gratum, nobisq; sit salutare.

Sermo uester semper in gratia sit sale conditus, ut sciatis quomodo oporteat uos unicuiq; respondere.

K 3 Iam

EPIST. PAULI

Iam sermonem format, in quo gratiam & salem requirit. Gratiā quidem, ne dicacitate aut ineptiis auditoribus sumus molesti. Salem verò, quò prudenter & sapienter ea perferamus, quæ ad ædificationem faciunt. Nam omnis sermo insulsus est habendus, qui ad ædificationem nihil facit. Est autem metaphora sumpta ab usu salis, ut enim in omnibus cibis Sal vice condimenti adhibetur, ut auiditatem inuitet: Ita sermonis quædam suauitas est adhibenda, quò gratior fiat auditoribus, auidius audiatur, atq; etiam maiori fructu percipiatur. Qui autem huiusmodi sermoni studuerit, consequetur & hunc fructum, quòd interrogatus ab alijs, prudenter & cum discretione respondeat.

Res meas omnes patefaciet vobis Tychicus, dilectus frater & fidus minister & conseruus in Domino.

Iam more sua familiaria quædam subiicit, ac primum per Tychicum eos cognoscituros suum statum admonet. Huius com-

AD
commendatione, à fide in offi-
nis officij digni
narranti fidem.
Tychicum firmi
tollentes. Præ
ctum, ut verbi
cem honores di-
commendabili
ctinæ, vitæ
ctam,

Quem
ipsum, ut
strum, & c
stra, unâ et
dilecto fra-
de omnib
quæ hic a

Finis le
cognoscat
Iellenses co
ne turbent
ctoris, Ve
Græcos, V

commendationem à religionis professione, à fide in officio præstita, & à communis officij dignitate interferit, cum ut ei narranti fidem adhibeant, tum ut ipsum Tychicum similesq; in precio habeant Colossenses. Præterea monet hoc Pauli factum, ut verbi diuini præcones sibi inuicem honores deferant, & reddant se mutuò commendabiles alijs, modo puritas doctrinæ, vitæ innocentiam habeat adiunctam.

Quem misi ad uos in hoc ipsum, ut cognoscat statum uestrum, & consoletur corda uestra, unà cum Onesimo fido & dilecto fratre, qui est ex uobis, de omnibus uobis exponens, quæ hîc agantur.

Finis legationis Tychici duplex, ut cognoscat statum Colossensium, utq; Colossenses consoletur per sanam doctrinam, ne turbentur cruce & persecutione sui doctoris. Verum hîc duplex lectio est apud Græcos, Vt ἵνα γινῶ τὰ περὶ ὑμῶν, id est, ut

K 4 cognos-

EPIST. PAULI

cognoscat statum vestrum. Altera, ἵνα γινώ-
τε τὰ πρὸς ἡμῶν, id est, vt cognoscatis no-
strum statum. Hanc posteriorem lectio-
nem Robertus Stephanus annotauit esse
vndecimi exemplaris inter illa 16. quæ ha-
buit, dum impressit nouum testamentum,

Salutat uos Aristarchus con-
captiuus meus, & Marcus con-
sobrinus Barnabæ, de quo acce-
pistis mandata, si uenerit ad uos,
excipite eum, Iesus, qui uocatur
iustus, qui sunt ex Circumcisio-
ne, hi soli sunt cooperarij ad re-
gnum Dei, qui fuere mihi solati-
tio.

Suo more salutationibus claudit Epi-
stolam, & paucos ex Iudæis fideles in mi-
nisterio recitat, vnde apparet quantis per-
secutionum procellis fuerit Paulus iacta-
tus Romæ, quòd ab eo pleriq; deficerent
fracti persecutionibus, quod exemplum
nos quoq; admonet constantiæ & perse-
uerantiæ in doctrina. Est enim laude di-
gnum

AD
gnum potius p
multorum m
Porò, coopera
præcones ver
testamenti, per
mum quidem
intratur.

Salutat
uobis est f
anxiè labo
cationibu
omni uol

Hic duo ca
nis officium esse
dicere erudire,
ardentissimis v
mendare, vt i
zantibus &
perfectio Ch
pletum in o
autem esse c
cui hoc vni
ceat, suamq;
ratem form
sunt.

gnum potius paucos imitari bonos, quàm multorum malorum sectari malitiam. Porro, cooperari in regnum Dei dicuntur præcones verbi, quia sunt ministri novi testamenti, per quod in regnum Dei primum quidem gratiæ, deinde etiam gloriæ intratur.

Salutat uos Epaphras, qui ex uobis est seruus Christi, semper anxie laborans pro uobis in præcationibus, ut stetis perfecti in omni uoluntate Dei.

Hic duo obseruemus. Primum, pastoris officium esse, non solum præsentibus audire, verum etiam absentes suis ardentissimis votis & precibus Deo commendare, ut ipse det virtutem Euangelizantibus & audientibus. Deinde quæ sit perfectio Christiana, nimirum esse completum in omni uoluntate Dei. Dicitur autem esse completus in uoluntate Dei, cui hoc unicum studium est, ut Deo placeat, suamque uitam totam ad ipsius uoluntatem formet. Sed de hac supra plura dicta sunt.

K 5 Testi-

EPIST. PAULI

Testimonium enim illi perhibeo, quod habeat multum studij pro uobis, & his, qui sunt Laodiceæ, & his qui Hierapoli.

Confirmat Epaphræ studium & zelum pium erga Colossenses, Idque non frustra, sed ut animos Colossensium & Epaphræ arctius coniungat. Nisi enim ministri Euangelij & auditores se mutuò honesto ac pio zelo complexi fuerint, parum profuerit docentium labor. Dent igitur operam pñ verbi ministri, ut sine hypocrisi, ac doctrinæ corruptione sibi animos auditorum concilient veris officijs. Quamvis autem pijs ministris verbi perpetuum erit certamen cum sceleratis nebulonibus, qui potius excrementorum loco habendi sunt, quam pro membris Christi: Tamen bonos & pios sibi exemplo Pauli ac Epaphræ conciliare studebunt.

Salutat uos Lucas medicus dilectus.

Ex hoc loco apparet Lucam non Iudæum, sed potius Græcum fuisse, nam suprà

AD COLOSS.

præ tres tantum de circumcissione coopera-
rios in regnum Dei sibi adfuisse memorat.
Estq; hic Lucas medicus, qui scripsit Euan-
gelicam historiam & Acta Apostolica. Hic
perpetuus comes Pauli fuit, medicis omni-
bus relinquens exemplum, ut cum doctri-
na humanæ incolumitati salutari, coniun-
gant verbi cœlestis amorem, ac ministros
Euangelij non contemnant, sed cum Luca
in precio habeant, ne à vera professione re-
ligionis, fracti persecutionibus deficiant.

Et Demas.

Hic Demas, ut habetur 2. ad Tim: 4.
defecit à Paulo, amans præsens seculum.
Vnde collige, amorem præsentis seculi non
posse stare cum ministerio Euangelico.

Salutate fratres, qui sunt Lao-
diceæ & Nympham, & quæ est
in domo ipsius Ecclesiam.

Ab hoc Nympha discant patresfamí-
lias, Ecclesias particulares in suis familijs
erigere, in quibus puritas & honestas Ec-
clesia Christi catholica dignæ inueniantur.
Est autem hîc Nymphas seu Nympha vi-
ri no-

EPIST. PAULI

ri nomen, non mulieris, quod conuincit relatiuum masculinum &υτ&.

Et cum lecta fuerit apud uos Epistola, facite ut etiam in Laodicensium Ecclesia recitetur.

Hic Paulus ostendit, se non tantum voluisse, ut suae Epistolae seruirent his, quibus sunt primum scriptae, verum etiam ut alijs essent vsui, Vnde quoties Pauli aut aliorum sanctorum virorum scripta legimus, meminerimus ea nobis quoque destinata esse, ut inde salutis doctrinam communem, & salutes admonitiones hauriamus.

Et eam, quae ex Laodicea, ut uos quoque legatis.

Nec veteres nec recentiores hic inter se interpretes conueniunt. Quidam enim existimant Epistolam, cuius hic meminit Paulus, Laodicensis à Paulo fuisse scriptam, quorum opinio parum firma esse videtur. Alij putant à quodam pastore Laodicensium esse scriptam ad Paulum, quae quidem opinio verisimilior est quam prior. Alij

A D
Alij de Epistol
tam intelligunt
quidem illa cu
ciuitate eiusde
scripta, haec po
et.

Et dicit
nisterium,
mino, ut i

Publice
Euangelij ma
cio. Vnde dicit
auctoritatem ad
stores, quoties a
ri videatur.

Salutat

Chirog
se scriptam te

Mem
meorum

Hoc di
detur. Prin

AVLI

quod convincit
autē.

fuerit apud
etiam in La
ia recitetur.

ndit, se non tam
tolæ feruientis, q
iptæ, verum euan
de quoties Pauli
rurorum scripta
a nobis quocq
tis doctrinam
monitiones hui

ex Laodicea

s.

recentiores hui
iunt. Quidam e
cuius hui mem
Paulo fuisse scrip
firma esse vide
pastore Laodice
Paulum, quæ
ior est quam pri

AD COLOSS.

Alij de Epistola piore ad Timotheum scri-
tam intelligunt, quæ fuit ex Laodicea, non
quidem illa cuius hic meminit, sed ex alia
ciuitate eiusdem nominis ad Timotheum
scripta, hæc postrema opinio Theophilacti
est.

Et dicite Archippo, uide mi-
nisterium, quod accepisti in Do-
mino, ut illud compleas.

Publicè admoneri vult quendam ex
Euangelij ministris, fortè cessantem in offi-
cio. Vnde discimus, quòd Ecclesia habeat
autoritatem admonendi parochos seu pa-
stores, quoties admonitio necessariò requi-
ri videatur.

Salutatio mea manu Pauli.

Chirographo suo hanc Epistolam à
se scriptam testatur, ne de autore dubitent.

Mementote uinculorum
meorum.

Hoc duabus de causis adiectum vi-
detur. Primum, ut ipsius exemplo Co-
lossen-

EPIST. PAULI

iossenses animarentur ad persecutiones ferendas. Deinde, ut suis precibus ipsum Deo commendarent, quod persecutionum finis fieret magis gloriosus.

Gratia uobiscum,
Amen.

Finis principio respondet. Ut enim voto incepit Apostolus: ita voto claudit Epistolam, ut omnia gratiae & gratuita misericordiae accepta feramus.

FINIS.

WITEBERGÆ

EXCVDEBAT IOHANNES
CRATO.

ANNO M. D. LXVI.

AVLI

ad persecutiones
iis precibus ipse
quod persecutione
iolus.

obiscum,
nen.

respondet. Vt
olus: ita voto di
ria gratia & gra
a feramus.

N I S.

BERGÆ

T IOHANNI
ATO.

M. D. LXVI

COM
IN VT
EPIST
LI AD
CENSE

NICOLA

WIT
EXCVD

ANNO

LN 82
W3